

Į LAISVĘ

BALANDIS

1981

Balys Gaidžiūnas

**KĄ DARĖME LIETUVOS
NEPRIKLAUSOMYBĘ SMAUGIANT**

Antanas Vaičiulaitis

ODĖ ŽUVUSIEMS PARTIZANAMS

Rimvydas Šliažas

VLIKO SEIMAS

V. Vaitiekūnas, dr. Br. Nemickas,

G. Damušytė, V. Šakalys

VIENOS KNYGOS PARAŠTĖJE

Dr. Viktoras Stankus

**KENTO UNIVERSITETO
LITUANISTIKOS PROGRAMA**

STASIUI BARZDUKUI 75 METAI

PERMOS DARBO LAGERIAI

“Į LAISVĘ” VEDAMIEJI

LIETUVIŲ FRONTO BIČIULIŲ TARYBA

P. Algis Raulinaitis, Tarybos prezidiumo pirmininkas
1501 Riverside Drive
Burbank CA 91506, USA

Edmundas Arbas, Tarybos prezidiumo sekretorius
306 — 22nd Street
Santa Monica, CA 90402, USA

Juozas Ardys, JAV ir Kanados LFB centro valdybos pirm.
Fairview, Penn.

Vytautas Aušrotas, Weston, Ont., Kanada

Dr. Zigmas Brinkis, Tarybos prezidiumo narys, Los Angeles, Calif.

Dr. Kajetonas J. Čeginskas, Europos LFB pirmininkas,
Muenchen, Vokietija

Kun. Viktoras Dabušis, Paterson, New Jersey

Dr. Kęstutis K. Girnius, Muenchen, Vokietija

Vacys Rociūnas, “Į Laisvę” red., Independence, Ohio.

Linas Kojelis, Washington, D.C.

Antanas Sabalis, Woodhaven, New York

Dr. Rozalija Šomkaitė, So. Orange, New Jersey

Rankraščiai, nuotraukos ir knygos siunčiamos redaktoriaus adresu:
7328 Midland Road, Independence, Ohio, 44131

Užsakymus ir prenumeratos mokestį siųsti administracijos adresu:
Jonas Prakapas, 14 Thelma Dr., Bakersfield CA 93305

Metinė prenumerata: Australijoje, Jungtinėse Valstybėse ir Kanadoje —
\$7.00, kitur — \$5.00.

Straipsniai, autoriaus pasirašyti pavarde, slapyvardžiu ar inicialais,
nebūtinai reiškia ir redakcijos nuomonę.

POLITIKOS ŽURNALAS

T U R I N Y S

Skaitytojų žodis	1
Balys Gaidžiūnas: Ką darėme Lietuvos nepriklausomybę smaugiant ...	6
Balys Gaidžiūnas: Keturi dešimtmečiai jie šaukia (eil.); Keturi dešimt- mečiai kartojam (eil.).....	16
Antanas Vaičiulaitis: Odė žuvusiems partizanams (eil.)	17
Rimvydas Šliažas: Vliko seimas	18
Mūsų diplomatai apie PLB	22
Vienos knygos parašėte	23
Dr. Viktoras Stankus: Kento universiteto Lituaniistikos programa	41
V. R.: Tęsiamas LE leidimas	45
V. R.: Stasiui Barzdukui 75 metai	49
Nesame užmiršti	53
J. Kj.: Informacijos centras Kalifornijoje	55
Pasaulio Lietuvių Bendruomenėje	63
Nauji leidiniai	65
Permos darbo lageriai	66
“Į Laisvę” vedamieji	68

“Į LAISVĘ” — lietuvių politikos žurnalas.

Leidžia Lietuvių Fronto Bičiuliai.

“Į LAISVĘ” (TOWARD FREEDOM): Lithuanian magazine of politics,
published three times a year by the Friends of the Lithuanian Front.

Vacys Rociūnas, Redaktorius / Editor

7328 Midland Rd.

Independence, Ohio 44131

Jonas Prakapas, Administratorius / Circulation Manage:

14 Thelma Drive

Bakersfield, CA 93305, USA

Sumaišytos partijos.

Netikros datos.

J. Kojelio redaguotas „Į Laisvę“ žurnalas buvo gyvas, gyvenimiškas, todėl ir įdomus. Linkiu, kad ir kito redaktoriaus rankose jis išlaikytų šias geras savybes.

Ta pačia proga norėtųsi atkreipti dėmesį į praeito numerio (80-117), 1980 m. gruodis) porą netikslumų.

1. J. Audėnas savo laiške, pavadintame „Tiesa ir blusinėjimas“ iš tikrųjų „nusiblusinėja“ iki netiesos. Jis teigia, „... kad Altą sukūrė šios trys politinės-ideologinės grupės: katalikai, SANDARIEČIAI ir socialistai. Tautininkai, atseit, ketvirtoji srovė į Altą įsijungė tik po dešimties metų“. Iš tikrųjų buvo kiek kitaip. Amerikos Lietuvių Rymo Katalikų federacijos tarybos iniciatyva 1940 m. rugpiučio 10 d. Pittsburgė sukvistajame katalikų, tautininkų ir sandariečių atstovų pasitarime buvo sukurta bendras Lietuvai laisvinti organas — Lietuvos Gelbėjimo taryba (ji 1941 m. gegužės 15 d. persikrištijo, pasivadindama Amerikos Lietuvių taryba), priimtas jos statusas ir išrinkta pirmoji valdyba: Leonardas Šimutis — pirmininkas, Petras Pivoriūnas — vicepirmininkas, Kazys S. Karpius — sekretorius, kun. Jonas Švagždys — išdininkas, Juozas B. Laučka ir Mykolas Vaidyla — nariai. Socialistai tarybon įsijungė vėliau, t.y. 1940 m. spalio 15 d., po Lietuvos Gelbėjimo tarybos delegacijos apsilankymo pas JAV prezidentą F.D. Rooseveltą.

Čia Audėnui bus susimaišę tautininkai su socialistais.

2. P. Daukantas savo straipsnyje „Laikinoji vyriausybė lieka“ nepagrįstai bando sudaryti išpūdį, „... kad pulk. Kazys Škirpa, Lietuvos pasiuntinys ir įgaliotas ministras Vokietijai, pareiškė protestą prieš neteisėtą sovietinių karinių pajėgų įžengimą į Lietuvą ir krašto okupaciją“ tarsi tuoj, kai tik „... pre-

zidentas Antanas Smetona peršoko upe-lį...“

Neneigiant Kazio Škirpos nuopelnų Lietuvai nepriklausomybės kovų metu ir žymaus jo įnašo į lietuvių tautos 1941 metų visuotinį sukilimą, pagimdžiusį Lietuvos Laikinąją vyriausybę, yra netikslu pasikliauti vien tik „... per lūpas persiritusią žinutę“ ir apsilenkti su istoriniais faktais.

a) Kazys Škirpa, Lietuvos įgaliotas ministras ir nepaprastas pasiuntinys Vokietijai, sumojo pareikšti protestą dėl Lietuvos sovietinės okupacijos Vokietijos Užsienio reikalų ministeriui Joachim von Ribbentropui tik 1940 m. liepos 22 d. t.y. daugiau kaip po penkių savaičių nuo „prezidento Antano peršokimo (per) upe-lį...“ kai Liaudies seimas buvo jau „nutaręs“ paskelbti Lietuvą sovietine respublika ir prašyti priimti ją į Sovietų Sąjungą.

b) Raudonajai armijai įsiveržus Lietuvon ir prezidentui Antanui Smetonai vos tik atsiradus Vokietijoje, tas pats Kazys Škirpa 1940 m. birželio 16 anksty rytą telefonu iš Berlyno pakartotinai jį spaudė grįžti iš Eitkunų į Kauną neva kažin kokią rašto pasirašyti.

Audiat ur et altera pars!

Bronius Nemickas
New Yorkas, 1981.3.3.

Dėkoja ir linki sėkmės

„Į Laisvę“ žurnalą skaitau jau ilgus metus: straipsniai įdomūs ir aktualūs. Buvusiam red. p. Juozui Kojeliui noriu padėkoti ir palinkėti užsitarnauto poilsio. Jo red. žurnalas neslopino kontroversinių balsų, leido visiems pasisakyti, išlaikant kultūringą balansą.

Naują „Į Laisvę“ red. p. Vacį Račiūną sveikinu, linkėdama ir toliau ne-

slopinti nuomonių pasisakymo, bet be asmeninių užgauliojimų. Linkiu sėkmingai pritraukti naujų jaunos kartos narių į žurnalo talkininkų gretas. Savo dėmesiu ir straipsniais daugiau vietos skirkime rezistencijos kovą nešančiai Lietuvai ir jos narsiems kovotojams. Ateina čia mokslus baigusį, jaunų tėvų karta, kuri dar veža vaikus į šeštadieninę mokyklą ir jaunimo organizacijas, bet patys nei mokytojai, nei vadovais būti nenori. Kas su prieaugliu dirba? Kaip juos įtraukti į darbininkų eiles? Tos ir kitos temos yra labai svarbios ir turi būti diskutuojamos. Gerb. red. linkiu Jums sėkmės.

Su pagarba,

Lilė Milukienė,
Plainview, N.Y.

Ačiū už linkėjimus. Nelengva pakeisti tokių redaktorių, kaip Juozą Kojelį, bet Jūsų ir kitų mielų bendradarbių dėka, mėginsime mūsų skaitytojų neapvilti.

Red.

“Paskleisti kuo plačiausiai
po visą pasaulį”

Aš manau, kad p. Br. Zumeris (I Laisvę, Nr. 79-116) teisingai aprašė rusų charakterio bruožus: be to, jis daugiausiai cituoja pačių rusų rašytojų žodžius, net ir komunisto M. Gorkio.

Visi, kurie rašė apie tą straipsnį, yra gimę šiame šimtetyje ir mažai, o gal ir visai neturėjo tiesioginio ir ilgesnio kontakto su rusų tautybės žmonėmis. Rusų patarlė sako, kad pažinti žmogaus būdą, reikia suvalgyti su juo bent pūdą (40 svarų) druskos.

Aš esu gimęs praeitame šimtetyje, baigęs gimnaziją ir universitetą Rusijoje, pergyvenęs 1917 m. revoliuciją, caro armijos sugriuvimą, matęs panašias scenas, apie kurias straipsnis užsimena, apie tą šuniuką, kuris buvo murkdomas kalkių duobėje, bet iš tikrųjų tai buvo ne šuniukas, o gyvi žmonės. O ar mirtininkų kolonos pataisos lageriuose SSR daug kuo skiriasi nuo tų kalkių duobių? Tik reikia pasiskaityti Solženycy-

no visus veikalus apie tų lagerių baisius vaizdus.

Bet ir Solženycynas ir kiti, kurie atvyko sveiki iš SSR nežinia kokiais tikslais, prisidengdami literatūra ir savo eilėraščiais, važinėja po Ameriką ir kitus kraštus ir plauna smegenis kvailiems amerikiečiams bei kitiems žmonėms. Solženycynui Rusija prasideda nuo Nemuno į šiaurę, nes negirdėjau, kad jis kur užtartų Lietuvą bei kitas rusų komunistų pavergtas tautas.

Ar lenkai gali pamiršti Katyną, kur 2-3 savaitių bėgy 10-12 tūkstančių karininkų, puskarininkų, kareivių ir civilių inteligentijų kulkomis į pakaušį buvo sušaudyti ir suversti į duobę? O mes, lietuviai, ar galime užmiršti Rainių miškelį, Praveiniškių stovyklą, Červenės žuodynę, kur beginkliai žmonės buvo žudomi, šaudomi be pasigailėjimo? Kas tai darė, ar ne rusai? Dar ir dabar yra gyvų liudininkų šių sadistiškų ir negailestingų žudynių.

Tas viskas įrodo rusų žvėriškumą ir patvirtina tuos jų charakterio bruožus, kuriuos taip teisingai aprašė p. Zumeris, ne iš piršto išlauždamas, bet pasiremdamas pačių rusų rašytojų nuomonėmis.

Tai buvo masinės žudynės, bet buvo ir pavienių, kai žvėriškai buvo nužudyti Panevėžy sklepe trys gydytojai, teikę pagalbą sužeistiesiems, Žemguly, Mačiulis ir Gudonis, o kur mūsų keli kunigai žvėriškai nužudyti bei išniekinti, išplaukiant liežuviui.

Pilnai pritariu, kad būtinai kuo greičiausiai reikia išversti tą straipsnį į anglų, prancūzų ir ispanų kalbas ir paskleisti kuo plačiausiai po visą pasaulį.

L. Krauklys
Putnam, Ct.

Klaidinga prielaida

Kontroversinis Broniaus Zumerio
straipsnis iššaukė daugelio skaitytojų
atsiliepimų. Beje, nė vienas jų nepastebėjo, kad autorius tautinio charakterio

bruožus sieja su prigimtimi. Ir čia nesvarbu, ar pats autorius, ar jo cituojami šaltiniai vartoja klaidinančią mintį. Bičiulis Zumeris kalba apie rusų "liokajišką prigimtį", mini, kad didis rašytojas Turgenevas rašo, jog "tokia, jau, turbūt, mūsų prigimtis". Kitur autorius teigia, jog rusų "netvarka nėra išorinių aplinkybių primesta, bet išišaknijusi pačioje ruso prigimtyje". . . . Ieškodamas priežasčių, kodėl rusas žiaurus, autorius klausia, ar rusas taip elgiasi "įgimtam sadizmui patenkinti?". Kitoje vietoje: "Gyvuliškumo pradą yra ruso prigimtyje". Cituojamas A. Tolstojus: "Banditizmas mums įgimtas".

Nepaisant išimčių, kai organiškai su-trikimai iškreipia asmens poelgius, žmogiškoji prigimtis yra plastiška įvairiems charakteriams išsiugdyti bei išugdyti. Žmogus negimsta nusikaltėliu, niekšu, sadistu ar šventuoju, bet pasidaro. Tai kalbėti apie įgimtą žiaurumą, banditizmą ir kt. yra nemoksliška. Tokios savybės apamai reikia sieti su tautinės kultūros pavidalais.

Antanas Musteikis,
Buffalo, N.Y.

Nesusipratimas?

Įkurti naują politinį veiksnį — politinę komisiją, siūlomą kun. dr. J. Ša-rausko (Į Laisvę Nr. 78), kuriai labai pritaria L. Valiukas (Į Laisvę Nr. 79) ir, atrodo, linkęs pritarti kun. K. Pugevičius (Į Laisvę Nr. 80), yra paprastas nesusipratimas. Politinių Viešųjų mes turime per daug. Todėl jie ir darbais nepajėgia "pasidalinti". (Iš tikrųjų, jie jokiais darbais net nebando dalintis. Nepajėgia jie pasidalinti lietuvių sudedamais pinigais ir, kaip V. Rastenis yra klasiškai išsireiškęs, pasitenkina saldžia ir garbinga privilegija už tėvynę nusifotografuoti).

Dar daug didesnis nesusipratimas — tokią komisiją sudaryti iš svetimtaučių ekspertų. Pirmiausia, reikėtų išsiaiškinti, ar iš viso yra toks sutvėrimas — politikos ekspertas. Mano nuomone — nėra. Žinoma, jei politikos ekspertais vadinami

paprasti įstatymus bei potvarkius žinę biurokratai, tai taip. . . . tik kokiam galui mums reikia juos samdyti ir aukštas algas mokėti? Tikėtis, kad jie savo veiksmais privers Sovietus išvesti savo kariuomenę iš Pabaltijo ar nors iškovoja religinę, žodžio, spaudos ar šokių tokią ūkinę laisvę, — štai kur pats didžiausias nesusipratimas.

A. Akelaitis
Cleveland, Ohio

Pasisaką, ar pritaria politinės komisijos minčiai, manau, kad tikrai negalvoja, kad savieji ar svetimtaučiai ekspertai galėtų Lietuvą išvaduoti. Tur būt reikia suprasti, kad čia eina kalba apie sistematingą, metodišką planavimą, reikalingą mūsų politinių uždavinių pirmumui ir svarbumui nustatyti, apie efektingesnį būdą mūsų laisvės kovai vesti.

Red.

Nuo pradžios ligi pabaigos

Į Laisvę nr. 79 ką tik gavau. Aš perskaitau nuo pradžios ligi pabaigos. Daug įdomių rašinių, ypačiai man patiko H.C. Kudreikio "Kaip bolševikai vadavo Lietuvą". Patinka skyrius — Skaitytojų žodis, tokiu būdu galime vieni kitus geriau suprasti ir būti vieningesniais Lietuvos laisvės labui.

Baigdamas tariau nuoširdų lietuvišką "ačiū" už "Į Laisvę" siuntinį. Gaudu nors ir pavėluotai, bet vis vien įdomu būti susirius su lietuviška spauda.

Viso geriausio

Petras Čiabis
Buenos Aires, Argentina

Ar pagrįstas priekaištas?

Reikia džiaugtis skaitytojų laiškais, vertinančiais žurnale "Į Laisvę" dedamus straipsnius ir atsiliepimus aktualiaisiais reikalais.

Perskaiciau bičiulio Br. Nainio laišką tvirtinantį, kad LFB sąjūdis, išaugęs iš rezistencinės tautos dvasios rezistencinė-

mis nuotaikomis gyvena "bent iš dalies" ir. . . svetur. Bet Nainio nuomone, to negalima pasakyti apie žurnalą "Į Laisvę", jame matai rašoma paverptos tautos reikalais, daugiau "atsiduoda senienomis". ("Į Laisvę Nr. 80 (117)).

Seku žurnalą "Į Laisvę" ir aš, matau, kiek daug dėmesio jame skiriama aktualiems gyvenimojo meto reikalams. Negaliu suprasti, kodėl p. Br. Nainiui tokie straipsniai per daug atsiduoda "senienomis", pagaliau, kas yra tos "senienos". Ar dabarties rūpesčiai ir jų kėlimas, tai senienos? Jie nėra atitrūkę taip pat nuo rezistencijos dvasios, nes tai pastangos atsilipti į reikalavimus, kuriuos kelia pats gyvenimas. Žurnale netrūksta straipsnių ir paverptos tautos reikalais.

Juozas Žilionis
Cleveland, Ohio

Patinka žurnalo drąsa

"Į Laisvę" aplamai man visada patiko. Ypač patiko žurnalo drąsa rimtais pasisakymais pagrįsti veiksmų paskirtį, jų nuveiktus ar nuveiktinus darbus,

jų ydas, jų klaidas ir, pardon, jų nusikaltimus. Patiko, kad redaktorius nepabūgo sudėti taškų ant "i".

Vienu ypu perskaičiau 1980 gruodžio mėn. numerį. Džiaugiausi partizanine dailimi (gal pakaktų trumpesnių fotostatinių ištraukų dokumentacijai — jos sunkiai išskaitomos); dėkingas ui Maceinos straipsnį — aš juo žaviuosi; kūrybiškas, aktualus ir aiškus; patiko Gliaudos nekrologinės mintys apie Aloyzą ir Balio LB-nės elementorius (man jis ypač naudingas); patiko Dainavos darbų aprašymas, o ypačiai patiko Brazdžionio poezija. Pagal Eretą, kol tauta turi pranašiškos dvasios poetų, kaip jis, Lietuva ir mes nežūsime! Pasveikinkite jį ir padėkokite jam. Ir, aišku, patiko redaktoriaus (buv. redaktoriaus Juozo Kojelio — red.) drąsus straipsnis. Mane sugraudino faktas, kad jūsiškis garbės diplomatas koncentruojasi tik į garbę, ką aš jau Tautinių šokių festivalyje Čikagoje praėjusiais metais pastebėjau. Jis nežino, kokią galingą jėgą jis galėtų turėti Kalifornijos veikliųjų lietuvių asmenyse.

Vytautas A. Dambrava
Caracas, Venecuela

"Prokuroro kalbinimas baisus, tačiau išgirdęs ir mirties nuosprendį, sutikčiau jį ramiai, kaip Lietuvos sūnus, kurio gyvenimas priklauso Tėvynei ir jos žmonėms".

Docento Vytauto Skuodžio baigiamojo žodžio ištrauka Vilniuje Aukščiausiam teisme 1980 m. gruodžio 15 d.

LKB Kronika Nr. 46

KĄ DARĖME LIETUVOS NEPRIKLAUSOMYBĘ SMAUGIANT?

BALYS GAIDŽIŪNAS

Kiekvienas praėjęs karas ne tik neišriša, bet labiau supainioja tautų ir valstybių reikalus. Tie, kurie karus pradeda, dažniausiai, ne tik savo reikalų nepataiso, bet dar daugiau nustoja. Taip atsitiko su Vokietija po pirmojo ir antrojo pasaulinio karo. Taip atsitiko su carine Rusija. Tik viena komunistinė Rusijos imperija, iškėlusį kruviną rykštę, dar skaudžiau į visas puses išsiplėtė. Ir atėjo tik per 100 mylių nuo JAV krantų (Kuba).

Antrasis pasaulinis karas brutaliai užgniauzė ir Lietuvos nepriklausomybę. Tai 1939 m. rugpjūčio 23 d. Vokietijos ir Rusijos, Pabaltijo pasidalinimo sutarties, skaudi išdava. Toji sutartis tada atkėlė visus vartus pradėti antrąjį pasaulinį karą. Jo pasėkas visi žinome. Ir stebimės, kaip didieji ir galingieji, lyg vandens prisėmę į burnas, neapgalvotomis nuolaidomis išauginę tą kruviną imperiją, tyli. Tik dabar, po truputį, pradeda viską vadinti tikraisiais vardais.

Nuo mūsų krašto pavergimo ir skaudžių okupacijų pradžios jau praėjo virš 40 metų. Žiūrint atgal,

žinant įvykčius ir vykstančius skaudulius, galime ramiai svars-tyti, kodėl viskas taip, o ne kitaip susidėstė. Kad niekas tada mums neištiesė pagalbos rankos, taip pat žinome. Bet ne visada norime žinoti, ką darėme mes patys.

1. Nepasiruošimo ir pasimetimo skauduliai

Kodėl kiti kraštai, įsigalint nacional-socialistinei Vokietijai, ir plečiantis komunistinei Rusijos imperijai, mums nepadėjo, galima sutraukti į vieną sakinį: jie patys buvo nepasiruošę ir išsigandę. Tik viena Vokietija tada buvo nuo galvos iki kojų ginkluota. Net ir komunistinė Rusija, naujų laikų karą vesti, turėjo daug spragų.

O mes, kada į Lietuvą buvo įvestos Rusijos įgulos, kada per 39 dienas buvo paklupdyta Lenkija, ar kruopščiai ruošėmės neišvengiamiems labai sunkiems bandymams? Skaudu prisipažinti, bet taip nepadarėm. Nebuvo net planų, kaip Lietuvos nepriklausomybę smaugiant, turės laikytis vyriausybė, kariuomenė,

šauliai, kitos patrijotinės organizacijos. Nebuvo nė jokio plano, ką tokiu atveju reikėtų išsiųsti ar išvežti į užsienius. Kaip geriau išskirstyti ginklus, jei kraštas neišvengiamai bus okupuojamas. Ir visa tai atsimenant, žinant Lietuvos pavergimo eigą, šurpas nukrato.

1939 m. pavasarį, į Žemės Ūkio Rūmus, kur tada dirbau spaudos skyriuje, atėjo mano buvęs gimnazijos laikų direktorius ir Žemės Ūkio Akademijos profesorius Jurgis Elisonas. Tai tas pats asmuo, kuris Lietuvos nepriklausomybės atstatymo pradžioje, energingai ėmėsi atkurti aviacijos pajėgas. Jo atėjimo tikslas buvo: paruošti gerą partizaninio karo vadovėlį ir jį dideliu tiražu išleisti. Tada J. Elisonas sakė, kad ateina sunkūs laikai, neišliksime nepalieti, reikės kovoti. Jo raginamas varščiau tai vienas tai kitas žmonių duris. Ir beveik visur išgirdau, kad tokiais sumanymais ir darbais nereikia panikos kelti. Girdi, tokios knygelės ar knygos, pakliuvusios į nereikalingas rankas, dar bėdos pridarys. Ir tokie atsakymai buvo sakomi tuo laiku, kada už mūsų nugarų jau buvo ne okupanto šešėlis, bet rytojaus dienos skaudus pavergimo ginklas.

Dažnai, kada į mūsų kraštą veržėsi okupanto jėgos, jei ir ne ašaras šluostėm, tai širdyse verkė verkėme. Ne taip mokyklose buvome mokomi savo tėvynę ginti, kaip su jos negynimu tada atsitiko.

2. Pradedam matyti, kas yra atsitikę

Pirmuosius pavergimo kąsnius nurijus ir gerai supratus, kas yra atsitikę, nepaleido mintys, negi taip viskas ir riedės į pražūtį? Viskas, ką laisvės metais buvome gražaus sukūrę, buvo be gailės išdraskoma. Į tą draskymo darbą buvo įjungta, ar prisitaikėlio taku atėję, net tokie veidai, kurie stebino. O ką jau bekalbėti apie oportunistus arba komunistinėmis idėjomis susirgusius.

Tvirtai į savo tautos ir savo žemės reikalus įaugusieji ryžosi ką nors daryti. Ir pirmieji pasipriešinimo daigai dygo ne iš buvusių didžiųjų rankų, bet iš eilinių. Jau 1940 m. birželio pabaigoje, taigi po ne pilnų dviejų savaitių nuo okupacijos pradžios, pasirodė spausdinti lapeliai, aiškinantieji, kas yra atsitikę ir kaip reikia laikytis. Liepos mėnesyje įvykdyti masiniai areštai buvo naujas ženklas, kad taip gali su kiekvienu atsitikti. Dienos ir naktys pasidarė baimės rykštėmis. Bet jos gimdė ir gynimosi planus.

Ne šio rašinio tikslas aiškinti, kaip ir kur, tada susidarė pasipriešinimo židiniai. Gal užteks priminus, kad tokių židinių, didesnių ir mažesnių, buvo visa eilė. Bet per ilgesnį laiką išryškėjo, kad į pagrindinę pasipriešinimo jėgą išsivystė Aktyvistų Frontas. Karui tarp Vokietijos ir Rusijos prasidėjus, jam ir atiteko išsilaisvinimo liūto dalis. Visa tauta sukilo. Pavergimo pradžioje

užtraukta pasimetimo gėda buvo nuplauta ir nepriklausomybės atstatymas buvo paskelbtas. Per visą kraštą, apie 2000 žuvusiųjų, tai antspaudavo savo krauju.

3. Vieną okupantą pakeičia kitas

Kurie buvome susipažinę ar skaitę Vokietijos nacionalsocialistų vadų raštus, nujautėme, kas gali atsitikti, kai jie, eidami į rytus, pasiliks Lietuvoje. Bet buvo vietos ir galvojimui, kad karui išsiplėtus, jie elgsis kitaip, leis atsikurti Pabaltijo valstybėms, Gudijai, Ukrainai ir visoms kitoms, komunistinės Rusijos pavergtoms tautoms. Deja, toks galvojimas, kaip vėliau patyrėm, buvo visiškai klaidingas.

Karas — baisus įvykis. Degė kaimai ir miestai. Gaisrais degė mūsų žemė. Bet tik karo aplinkybėse galėjo pasikeisti, iki kraštutinumo tada ištempusi, mūsų tautos būklė. Ir tam baisiam karui, palyginti, greit nueinant per Lietuvos žemę, į savo užrašus tada esu įrašęs tokius kelius sakinius: "Iš mažo Suvalkijos kaimo, po ilgų slapstymosi dienų, vėl grįžau į Kauną. Čia jau radau didelį susirūpinimą. Iš Berlyno buvo gautos visiškai patikimos žinios, kad vokiečiai, eidami į rytus, čia pasiliks įgyvendinti tai, ko jiems nepasisekė įgyvendinti ankstyvesniais laikais. Mūsų laikinoji vyriausybė jau tik posėdžiavo, bet savo nutarimų skelbti

nei per spaudą, nei per radiją jau negalėjo. Atkeliavusieji iš Berlyno pranešė, kad tuoj atvyks Vokietijos paskirti civilinės valdžios valdininkai ir kad Lietuva jau yra jų sukurtos Ostlando srities provincija".

Kurie dar galvojo, kad vokiečių okupacijos sąlygomis bus šiek tiek vietos grynai lietuviškai veiklai, kad ir nacionalsocialistiniu vandeniu pašlakstytai, galvojimo klaidas taip pat greit pamatė. Ir tie, kurie pradžioje okupacijos dar norėjo sveikintis pakėlę rankas, ir tie, kurie bandė ant raštinių durų išsikabinti iškabas, kad jie esą jaunimo vadai, rankas nuleido ir iškabas paslėpė. O kurie iš karto suprato, kad mūsų kraštas iš vienos okupacijos įėjo į kitą, tuoj pradėjo rūpintis naujo pasipriešinimo organizavimu.

Pasimokius iš pirmosios okupacijos, palyginti, greitai susiorganizavo du, prieš vokiškąją okupaciją kovojantieji, centrai. Vienas iš jų buvo Vyriausias Lietuvos komitetas, o kitas — Lietuvos Taryba. Kodėl ne vienas, kaip pagaliau 1943 metais įvyko, ir dabar dar tebėra daug neišaiškintų aplinkybių. O jas reikėtų išsiaiškinti, kol dar tebėra gyvų, tuos centrus organizavusių žmonių. O jų eilės gerokai apretėjusios ir retėja. Sakysim, iš vieno centro — Lietuvos Tarybos, jau nėra jos buvusio pirmininko Juozo Ambrazevičiaus, vėliau Brazaičio vardu dirbusio ir veiklą

organizavusio. Jau nebėra ir Stasio Lūšio, kuris to centro vardu vedė derybas su kito centro Vyriausio Lietuvių Komiteto atstovais. Bet apie tai turėtų žinoti dr. A. Damušis, dr. A. Maceina ir kiti, kurie ten buvo aktyvūs.

Iš antrojo centro — Vyriausio Lietuvių Komiteto, gyvųjų tarpe nebėra pirmo pirmininko agr. Jono Fledžinskio ir antrojo pirmininko prof. Stepono Kairio. Bet dar yra gyvas Juozas Audėnas ir kiti. Aš pats, kai kurias priežastis žinau, bet ne visas, nes į Vyriausio Lietuvių Komiteto veiklą nors ir anksti įsijungiau, bet komitetas jau buvo pradėjęs darbą.

Kadangi anuo sunkiu metu niekas protokolų nerašė, užrašų nedėdė, tai iki šiol niekur neteko užtikti, kada įvyko pirmas Lietuvos Tarybos ar Vyriausio Lietuvių Komiteto posėdis. Kas jame dalyvavo? Kų svarstė? O reikėtų žinoti, nes tai mūsų laisvės kovų istorija.

4. Vieną pasipriešinimo centrą organizuojant

Du veikę centrai, kad ir gerų darbą dirbdami, kai kuriais atvejais savo taktikų ir nutarimų, prieš tų patį vokiškų okupantų, pradėjo kryžiuotis. Tegul tas kryžjavimasis ir nebuvo esminis, bet jis buvo labiausiai pavojingas pačių centrų veikėjams. Pogrindžio laikraščiuose paleista viena kita adata, galėjo okupanto saugumui būti ženklas, kur reikia ieškoti pačių veikėjų. Todėl ne be pa-

grindo sielotasi, kad reikia dvių lypumą kaip nors užbaigti.

Tuo reikalu Stasys Lūšys “Tėvynės Sargo” Nr. 3 (47) taip rašo:

“Atėjo 1943 metai ir jų birželio mėnuo. Lietuvos Taryba susirinko nepaprasto posėdžio. Jame dalyvavo Tarybos nariai ir nemažas skaičius pakviestų kitų asmenų. Jų tarpe teko būti ir šių eilučių autoriui. Svarbiu darbų tvarkos punktu buvo Tarybos pirmininko Juozo Ambrazevičiaus (vėliau Brazaičio) pranešimas apie padarytas pastangas vienam vyriausiam rezistencijos centrui sudaryti. Pranešimas buvo išsamus su visomis detalėmis, bet be jokių rezultatų. Nors daug kartų susitiktą ir kalbėtasi, bet jokių rezultatų apsiungimui pasiekti neprieta. Pranešėjas reiškė didelį nusivylimą. Jis nebematęs realių galimybių bent artimesniu laiku sudaryti vieną vyriausią rezistencijos centrą. Siūlė nebeiekvoti laiko nei jėgų tam reikalui, o visas jėgas ir išteklius skirti kovai su okupantu. Susirinkusieji išklausė pranešimo giliai susimąstę. Po to prasidėjo kitų pasisakymai ir diskusijos”.

Toliau, tame pačiame straipsnyje St. Lūšys rašo, kad jam pasisakius už tolesnes pastangas jungtis į vieną pasipriešinimo centrą, susirinkimas įgaliojo, drauge su Adolfu Damušiu, ieškoti susitarimo. Tuo reikalu buvo tariamasi su VLK įgaliotiniais J. Audėnu ir B. Bieliuku. Susitarti nepasisekė, bet buvo nors išsiaiškinta, koku keliu einant, susitarimas įmanomas.

Pasitarimams einant, gerai žinojau visas detales, nes jas VLK posėdžiuose svarstėin. Lietuvos

Tarybos atstovai reikalavo, kad susijungiant, abu centrai ateitų turėdami po lygų skaičių atstovų. Atseit, jei viena atsiųs 5 atstovus, tai ir kiti tiek pat atstovų. O VLK atstovai Lietuvos tarybai tešūlė tik 3 atstovus.

Taip, dėl atstovų skaičiaus, įėjus į akligatvį, vieną dieną į Žemės Ūkio Žurnalo redakciją atėjo dr. Antanas Maceina ir sako: “Nieko nebus, reikia daryti laužimą. Imkis iniciatyvos laužti VLKe, o aš laušiu Lietuvos Taryboj”. Mažai tą reikalą svarstė ir sutarėm tai daryti. Kada pirmam VLKo posėdyje pasakiau, kad mano atstovaujama grupė sutinka, kad į bendrą pasipriešinimo centrą VLK eitų su 5 atstovais, o Lietuvos Taryba su 4 atstovais, į mane sužiuro lyg ir įtartinos akys. Greičiausia, jog kai kas pamanė, kad tautininkai perbėgą į kitą pusę. Bet palengva, aiškinantis, kad ir be entuziazmo, buvo su tuo sutikta.

Stasys Lušys, jau minėtame rašinyje, apie tolimesnę pasitarimų eigą taip rašo:

“Po penkis mėnesius užtrukusių kruopščių derybų, susitarimas buvo pasiektas su labai plačia baze. Vyriausias ir vienintelis rezistencijos centras nutarta sudaryti iš devynių narių, kuriuos paskirs šios politinės partijos ir naujai vokiečiams besipriešinantieji sąjūdžiai:

Krikščionių Demokratų Partija, Darbo Federacija, Socialdemokratų Partija, Tautininkų Sąjunga, Valstiečių Liaudininkų Sąjunga, Laisvės Kovotojų Sąjunga, Lietuvių Frontas,

Nacionalistų Partija ir Vienybės Sąjūdis”.

5. Kas vertė tik tokį susijungimą sutarti?

Esu girdėjęs priekaištų, žinoma, jau pasakytų tuo laiku, kada gyvenome už savo krašto ribų. Esą, tokiu susitarimu buvo iš kapų prikelti mirusieji, ir per didelį dėmesys skirtas seniems srovių dydžio duomenims. Mano nuomone, jei dar toks argumentas tada būtų keliamas, susitarimo nebūtų pasiekta. O jei ir būtų pasiektas, tai jau be tautininkų atstovo dalyvavimo. Bet tai palikime nuošaly ir kiek giliau žvilgtelėkime į tuometinę būklę.

Nuo seniau Lietuvoje buvo ryškios trys politinės srovės: katalikų, tautininkų ir kairiųjų. Katalikai formaliai turėjo tris partijas: Krikščionių Demokratų Partiją, Ūkininkų Sąjungą ir Darbo Federaciją. Tikrumoje tai buvo viena srovė, jungiama bendros katalikiškos pasaulėžiūros, o trimis partijomis susiskirsčiusi tik taktikos sumetimais.

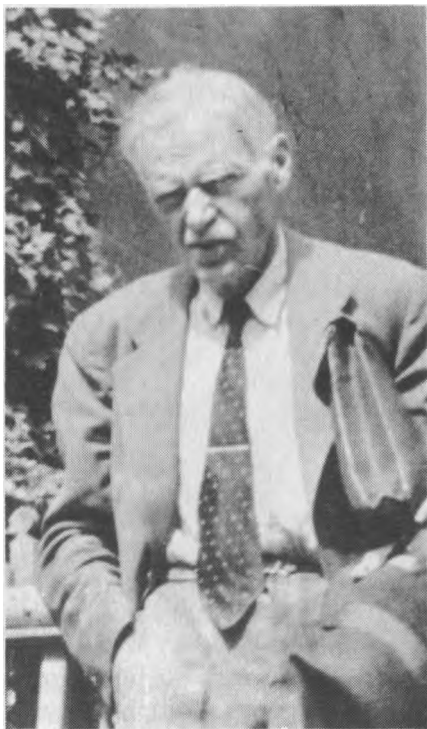
Tautininkai — religijos ir pasaulėžiūros klausimuose liberali, nacionalistinė srovė. Ekonominuose klausimuose siekė racionalaus kompromiso tarp ekonominio liberalizmo ir valstybinio dirizismo. Iš šios srovės buvo atskilusi dalis, kurią gal tektų vadinti nacionalistais radikalais.

Kairioji srovė susidėjo iš Valsviečių Liaudininkų ir Socialdemokratų. Pirmoji save laikė liberaliai demokratine partija. O so-

cialdemokratai buvo socialistinė partija, antrojo internacionalo auklėtiniai. Prie kairiosios srovės dar būtų galima jungti ir Ūkininkų Partiją, bet jos kairumas buvo įsiterpęs turbūt vidurkelyje tarp valstiečių liaudininkų ir tautininkų.

Okupacijos metu nebuvo jokios galimybės objektyviai patikrinti visų šių grupių faktišką įtaką bei atramą tautoje. O vis dėlto, kiekviena iš jų, savo svorį gana aukštai vertino. Kiekviena buvo tos nuomonės, kad be jos atstovavimo, pasipriešinimo centras neturės reikiamo autoriteto. Tuo pačiu metu jau buvo išryškėję ir trys nauji susigrupavimai, daugiausia kaip kovos organizacijos, leidžiančios savo pagrindžio spaudą ir atliekančios kitus pasipriešinimo darbus:

Lietuvių Frontas, Laisvės Kovotojų Sąjunga ir Vienybės Sąjūdis. Jas taip pat nebuvo galima aplenksti ir turėjo į bendrą pasipriešinimo centrą ateiti 11 atstovų. Bet sutarus, kad jame bus tik 9 atstovai, iš VLK buvo gautas pranešimas, kad Ūkininkų Partija savanoriškai atsisako atstovavimo. Tada iš Lietuvos Tarybos pusės buvo atsisakyta Ūkininkų Sąjungos atstovo. Minėtas St. Lušys Tėvynės Sarge rašė, kad Ūkininkų Sąjungos atstovavimas buvo sujungtas su Krikščionių Demokratų Partijos atstovavimu. Arba būsiu primiršęs, arba buvo kiek kitaip, nes visą laiką tikėjau, kad Ūkininkų Sąjunga taip pat buvo atsisakiusi

Prof. S. Kairys, Lietuvos Nepriklausomybės akto signataras ir pirmasis Vliko pirmininkas. Nuotr. B. Gaidžiūno

savo atstovo. Bet, pagaliau, tai ne esminis reikalas. Svarbu, kad tada už durų neliko nė vieno, kurie norėjo į bendrą pasipriešinimo centrą įsijungti.

6. Vyriausio Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto gimimas

Naujo, dar bevardžio bendro pasipriešinimo organo atstovai, į pirmą posėdį susirinko 1943 m. lapkričio 25 d. 8 val. vakaro Kaune, Parodos gatvės 8 Nr. mano dideliame kambaryje. Butas, turįs

kelis didelius kambarius, buvo nuomojamas. Jis priklausė pulk. B. Giedraičio, buvusio ministro, šeimai. Antro aukšto butas priklausė prof. dr. K. Oželio šeimai. Namas buvo statytas dviejų šeimų iniciatyva. Mano šeima, okupacijoms užėjus, buvo perkelta į Obelupių ūkį, esantį netoli Vilkaviškio. Visi šeimos nariai, įskaitant ir mano žmoną, apie mano pagrindžio veiklą vokiečių okupacijos metu nieko nežinojo iki suėmimo ir išvežimo į Vokietiją.

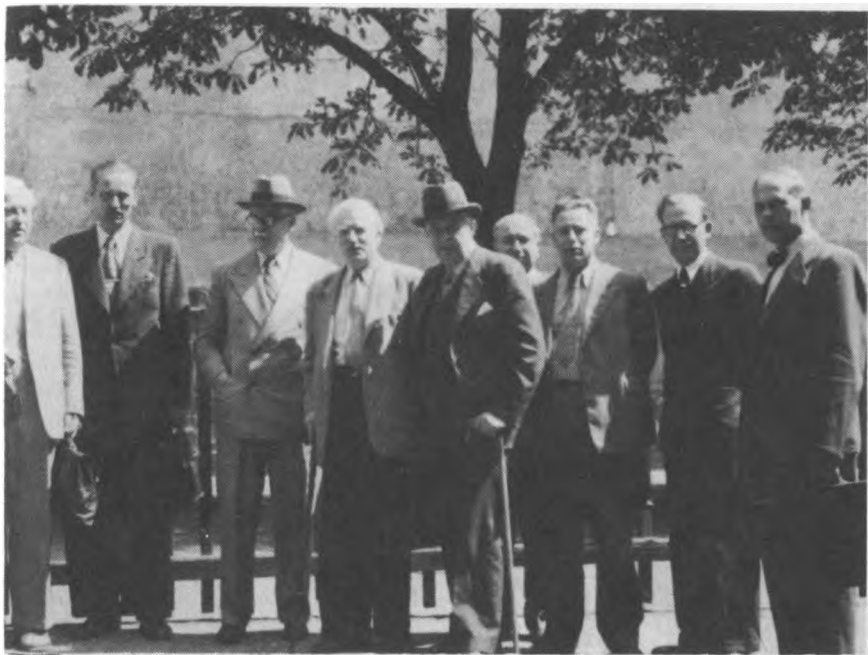
Pirmo posėdžio dieną parinkau tokią, kuri sutapo su mano gimtadieniu. Atseit, jei būsim užklupti, galėsime aiškintis, kad susirinkom gimtadienio atšvęsti. Bet, užklupimo metu vargu tai būtų turėję kokios reikšmės. Kad pirmas susitikimas būtų kiek jaukesnis, buvo paruošta kavos ir užkandžių.

Lauke tą vakarą krito, vėlyvu rudeniu permirkęs, sniegas. Visi rinkosi su žieminiiais paltais. Iš atėjusių į posėdį man labiausiai į akis krito Vytautas Vaitiekūnas. Nedidelis, judriai besižvalgęs, tokiu rudos ar rusvos spalvos plaukuotu paltu, tos pačios medžiagos diržu perjuostu. Atėjusių tarpe nemačiau Juozo Brazaičio, kurį tik vieną kartą buvau sutikęs XX Amžiaus redakcijoje. Nebuvo ir Juozo Keliuočio, Naujosios Romuvos redaktoriaus, kurį savo laiku man visaip buvo išgyręs mano profesorius kun. F. Kemėšis. Jų vieton atėjo dr. A. Damušis ir adv. Br. Kazlauskas.

Iš naujai atėjusių labai skyrėsi ir prof. Tumėnas, toks dažnai kosintis, kiek pakrypęs į šoną, po kiekvieno kosijimo išsiimęs tokią metalinę dėžutę ir ten paliekęs seiles.

Visi čia paminėti buvo iš Lietuvos Tarybos, kuriuos mes tada vadinome katalikiškų srovių atstovais. O iš VLK pusės į pirmą posėdį atėjo prof. S. Kairys, J. Audėnas, Kl. Brunius, J. Deksnys ir šio rašinio autorius. Tame pirmame posėdyje reikėjo išrinkti ir pirmininkaujantį. Buvo pasiūlyta, kad pirmininkautų vyriausiasis amžiumi. Tuo momentu ir įvyko kaip ir pirmas susirėmimas. Prof. A. Tumėnas pasakė, kad tai jam tektų tos sunkios pareigos. Čia pat prof. S. Kairys paklausė, kada gi prof. A. Tumėnas yra gimęs. Šiam atsakius, kad 1880 m. gegužės 1/13 d. (senu ir nauju kalendorium), prof. S. Kairys pasakė, kad jis pirmininkausiąs, nes esąs gimęs 1878 m. gruodžio 20 d.

Pirmam posėdyje buvo jaučiama, kad susirinkusieji vieni į kitus dar žiūri su nedideliu smalsumu ir tam tikru nepasitikėjimu. Bet tai buvo suprantama pradžia. Greit tas įtempimas praėjo ir vieni su kitais ėmė glaudžiai bendradarbiauti. Pirmieji posėdžiai ėjo apie vardo nustatymą ir prezidiumo sudarymą. Vyriausiam Lietuvių Komitei buvę siūlė, kad būtų vadinamasi tuo pačiu vardu, nes jau plačiai angažuotasi užsienyje, į ten pasiųsti at-

Lietuvos atstovų ir Vliko narių pasitarime Paryžiuje. Iš dešinės: J. Brazaitis, St. Bačkis, V. Rastenis, P. Karvelis, B. K. Balutis, V. Sidzikauskas, P. Žadeikis, A. Navickas, E. Turauskas. Iš jų telikę gyvi tik S. Bačkis ir sunkiai sergantis V. Rastenis. Nuotr. B. Gaidžiūno

stovai, išleista daug atsišaukimų. Katalikiškų srovių atstovai siūlė ir gynė Lietuvos Tarybos vardą. Pagaliau, ir vieniems ir kitiems nusileidžiant, buvo sutartas Vyriausio Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto vardas. Vardą galutinai nustatant, daugiausia kalbėjo prof A. Tumėnas. Kada buvo jaučiama, kad reikės rinktis vieną iš dviejų buvusių vardų, jis ir pasiūlė įdėti išlaisvinimo žodį. Anot prof. A. Tumėno, jei jau vyriausias komitetas, tai kokiam gi uždaviniui vykdyti tas komitetas, jei ne Lietuvos išlaisvinimui. Visi su

tais išvedžiojimais sutiko ir vardas buvo sutartas. Į VLIK prezidiumą pirmininku buvo išrinktas Vasario 16 akto signataras prof. Steponas Kairys (socialdemokratų atstovas), vicepirmininkai dr. Adolfas Damušis (Lietuvių Fronto) ir Balys Gaidžiūnas (tautininkų). Taigi prezidiume buvo atstovaujamos visos trys pagrindinės srovės.

Sutarus vardą ir išrinkus vadovybę, būtinai reikėjo naujam centrui įsipilietinti ir visoje tautoje. Tat būtinai reikėjo paruošti ir paskelbti deklaraciją. O ją ruo-

šiant reikėjo derinti visų grupių reikalavimus, kad iš okupacijų išsilaisvinusi Lietuva iš karto įeitų į išryškintą savistovumo kelią. Ir tokiam deklaracijos darbui užsitęsęs, buvo įeita į 1944 metus. Tat ir buvo nutarta, kad deklaracijos skelbimas sutaptų su Vasario 16 švente. Tą dieną deklaracija ir buvo paskelbta visomis tada galimomis priemonėmis: per visus pagrindžio laikraščius, per nelegalų radiją, specialiai atspaustus lapelius. Toje deklaracijoje buvo įrašyta:

“Lietuvių Tauta, siekdama išlaisvinti Lietuvą iš okupacijos ir atstatyti Lietuvos valstybės suvereninių organų svetimos jėgos laikinai sutrukdytą veikimą, yra reikalinga vieningos politinės vadovybės. Tam tikslui politinės lietuvių grupės, kaip tautos politinės minties reikšėjos ir vykdytojos, nutarė sujungti visas savo jėgas bendram darbui ir sudarė Vyriausią Lietuvos Išlaisvinimo Komitetą — VLIK.

Vyriausias Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas, pradėdamas savo darbą, skelbia:

L Lietuvių Tautos laisvė ir Lietuvos valstybės nepriklausomybė yra Tautos egzistencijos ir jos visokeriopos gerovės būtinoji sąlyga.

2. Suvereninė Lietuvos valstybė nei dėl Tarybų Sąjungos, nei dėl dabartinės Reicho okupacijos nėra išnykusi, tik suvereninių valstybės organų veikimas yra laikinai sutrukdytas. 1940 metais birželio mėn. 15 d. Tarybų Sąjungos okupacijos ir tos okupacijos prievartoje padarytų kitų jėgos ir klastos

aktu pertrauktas Lietuvos valstybės suvereninių organų veikimas 1941 m. birželio 23 dienos Tautos sukilimu ir Laikinosios Vyriausybės veikimu buvo laikinai atstatytas.

3. Lietuvą iš okupacijos išlaisvinus ir toliau veikia 1938 m. Lietuvos Konstitucija, kol ji teisėtu keliu bus atatinamai pakeista.
4. Respublikos Vyriausybė, laikui atėjus, bus sudaryta Vyriausiajame Lietuvos Išlaisvinimo Komite te koaliciniu pagrindu politinių grupių susitarimu.
5. Demokratinė Lietuvos Valstybės santvarka bus suderinta su plačiųjų Tautos sluoksnių interesais ir bendromis pokario sąlygomis.
6. Respublikos Prezidento ir Seimo rinkimų įstatymai bus reformuoti pagal demokratinius rinkimų principus.
7. Vyriausias Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas, vadovaudamas Tautos kovoms ir darbams Lietuvai išlaisvinti, Lietuvos valstybės suvereninių organų veikimui atstatyti, demokratinei Lietuvos santvarkai atkurti ir kraštui nuo bolševizmo ir kitų jo gyvenimą ardančių veiksnių apginti, vykdys kuo plačiausiai visuomenės konsolidaciją, lygins politinių grupių tarpusavio nesusipratimus.
8. Didžiai vertindamas tautinių karo pajėgų reikšmę kovoje dėl Lietuvos išlaisvinimo, Komitetas visokeriopai remis Lietuvos kariuomenės atkūrimą.
9. Komitetas palaikys glaudžius ryšius su Lietuvos pasiuntinybėmis ir konsulatais ir bendradarbiaus su užsienių, ypačiai Amerikos lietuviiais ir su visomis tautų apsi-

Prof. dr. T. Remeikis (kairėje) duoda autografus jo knygos pristatymo proga 1981.2.1 Clevelande. Šalia autoriaus K. Civinskas, V. Rociūnas ir J. Malskis. Nuotr. Vl. Bacevičius

sprendimo laisvę ir Lietuvos nepriklausomybę pripažįstančiomis tautomis.

10. Kultūrinei ir ūkinei tautos pažangai paspartinti ir valstybės gyvenimui veikiau į normalų kelią grąžinti, Komitetas rinks ir ruoš medžiagą išlaisvintosios Lietuvos administracijai, ūkiui, socialiniam gyvenimui, teisingumo ir švietimo darbui tvarkyti.

Vyriausias Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas, skelbdamas lietuvių Tautai šią savo deklaraciją, kviečia visų politinių nusistatymų geros valios

lietuvius nusiteikti tarpusavio bendradarbiavimo ir vienybės dvasia nelygstamoje kovoje dėl Lietuvos.

Vardan tos Lietuvos vienybė težydi!

VYRIAUSIAS LIETUVOS
IŠLAISVINIMO KOMITETAS
Vilnius, 1944 m. vasario 16 d.”

7. Baigiamosios pastabos

Prabėgomis apžvelgėme, ką darėme Lietuvos nepriklausomybę smaugiant; pasipriešinimo augimą ir pasipriešinimo organizaciją. Čia beveik nebuvo liesti pa-

sipriešinimo darbai. Jų buvo įvairių, išsiplėtusių į daugelį sričių. Tuo sunkiu metu, sakysim, į VLIK buvo galima žiūrėti, kaip į Lietuvos pagrindžio valdžią, kuriai rūpėjo visi reikalai, kad iš okupacijų išeitume į laisvę, ir išeitume su mažiausiais nuostoliais.

Tuos visus darbus reikia ap-

žvelgti ir dokumentuoti. Darbas didelis, jį turėtų padaryti ne vienas, bet keli tuos darbus žinantieji ar juos dirbusieji. Jau esu minėjęs, ir dar kartą noriu priminti, kad tai padaryti yra atėjęs aukščiausias laikas. Jei dabar jų nepadarysime, vėliau bus sunkiau, kada nebeliks tuos darbus dirbusių gyvųjų.

KETURI DEŠIMTMEČIAI JIE ŠAUKIA:

Kirviu nukirst ir iškapot šaknis
Sudeginti, paversti pelenais, —
Tegul toj žemėj niekas neatgis
Ir šiandien, ir rytoj, visais laikais!

KETURI DEŠIMTMEČIAI KARTOJAM:

Atšips tie kirviai į gelmių šaknis,
Krauju pražyodus žemė juos pasmaugs!
Per amžius augusi ir brendusi mintis —
Suskaldys akmenis ir laisvėn ašuks.

BALYS GAIDŽIŪNAS
“MANO KARTOS LIKIMINIAI METAI”

1980

ODĖ ŽUVUSIEMS PARTIZANAMS

Palaiminti, kurie kaip šventgirių klevai sugriuvo
Ir, rankomis apglėbę šiltą žemę,
Jai kvėpė paskutinį savo žadą:
Kaip kūdikiai prie motinos krūties prigludę,
Išliejo savo brangų kraują.
Nei krūmai šaknimis, kiekviena gysla
Jie gėrė juodą savo žemės garą.
Mirties ekstazėje
Jaunatviškais veidais, lyg mylimieji, —
Stelmužės qžuolai drūti, vaikeliai, —
Jie paskutinį kartą lietė girių žolę.

Palaiminti, kurie, šventoj kovoj ištvėrę,
Po Tavo kojų krito:
Surink jų kūnus, Tėve, kaip gailiausių rasą,
Iškelk jų sielas dangiškon šviesybėn,
Priglausk prie savo mylinčios krūtinės.

A black and white photograph of a handwritten signature in cursive script. The signature reads "Antanas Vaitiekaitis". The ink is dark on a light, textured background.

Eilių knyga
“IR ATLĖKĖ VOLUNGĖ”
1980

VLIKO SEIMAS

Vieno jo atstovo įspūdžiai

Seimas įvyko 1980 m. gruodžio 13-14, Toronte. Į jį 15 organizacijų atsiuntė 44 atstovus. LFB atstovavo J. Ardys, V. Aušrotas ir R. Šliažas. Seime pasakytos kalbos ir laikraščiuose sukeltos kontroversijos daugeliui žinomos: viena pusė viską gyrė, o kita pusė beveik viską peikė. Tai gal laikas blaiviau pažvelgti į seimą ir jo pasėkas.

Prel. J. Balkonas pradėjo seimą malda prašydamas Dievą, kad nugaltume savo išdidumo ir šališkumo jausmus ir rastume bendrą kalbą viens su kitu. Nors pradžioje VLIKO pirmininkas dr. K. Bobelis išreiškė panašių vilčių, bet jo kalba labai greitai parodė, kad bent jo pusėje nei noro, nei geros valios bendram darbui su Pasaulio Lietuvių Bendruomene nėra.

Savo kalboje dr. Bobelis apibūdino VLIKO tikslus, pranešė apie savo veiklą: keliavo per pasaulį kurdamas VLIKO atstovybes ir įteikdamas memorandumus svetimų kraštų pareigūnams, pranašavo greitą sovietuos žlugimą. Bet po bendrybių ir žygių sąrašo, yla išlindo iš maišo; plačiausiai paliesta tema buvo LB ir šmeižimas žinomų jos veikėjų, kurie neva trukdė VLIKO veiklą. Reiškia, dr. Bobelis panaudojo šio seimo forumą suvesti sąskaitoms su PLB.

Jis ir kiti kalbėtojai bandė įrodyti suktą legalistinę logiką (o advokatų VLIKe juk yra), kad tik VLIKui

priklauso politinio darbo monopolis ir, kad visos kitos organizacijos todėl turėtų jam paklusti. VLIKO mandatą remia tuo, kad jis buvo Lietuvoje sukurtas politinių partijų, kurios tada reiškė tautos valią. Jis turi tautos įgaliojimą atstovauti pavergtai tautai ir vadovauti laisvėkovei. Kai kurie VLIKO veikėjai vadovavimą aptarė kaip tarimą, derinimą, skatinimą (L. Grinius), ir tai turėtų būti tokios garbingos organizacijos paskirtis. Tačiau dabartiniai VLIKO vadai supranta "vadovavimą" naujai: turėdami tautos mandatą, tik jie turi teisę veikti politinėje srityje. Pavyzdžiui, dr. Bobelis kalbėjo apie VLIKO moralinę ir teisinę atsakomybę išlyginti tarporganizacinius santykius. ALTos pirm. dr. K. Šidlauskas yra pareiškęs, kad LB yra grynai švietimo ir kultūros organizacija, todėl ji neturinti teisės steigti politinių komisijų. Kiti paremia VLIKO teisę diktuoti LBnei tuo, kad VLIKas sukūrė Lietuvių Chartą, iš Chartos iškilo LB, tad VLIKas tėvas, kuriam geras vaikas turi paklusti.

Tais išvedžiojimais bandoma pagrįsti VLIKO šventą teisę kitiems lietuviams padiktuoti, ką jie gali daryti. Ir ar VLIKO pareiškimai kelionių į Lietuvą atžvilgiu neprilygo draudimams, įstatymams? Mes, pripratę prie laisvo pasaulio demokratinės tradicijos, kurioje valdantieji negali valdyti be valdomųjų sutiki-

mo, sunkiai suprantame tokią logiką. Kodėl VLIKas turi grįsti savo autoritetą vien mistišku iš tautos gautu mandatu? (Dr. Bobelis Toronte pabrėžė, kad p. Šakalys atvežęs VLIKui naujus tautos įgaliojimus). Ir iš tikrųjų, arčiau pažvelgę į VLIKo sudėtį, matome, kad kito konkretesnio šaltinio jo monopolistinėms teisėms paremti turbūt nėra. Nors VLIKe 15 partijų, tačiau jų dauguma be gyvybės, tik likučiai, kurie vos sugeba nusiųsti atstovus į VLIKo Seimą. Tokius likučius manipuluoti savo tikslam moka geriausia dabartinis VLIKo pirmininkas. Ir gyvastingesnės partijos nesugeba pritraukti prieauglio. Matome, kad išeivijoje išlikęs lietuviškas jaunimas savo jėgas nuneša į LBNės veiklą. Jam įsakinėti, ką jis ten gali, ar ko negali daryti, yra gan juokinga.

Kita šios logikos, kuri neva suteikia VLIKui politinio darbo monopolį, pusė, yra išvedžiojimai, kurie mėgina nustatyti LBNės darbo sritį. Tai pagal dabartinis VLIKo vadus reikštų jos pašalinimą iš politinės veiklos. Ir čia vėl, kaip su “vadovavimo” žodžiu: naujieji VLIKo vadovai davė naują reikšmę “kultūros” žodžiui. Dar prel. Krupavičius išreiškė LBNės pagrindinį uždavinį — saugoti lietuvių, ir kitą atsitiktinį tikslą, kuris gali, esant reikalui, tapti ir pirminiu, tai atkovoti Lietuvai laisvę. Vadinasi, prel. Krupavičius, kuris geriausia turėjęs suprasti VLIKo ir LBNės veikimo sritis, suprato “kultūrinę” veiklą kitaip, negu dabartiniai VLIKo vadai, kurie LBnei priskiria tik auklėjimą, švietimą ir tautinių šokių rengimą. Bet nereikia daug išminties suprasti, jog kultūros sąvoka daug platesnė. Pagal prel. Balkoną: plačiai suprata kultūra ap-

ima ir politiką.

LBNės mandatas tuo atžvilgiu daug aiškesnis negu VLIKo: ji bendra organizacija visiems už Lietuvos ribų gyvenantiems lietuviams ir jos vadovybė remia savo autoritetą mandatu gautu iš jos narių dalyvaujančių demokratiniuose rinkimuose. Sutelkdama pačias geriausias išeivijos intelektualines jėgas ir finansinius išteklius, ji turi moralinę teisę ir pareigą dirbti kultūrinį darbą pačia plačiausia šio žodžio prasme. Trintis tarp LBNės ir VLIKo neyla dėl savo veiklos ribų nesupratimo — čia kultūra, čia politika — bet dėl dabartinių VLIKo vadų nesusi-gaudymo demokratinės visuomenės santvarkoje. LB šiems mistiškai pašauktiems VLIKo vadams nepakluso, taigi ji yra priešų pusėje ir turi būti sunaikinta ar nubausta.

Pats klaikiausias pergyvenimas Toronte buvo klausytis dr. Bobelio asmeniškų puolimų ant čia pat sėdinčių ar nedalyvaujančių PLBNės veikėjų. Jie viskam trukdą, jie apverčią visus pirmininko žygius ir pasakymus aukštyn kojom. Ir tada sunkiausia granata: žiūrėkite, dviejų veikėjų dukterys, išvardintos, nuvažiavo į pavergtą Lietuvą švesti su bolševikais pavergimo sukaktį! Šio pasakymo užtenka įrodyti pirmininko įžulumui ir melui ir netaktui.

Iš vienos pusės dr. Bobelis skelbia savo norą susitaikyti su LB, bet iš kitos pusės jis padarė viską, kad toks susitaikymas būtų neįmanomas. Jau būdamas ALTos pirmininku, dr. Bobelis bandė prijungti LB prie ALTos ir ją kontroliuoti. Reiškia, jau tada buvo noras, LB apkarpyti. Kai 1978 ALTos ir LBNės komisijos priėmė sutarimą, kad abi organizacijos dirba naudingą darbą Lie-

tuvos laisvinimo byloje, dr. Bobelis atmetė šį sutarimą. Panašią rezoliuciją atmetė Toronto VLIKo seimas.

Įdomi dr. Bobelio galima rolė reorganizuotos "LB" išperėjime. Aš manau, kad LB turi gana tolerancijos ir pripažintų, kad nepatenkintieji LB veikla ir jos žmonėmis, turi teisę į savo organizaciją, tačiau kam savintis egzistuojančios LBnės vardą? Kam klaidinti visuomenę? Jau 1975 m. ALTos pirm. dr. K. Bobelis pristatė nekviestus reorgų atstovus, ir tuo sugriovė veiksmų konferenciją. 1980 m. jis savo valia šaukė veiksmų "konferenciją" New Yorke tartis dėl Madrido. Ši buvo šaukiama be bendro sutarimo su LB sulaužant visas tradicijas. Dr. K. Bobelis sudarė programą ir kviestųjų sąrašą, tarp jų vėl 3 reorgų atstovai. Kai dr. K. Ambrazaitis tokią "konferenciją" dėjo į kabutes, dr. Šidlauskas turėjo sunkumų atsimiti ar jis tik neskaitęs dr. Ambrazaičio straipsnio "Gimtajame Krašte".

Toronto seime dr. Bobelis išaiškino mums faktą, kad yra dvi LBnės, kurios bylinėjasi teismuose, eikvoja pinigus, ir kad jis mėginąs viską, šias dvi bendruomenes sutaikyti. Nors, kiek žinau, dr. Bobelis ginasi, kad jis nieko bendro neturėjęs su reorgų atsiradimu, tačiau jis kiša juos, kur tik gali, ir mėgina juos "legalizuoti" mūsų visuomenėje. Taigi, anaip tol, jis negali užimti taikintojo vaidmens, nes tam reikalingas nešališkumas.

Apie Madrido konferenciją pirm. pranešė, kad dalyvavęs, dalinęs memorandumus ir t.t. Kadangi VLIKas atsisakė bendro politinio darbo su LB, tai Madridą galime vertinti kaip grynai dabartinių VLIKo vadų nuopelną. Pagal L. Grinių, ruošia Mad-

ridui prasidėjo jau 1979 m. pradžioje. Pasirodo, kad kelių respublikonų kongresmanų pagalba buvo bandyta padaryti dr. Bobelį JAV delegacijos nariu. Bet vietoj jo buvo paskirtas LBnės veikėjas Rimas Česonis. Kai visuomenė džiaugėsi šiuo lietuvių laimėjimu, iš "Naujienų" pasipylė šmeižtų ir skundų banga prieš Česonį. Žinome, kieno organas "Naujienos"!

O kaip ruošėsi VLIKas Madridui? Jis panaikino veiksmų sudarytą žmogaus teisių komisiją ir savo vardu paskyrė dr. K. Krivicką tvarkyti dokumentacijos. Tik keletą dienų prieš pačią konferenciją buvo kreiptasi į Katalikų religinę šelpą dėl lietuvių kalinių sąrašo. Kai latviai atkreipė pasaulio dėmesį savo demonstracijomis, skaičiais (150), spaudos konferencijomis, lietuvių būta 8. Be Česonio turbūt Lietuva būtų likusi nepastebėta. Nors dr. Bobelis išvardino savo žygius Madride, bet atrodo, nebuvo pats pilnai patenkintas, nes kaltino LB, kad ji eikvojo pinigus pramogom ir nerėmė kelionės į Madridą. Bet prisiminkime New Yorko "konferenciją" ir žinosime, kam priskirti nuopelnus.

Ryšium su mergaitėmis, kurios važiavo prieš VLIKo draudimą į Lietuvą, iškyla vėl visas santykių su tėvyne reikalas. VLIKas remia savo teisę tokiems draudimams keliauti White Plains konferencija. J. Gaila tai vadina nesusipratimu. Ir keista, juk Stalino laikais skundėmės, kad jokių kontaktų su Lietuva nėra, tai juk dabar turėtume pasinaudoti kiekviena proga aplankyti Lietuvą, sutelkti žinių ir džiaugtis kiekviena jauna lietuvaitė, kuri, užaugus išėivijoje, išliko lietuviška ir myli savo tėvų kraštą taip labai, kad užuot

vasarojus Bahamose ar Floridoje, ji važiuoja į Lietuvą. Čia turbūt VLIKo pirm. reagavo aštriausiai su asmenišku užpuolimu ant mergaičių ir tėvų. To išpuolio lygis suprantamas iš šios „Draugo“ pastabos: „Štai santaikos ieškančios žodžiai iš žmogaus, kuris yra visada pasirošęs dėti visas pastangas susitaikyti!“

VLIKas teigia, kad jis atstovauja pavergtai tautai. Turime autentišką pavergtos tautos balsą, būtent LKB Kroniką, kurioje apgailestaujama, kad 1980 m. susilpnėjo kontaktai su išeivija ir būdai pasikeisti informacijomis. Spręskime patys, kur tikras tautos balsas.

Kas liečia plačius akiračius, toleranciją kitų mintims, santūrumą žodžiuose, VLIKo pirmininkui prilygsta jo vice pirmininkas informacijos ir spaudos reikalams dr. J. Balys. Seime buvo skaitytas jo pranešimas, kuriame jis gynė savo brošiūrą.

Keista, kad spaudos ir informacijos vedėjas turi bėdų su spauda, ne su sovietų, bet su mūsų išeivių, ką galime spręsti iš šio dr. Balio pasakymo: „Malonu matyti Draugo puslapiuose pozityvų pasakymą apie VLIKą, ko dažnai pasigendame šiame dienraštyje“. Atrodo, kad jis nevienas, kuris turi sunkumų su spauda. V. Staugaitis, aprašydamas „Naujienuose“ krikščionių-demokratų konferenciją, skundžiasi: „Viena, taip vadinamoji katalikų spauda jau seniai laisvai, necenzūruotai krikščionių demokratų minčiai ir idėjai yra uždara.“ Va! Gal čia reikėtų dr. Baliui ir p. Staugaičiui daryti, kaip su reorgais: įsteigti reorganizuotus Draugus, Darbininkus, ir Tėviškės Žiburius!

Seime buvo laukta Vlodo Šakalio.

Nepasirodė. Pagal pirmininką, dėl tam tikrų įvažiuoti į Kanadą sunkumų. Jis, pagal pirmininką, atvežė VLIKui naujus tautos įgaliojimus. Buvo įtarimas, kad VLIKas slėpęs Šakalį nuo spaudos tikėdamasis priėmimo jam pas prezidentą. Kritikai teigia, kad tuo buvo prarasta vertingų progų jį ir Lietuvos bylą plačiau išgarsinti spaudoje.

Bendri įspūdžiai apie seimą tokie: Nors paskaitininkai turėjo kalbėti įvairiomis temomis, paskaitų turinys dažnai kartojo. Pradėta nuo Adomo ir Ievos, kol galų gale prieina prie svarstomo reikalo. Geriausia koordinacijos pradžia būtų nuo savo pačių paskaitininkų koordinavimo.

Susitikymui su LB nėra vilčių. VLIKo pirmininkas galvodamas, kad turi savo mistišką mandatą, iš LBnės laukia tik visiško pasidavimo. Mažumos seime pasiūlyta rezolucija, kad seimas laiko LBnės politinių darbų pozityviu, buvo atmetas. Taigi politinė vadovybė dabar rankose žmonių, kurie be nuovokos kaip viešai elgtis ir kalbėti. Skaudžiai trūksta tų gabių jaunų veikėjų, kurie susibūrė LBėje. Kai VLIKas akligatvy, tuo labiau reikia remti LBnės darbus, nes niekas kitas jų neatlieka. Džiugu, kad LB gyva: Dirvoje, kovo 26 d., paskelbtas Rimmo Česonio laiškas, kad atsirado galimybė paskirti naujus žmones į mūsų Diplomatinę Tarnybą ir tuo užtikrinti jos tęstinumą. Nuopelnus už šį laimėjimą Česonis priskiria LBnės veikėjams, ypač Algimantui Gečiui.

Šalia nesiorientavimo demokratinėje santvarkoje, susitikimą su LBne kliudo, kaip buvo paminėta spaudoje, pirmininko „tam tikros charakterio žymės“. Iš nuotykiu su

Gurecku žinome, kad jis smarkus. Pasiklausius jo kalbos, žodyno, aiškėja, kag jis mėgsta galią, nori kontroliuoti kitus. Tokie žmonės mato visur varžybas, priešus ir nesugeba kitais pasitikėti ir su jais atvirai, nuoširdžiai bendradarbiauti. Kontrolėi įsigyti ir jai išlaikyti, jie naudoja visokias priemones, ir logiką ir nelogiką, ir žodžius ir prievarą. Tokio būdo vadai turi savo vietą, bet jie netinka vadovauti, kur uždavinys kompliktuotas, rezultatai tolimi ir nežinomi, kur reikia pasitikėti kitais.

Paskutinis žodis apie inž. E. Bartkų, kuris buvo posėdžių pirmininkas. Nežinau, kokios jo savybės iškėlė jį į tas pareigas, bet parlamentarinės tvarkos taisyklių jis nežino. Taip jis nežinojo, kad susirinkimui pabalsavus nutraukti diskusijas, sekantis punktas turėtų būti balsavimas už ar prieš diskutuotą

reikalą. Pagal Bartkų, balsavimai nutraukti diskusijas, reiškė ir diskutuoto reikalo nubalsavimą. Ha! Buvo šurpu klausytis, kaip Lietuvių tautos atstovams išeivijoje pirmininkaujantis darkė lietuvių kalbą naudodamas jovalą, sudarytą iš lietuviškų ir anglišių žodžių.

Nors pradėjau straipsnį su viltimi, kad išeis blaivesnis, nešališkas, bet atrodo, kad išėjo kritiškas. Žinau, kaip jautriai VLIKo vadai reaguoja į kritiką, bet užtikrinu, kad nesu agentas, noriu laisvos, demokratinės Lietuvos. Jeigu kritika būtų skaudi, priminsiu dr. J. Balio suleiktą paguodą kritikuojamiems VLIKo vadams Toronte: žiūrėkite į savo kritiką kaip į "advocatus diaboli" kanonizacijos byloje. Ir vėl tas mistiškas elementas!

Rimvydas Šliažas

MŪSŲ DIPLOMATAI APIE PLB

Lietuvos Diplomatinės šefas Stasys Lozoraitis, atsakydamas į PLB Nepriklausomybės šventės progą sveikinimą, Pasaulio Lietuvių Bendruomenės pirmininkui Vytautui Kamantui atsiuntė laišką, kuriame sako: "Aš didžiai vertinu Pasaulio Lietuvių Bendruomenės veiklą tiek Lietuvos nepriklausomybės atstatymo byloje, tiek siekiant jungti užsienio lietuvius į vieną visuomenę. Lietuvos Diplomatinių Tarnybos vardu dėkoju taip pat už Jūsų Bendruomenės palankumą mums ir linkiu tolimesnės sėkmės".

Lietuvos atstovas prie Šv. Sosto Stasys Lozoraitis, jr. laiške PLB pir-

mininkui V. Kamantui, prisimenant 40 metų Lietuvos sukilimo sukaktį, rašo: "Šis istorinis įvykis, kuris dar nėra pakankamai ištirtas, nei įvertintas, turėjo praeityje ir turės ateityje nepaprastai garbingą vietą mūsų tautos istorijoje ... Aš manau, kad man nereikia dar kartą pabrėžti, kokią didelį vaidmenį mūsų visuomeniniame ir politiniame gyvenime turi Pasaulio Lietuvių Bendruomenė ir kaip daug ji yra nuveikusi mūsų diplomatinį postą labui. Būkite tikras, p. Pirmininke, jog aš ir ateityje tamptariai bendradarbiausiu su Tamsta ir PLB valdyba kovoje už mūsų tautos laisvę".

VIENOS KNYGOS PARAŠTĖJE

New Yorko LFB sambūrio vadovybė balandžio 5 suorganizavo dr. Tomo Remeikio knygos “Opposition to Soviet Rule in Lithuania 1945-1980” viešą aptarimą. Jo referentų pasisakymų santraukos gali būti įdomios ir Į Laisvę skaitytojams.

V. Vaitiekūnas: analitinės bei istorinės perspektyvos.

1980 Lietuvos Studijų institutas Chicagoje išleido dr. Tomo Remeikio knygą “Opposition to Soviet Rule in Lithuania 1945-1980”. Šioji 6x9 colių formato, 680 pslp. knyga tur būt bus pats stambusis studijinis veikalas iš lig šiol išėjusių anglų kalba apie Lietuvą. Knygos turinį sudaro įvadas ir trys dalys.

Įvade autorius nurodo, kad Vakarų daugiau pasiekia žinios apie disidentų sąjūdį pačioj Sovietų Sąjungos sostinėj, o Sovietų Sąjungos periferijū disidentinis sąjūdis lieka veik nepastebėtas, nors kaip tik tose periferijose disidentizmas dažnai yra ir intensyvesnis ir grėsmingesnis (explosive). Autorius todėl laiko savo uždaviniu aprašyti disidentinį sąjūdį Sovietų Sąjungos pakraščtyje.

Autorius apgaili, kad nevisa tų

pakraščių pagrindinė spauda pasiekia Vakarus. Vakarus daugiau pasiekia katalikų pagrindinė spauda ir dėl to susidaro perdėtas išpūdis dėl katalikų religinio ir tautinio disidentizmo intensyvumo.

Autorius išpėja skaitytoją, kad sunku patikrinti pagrindžio teikiamų faktų tikrumą. Todėl tie faktai vertintini su trupučiu skepticizmo. Sunku taip pat patikrinti ir pagrindžio poveikis visuomenei. Žodžiu, autorius labai atsargus pagrindžio duomenų atžvilgiu.

Pirmąją knygos dalį — Analitinės bei istorinės perspektyvos (Analytical and Historical Perspectives) — sudaro keturi skyriai.

Pirmame skyriuje kalbama apie opoziciją sistemos viduje (“lojalią opoziciją”) ir apie opoziciją prieš

sistemą ("subversyvinę").

Pirmosios taktika — institucinių interesų ryškinimas, civilinis nepaklusnumas, kultūrinis atkaklumas; antrosios — pasyvi opozicija, ideologinė kova, revoliucinė kryptis, režimo nuvertimas.

Leidiniai: pirmosios — kai kurie oficialūs leidiniai, LKB Kronika; antrosios — Aušra, Alma Mater, Perspektyvos, partizanų spauda, Laisvės Šauklys, Nacionalinio liaudies fronto biuleteniai.

Opozicijos dalininkai: pirmosios — kai kurie valdžios organai ir viešosios organizacijos, Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komitetas, Helsinkio susitarimų vykdymo stebėtojai, etnografininkų rateliai; antrosios — ad hoc grupės, literatūrinių, istorinių svarstybų rateliai, partizanų grupės, Nacionalinis liaudies frontas, Laisvės lyga, Baltiečių komitetas, nelegalių masinių demonstracijų dalyviai.

Pasireiškimai: pirmosios — ūkio, kultūros, švietimo, kadru respublikinė kryptis, taikaus protesto demonstracijos, raportai dėl režimo neteisėtų veiksmų, nepaklusnumas nokonstituciniam potvarkiam, legalus skundimasis skriaudomis; antrosios — privачios kultūrinės ir politinės svarstybos, pagrindžio spauda, režimo principinė kritika, opinijos formavimas, tautinės sąmonės išlaikymas, ginkluotas pasipriešinimas (iki 1952), slaptos veiklos grupės,

nelegalios masinės demonstracijos ir susidėginimai.

Dalyviai: pirmosios — nacionalistai (komunistai), ūkinė ir kultūrinė inteligentija, kunigai Zdebskis ir Garuckas, rašytojas T. Venclova; antrosios — pagrindžio spaudos redaktoriai ir leidėjai, studentų rateliai, slaptų organizacijų lyderiai, partizanai (iki 1952).

Skirtumas tarp Lietuvos disidentų ir Rusijos disidentų tik tas, kad Lietuvos disidentai yra daugiau prieš sistemą.

Opozicija kyla iš nacionalinės sąmonės ir iš "relative deprivation" sąmonės. Prieš režimo pastangas sunaikinti lietuvių tautinį identitetą autorius stato tautinį homogeniškumą, tautos natūralų prieaugį, mišrių šeimų vaikų lietuviškumą, lietuvių kalbą mokyklose, lietuvių nesimaišymą su kitomis tautybėmis.

Lietuvos disidentinio sąjūdžio raidą autorius skiria į tris tarpsnius: partizanų (Stalino), Chruščevo ir Brežnevo.

Antrasis skyrius apima partizanų karą. Autorius teisingai pastebi, kad tai buvo "a nationalistic reaction to a foreign invader by a cross-section of the Lithuanian population". Tik gal teisingiau būtų "national" vietoj "nationalistic". Priminę sovietų propagandos tezes, kad partizanų karas buvo klasių kova, buržuazijos pastangos atstatyti senąjį režimą, svetimų žvalgybų palaikomas fašistų ir kriminalistų sąjūdis, au-

Dr. Tomo Remeikio knygos pristatyme balandžio 4 Kultūros Židiny simpoziumo dalyviai. Iš k. dr. Bronius Nemickas, Gintė Gamušytė, Vytautas Vaitiekūnas, Vladas Šakalys. Nuotr. V. Maželio

torius randa tuose teiginiuose “an element of truth”, nes iki Vokietijos kapituliacijos *Wehrmachtas* apmokęs ir nuleidęs apie 200 parašutininkų į sovietų okupuotą Lietuvą, o vėliau partizanai buvo susirišę su švedų, britų ir JAV žvalgybomis. Bet tas bendradarbiavimas nereiškė partizanus buvus šių įstaigų įrankiu, o tereiškė ieškojimą Lietuvai paramos. Autorius teisingai tuos Lietuvos partizanų sovietinius niekinimus paneigia, teigdamas, kad partizanų tikslas buvo Lietuvos nepriklausomybė ir kad partizanų karas tautos tebėra laikomas tautinės garbės ir savigarbos simboliu.

Trečiasis skyrius skirtas 1953-1970 laikotarpiui, faktiškai

Chruščevo laikotarpiui, kai po partizanų karo ir Lietuvos rezistencijoje okupantui pasirodė atlydys. Šio tarpsnio disidentinių sąjūdį autorius apibūdina pastangomis išlaikyti tautinį identitetą ir tautines vertybes per režimo institucijų tautinę kontrolę ir per tautinės kultūros vystymą. Destalinizacija ir ūkio administracijos decentralizacija įgalino Sniečkų puoselėti respublikinius interesus. Atsirado respublikos vėliava, respublikos himnas, respublikos kodeksai, o mokyklose — Donekaitis, Basanavičius, Maironis. Pačiame Kremliuje Sniečkus turėjo užtarėjus Suslovą ir Kosyginą.

Šiuo laikotarpiu buvo išpopuliarinta Gudijos lietuvių sunki tautinė padėtis, prasidėjo etno-

grafininkų sąjūdis ir 1955 Nacionalinis liaudies frontas paskelbė savo deklaraciją.

Savo ruožtu, autorius cituoja Finkelšteiną ir T. Venclovą, kad Lietuvos kompartijos privileijuotasis elitas tautai daro detruktyvų poveikį ir kad jis tik savimi tesirūpina.

Ketvirtasis skyrius apima Brežnevo laikotarpį. Šio laikotarpio opozicijai priežastys buvo ir ūkinės, ir tautinės, ir režimo prievartos priemonių sušvelnėjimas, ir valstybingumo sąmonės sustiprėjimas, ir rusinimo priemonių atgrasumas, ir respublikos kompetencijos siaurinimas, ir žmogaus teisių tarptautinis išpopuliarėjimas ir sovietų entisemitizmas. Tarp autoriaus minimų opozicijos priežasčių nerandame dar vienos priežasties — į gyvenimą atėjusios, jau sovietų okupacijoje išaugusios, generacijos nusiteikimų.

Šio laikotarpio opozicijos pirmieji reiškiniai pirmiau pasirodė Maskvoj. Lietuvoje pirmieji opozicijos reiškiniai pasirodė katalikuose. Įkandin religinės opozicijos sekusi tautinė, kurios ryškus prasiveržimas įvykęs 1972. V. 14. Kaune Kalantos susideginiimu. Po to Lietuvos opozicija plėtėsi ir diferencijavosi ideologiškai į katalikų, tautininkų ir kairiųjų; politiškai — į opoziciją sistemos viduje ir į opoziciją prieš sistemą. Pastaroji savo ruožtu dar buvo arba revoliucinė, arba pasyvi.

Pagal autorių Lietuvos opozicijos apraiškos sudaro 10.3% visų opozicijos apraiškų Sovietų Sąjungoje. Du trečdaliai Lietuvos opozicijos apraiškų tenka katalikų opozicijai. Daugiausia duomenų Vakarūs pasiekia apie katalikų opoziciją. Ji yra dvilypė — religinė ir tautinė. Katalikų religinei opozicijai atstovauja LKB Kronika., Tiesos Kelias, Rūpintojėlis, Dievui ir Tėvynei, o tautinei — Aušra. Nors nevisi katalikų dvasininkai yra opozicijoje, bet principinių skirtumų nėra. Principinis kunigų vieningumas verčia valdžią toleruoti nepaklusnumą valdžios potvarkiam, kurie priešingi bažnyčios nuostatam.

Iki 1978 katalikų opozicija apčiuopiamos organizacijos neturėjo. 1978.XI.13. pasigarsino Tinkinčiųjų teisėms ginti katalikų komitetas.

Pagal sovietų duomenis Katalikų Bažnyčios įtaka Lietuvoje mažėjanti. Bažnytinių laidotuvių 1958 buvo 79% visų laidotuvių, 1977 — jau tik 43,9%; krikštų 1958 buvo 77% visų naujagimių, 1977 — tik 44%; bažnytinių santuokų 1958 buvo 69,6%, 1977 — tik 25.2%. Lietuvos miestų gyventojų labai padaugėjo, bet naujų parapijų steigti miestuose neleidžiama. Dėl to 13% Lietuvos kunigų turi aptarnauti 39% tikinčiųjų miestuose. Apskritai kunigų labai trūksta, nors veikianti ir katakombų kunigų seminarija.

Katalikų religinei opozicijai pirmiausia rūpi vaikų katekizavi-

mo draudimas, valdžios kišimasis į Bažnyčios organizaciją (kunigų skyrimą, klierikų priėmimą, parapijų steigimą, kunigų judėjimo laisvę), sąžinės laisvės prievartavimai (ypač mokyklose ir darbovietėse), religinės literatūros badas. Per 35 pokario metus leistos spausdinti tik šešios religinės knygos.

Paskutiniu metu režimas yra pakeitęs taktiką. Vietoj tiesioginiu būdu spaudęs Bažnyčią ir tikinčiuosius, stiprina antireliginę mokyklos kryptį, ateistinių auklėjimą. Religinių susivienijimų (religious societies) nuostatais režimas tikėjosi savo žinion perimti parapijų tvarkymą, bet tos pastangos nesėkmingos. Krašte justi religinis gyvumas. Savo politiką Bažnyčios ir tikinčiųjų atžvilgiu režimas gali keisti, jei ras, kad toks keitimas režimui naudingas.

Katalikų religinė opozicija rūpinasi žmogaus teisėmis. Tai pačiai opozicijos grupei priklauso ir nuo 1976.XI.25. besireiškianti Lietuvos Helsinkio grupė, apimanti įvairių ideologinių nusistatymų žmones. Kurį laiką opozicija nevertino Helsinkio susitarimų, bet vėliau atpažino juose atramą kovai už žmogaus teises. Dėl areštų ir emigracijos Lietuvos Helsinkio grupės svoris yra sumažėjęs.

Katalikų tautinė opozicija per Aušrą pabrėžia Bažnyčios ir religijos reikšmę tautos likimui, religinių teisių užtikrinimą perdėtai daro ir tautinio identiteto iš-

laikymo sąlyga, kovą už religijos teises laikydama sykiu kova ir už tautos teises, o ateizmą laikydama ne tik religijos, bet ir tautos priešu. Atrodo, kad autorius nedaro skirtumo tarp vakarietiško ateizmo ir sovietinio, kuris yra sovietinės valstybės religija ir naudojasi sovietinės valstybės prievartos priemonėmis.

Katalikų tautinė opozicija pasisako už demokratiją, atmeta revoliuciją ir remia tautinį sąmoningumą bei moralinį tvirtumą. Vysk. Valančius laikė tautybę sąlyga katalikybei. Dabartinė katalikų opozicija laiko katalikybę sąlyga tautybei. Katalikų tautinė opozicija per Aušrą tęsia Lietuvos XIX a. politinio grupavimosi ideologinę tradiciją (clerical right vs. secular left). Nepriklausomybės laikais Bažnyčia veik siekusi bažnytinės valstybės (Church-State), dabar pasisako už valstybės atskyrimą nuo bažnyčios, bet su rezervais. O sprendžiant iš LKB Kronikos, Bažnyčia nėra aiškiai (explicit) priėmusi ir sąžinės laisvės principo ir nėra (so far) parodžiusi susirūpinimo kitų religijų persekiojimu. Kitoj vietoj autorius teigia, kad Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komitetas apima visų religijų teisių gynimą.

Toliau autorius aptaria liberalinę nacionalizmą. Jis yra demokratinis ir be katalikų ideologinio pamušalo. Jis agresyvesnis už katalikų opoziciją. Bet jį sunku aptarti "structurally and ideologically". Jis reiškiasi keliais lei-

diniais. Per Varpą, kurio išėjo keturi numeriai. Per Laisvės Šauklį, kurio išėjo aštuoni numeriai. Vakarų tie leidiniai nepasiekė. Tik iš Aušrelės polemizavimo su Laisvės Šaukliu galime spręsti apie jo liniją.

Į liberalinio nacionalizmo disidentinį sąjūdį autorius įrikiuoja ir etnografininkus ir Lietuvos Išlaisvinimo revoliucinį frontą, kuris nuo 1976 nebesiskardena. Liberaliniai nacionalistai daug dėmesio skiria Lietuvos istorijai, Gudijos lietuvių padėčiai.

1978 pasirodė liberalų - socialistų krypties pogrindžio Perspektyvos. Jų išėjo devyni numeriai. Perspektyvos skeptiškos rusų disidentam. Religiją laiko pozityvia vertybe, bet ofenzyvai prieš rusus netinkama priemone.

1974 vėl pasiskardeno Nacionalinis liaudies frontas, vaizduojantis bendrą opozicijos grupių kepurę. Tonas kiniškas. Nusistatymas prieš Sovietų Sąjungą ir prieš Vakarų kapitalizmą, už liaudies respubliką.

Paskutinė opozicijos apraiška — 1979.VIII.23. Maskvoje 45 baltiečių pareiškimas dėl Ribbentropo - Molotovo pakto ir slaptų protokolų panaikinimo.

Išvadoj autorius teigia, kad opozicijos poveikis režimui yra tuo tarpu minimalus. Bet Maskva turi kitų didelių bėdų: ūkinių, demografinių, Brežnevo įpėdinystės. Pacitavęs Helen Carrere d'Encausse, kad lietuvių identitetas yra pasmerktas, o estai su

latviais bus fiziškai suvirškinti, autorius tatai laiko bent lietuvių atveju faktų logikos neatitinkant.

Sakoma, kad kiekvienas istorikas praeities įvykius savaip interpretuoja. Nenuostabu, kad ir politinės studijos autorius savaip interpretuoja politinius reiškinius. Ir nenuostabu, kad tokia, tarkime, subjektyvi interpretacija, kuriam skaitytojui gali kelti kai kurių neaiškumų bei klausimų. Tarp jų veikiausiai pasitaikys ir šie:

— Ar tikslinga buvo autoriui mūsų tautos įvairiopą rezistenciją okupantui įrėminti į režiminės opozicijos rėmus, nukelti į disidentinio sąjūdžio plotmę, atsisakant tradicinės rezistencijos plotmės?

— Ar tikslinga buvo autoriui sovietinius kvisingus pakelti į Lietuvos rezistentų plotmę?

— Ar tikslinga ir teisinga buvo autoriui sovietų okupuotą Lietuvą paversti Sovietų Sąjungos pakraščiu, ignoruojant Lietuvos tarptautinio valstybingumo faktą, tarp kita ko pačių JAV pabrėžiamą ir Lietuvos rezistencijai prieš okupantą tikrai reikšmingą?

— Ar tikslinga ir moksliška buvo autoriui be konkrečių įrodymų tvirtinti, kad Lietuvos katalikų Bažnyčia praeityje netgi dominavo valstybei ir kad ji siekė "something approaching a church-state"?

— Ar tikslinga ir teisinga buvo autoriui, juoba po Vatikano II-

ojo susirinkimo, įtaigauti skaitytoją, kad Lietuvos Katalikų Bažnyčia “has not made explicit the acceptance of the principle of freedom of conscience”? Juk tuo teiginiu nedviprasmiškai įtaigaujama, kad tokia institucija negali būt verta paramos tų, kurie už sąžinės laisvę kovoja.

— Pagaliau, ar nebuvo tikslinga autoriui savo aprašomąjį laikotarpį bent kiek glaudžiau surišti su 1940-1945 Lietuvos rezistencija okupantui, nes rezistencijos visi tarpnesiai yra tarpusavy organišškai susiję ir tik visumos rėmuose atskiras tarpसनis būtų ir aiškesnis ir suprantamesnis.

Dr. Br. Nemickas: tautinės ir politinės opozicijos dokumentai.

Man tenka apžvelgti knygos antroį daly paskelbti 49 dokumentai. Jie užima daugiau kaip 300 puslapių. Uždavinyс nelengvas, juoba, kad apžvelgti tenka labai glaustai. Dėl to аš negalėsiu įsakmiai supažindinti su visais dokumentais, o bandysiu juos šiek tiek susistematizuoti ir tik bendrybėmis aptarti, plačiau tesustodamas prie pačių būdingų.

Pora metodinių pastebėlių dėl dokumentų atrankos kriterijaus. Apie jį kalbant, reikia išsiaiškinti, kaip autorius supranta *opoziciją* ir ką laiko *dokumentu*. Tada aiškės ir dokumentų atrankos kriterijus.

Nedėstant opozicijos žodžio prasmės, tenka tik priminti, kad autorius opozicija laiko kiekvieną nesusiderinimą su okupacine valdžia — nuo Sniečkaus palyginti smulkiuose dalykuose kiek skirtingos nuomonės, ne visais savo taškais sutampančios su Kremliaus viešpačių, ligi mūsų partizanų revoliucinių veiksmų.

Apžvelgiant dokumentus, reikia turėti galvoje, kas yra laikoma dokumentu. Autorius neduoda savosios dokumento apibrėžties. Griežta prasme dokumentas bus rašytas ar spausdintas tikrovės įrodymas. Plačiąja prasme dokumentais vadiname viską, kas yra išreikšta raštu ar spausdintu žodžiu, filmu, piešiniu ar brėžiniu ir teikia kokių nors žinių.

Suteikdamas opozicijos sąvokai pačią plačiausią skalę ir neduodamas dokumento savosios apibrėžties, autorius neturi nė dokumentų atrankos objektyvaus kriterijaus. Atrankos kriterijumu belieka autoriaus nuovoka ir nuožiūra. Jos ir apsprendžia, kas yra dokumentas. Bet net ir nešališkai nusiteikusio autoriaus nuožiūra, nesant objektyvaus atrankos kriterijaus, negali išvengti subjektyvumo. Nuožiūrą neišvengiamai veikia ir asmens filosofinės pažiūros, ir religiniai įsitikinimai, ir politinis nusistatymas.

mas, ir sovietinio gyvenimo praktiška patirtis ir kt. Tokiu būdu kiekvienas autorius, turėdamas kiek skirtingą nuožiūrą, arba savo kriterijų, pagal jį taip pat *savaip* atrinks bei sistematizuos dokumentus.

Knygos autorius atrinko tokius dokumentus, kokie jam atrodė (pagal jo filosofines pažiūras, politinį nusistatymą, sovietinio gyvenimo pažinimą) tinka jo tezėm pagrįsti ar sustiprinti.

Pagal savo kilmę apžvelgiami dokumentai tenka skirti trimis autoriams: mūsų tautos rezistencijai, Lietuvos sovietiniam okupantui (NKVD tardymai, sovietiniai teismai) ir neutralioms institucijoms. Pvz. pulk. Burlitskio parodymai JAV kongreso vadinamam Kersteno komitetui.

Knygos dokumentai kruopščiai sulasyti iš įvairių šaltinių: iš po grindžio spaudos, iš lietuvių ir nelietuvių laisvosios spaudos, iš privatinų šaltinių (dėl kai kurių privatinų šaltinių dokumentų tikrybės galima turėti ir skirtinga nuomonė) ir iš sovietinių šaltinių, iš sovietų propagandinės literatūros.

Dėl dokumentų, paimtų iš sovietinių šaltinių, patikimumo tenka rimtai susimąstyti. Juos vertinant, reikalingas nepaprastas apdairumas ir atsargumas. Gal dėl to ligi šiol mūsų nebuvo įprasta remtis sovietų propagandos „dokumentais“, nes jie dažnu atveju yra nepatikimi, netikri, priderinti sovietų poreikiams ir dėl

to gali būti labai pavojingi. Mano dėmesį patraukė du tokie iš sovietinių šaltinių paimti „dokumentai“: kap. Jono Žemaičio tardymas, paimtas iš sovietų 1968 išleistos brošiūros „Kruvinos žudikų pėdos“ ir atsisaukimas boikotuoti 1950 sovietinius rinkimus į Sovietų Sąjungos aukščiausią sovietą, paimtas iš sovietų 1963 išleistos brošiūros „Žudikai bažnyčios prieglobstyje“.

Dėl kap. Jono Žemaičio supropagandinto tardymo savo pastaboje autorius įspėja, kad to „dokumento“ terminija ir kai kurie aiškinamieji posakiai atšviečia sovietinį požiūrį. Tačiau sovietinio tardymo nepažįstančiam skaitytojui tos autoriaus pastabos, atrodo, per mažai. Šiam „dokumentui“ teisingai suprasti ir jį tinkamai įvertinti reikalingas sovietinio tardymo aiškus supratimas. Pats autorius dėl savo amžiaus negalėjo turėti sovietinio tardymo patyrimo. Man savu kailiu teko sovietinis tardymas patirti pirmosios sovietų okupacijos metais. 1953 sovietinis tardymas vyko tikrai nešvelniau, kaip kad 1940–1941. Sovietinis tardymas paprastai vyksta klausimų — atsakymų forma. Tau yra statomi klausimai, ir įvairiomis moralinio bei fizinio smurto priemonėmis esi verčiamas duoti tokius atsakymus, kurių sovietiniam tardytojui reikia. Kap. Žemaičio tardymo „dokumente“ sovietinio tardymo proceso nėra nė pėdsako. „Dokumentas“ padirbtas, remiantis kap.

Žemaičio tardymo bylos medžiaga, iš jos pasirinkus tik sovietinei propagandai naudingus tardomojo atsakymus ir juos dar sovietiškai “sustilizavus”.

Dėl autentiškumo atsišaukimo Lietuvos Laisvės kovos sąjūdžio vardu į Lietuvos tikinčiuosius brolius ir seseris, skatinant juos nebalsuoti ir nurodant, kad popiežius Pijus XII yra ekskomunikavęs visus tuos katalikus, kurie dalyvaus rinkimuose — balsuos už komunistų kandidatus ar patys kandidatuos, — taip pat kyla rimtų abejonių. Žinoma, jis galėjo būt išleistas Lietuvos Laisvės kovos sąjūdžio.

Tačiau yra galimybė, kad jį būtų sufabrikavusios pačios NKVD įstaigos, norėdamos išprovokuoti partizanus ir tikinčiuosius, kad vėliau galėtų juos “susemti”, arba ir siekdamos kompromituoti Vatikaną. Tad dėl šio atsišaukimo autorystės gali būti abejonių.

Ir dar peršasi viena pastabėlė dėl knygos sovietinių dokumentų. Nors jie daugiau ar mažiau tik netiesioginiu būdu byloja apie mūsų tautos rezistenciją okupacijai, jų parodymas knygoje yra tikslingas. Tik jų pateikimo būdas gal galėjo būti ir kitoks. Visų šaltinių tautinės ir politinės opozicijos dokumentai knygoje, jos antroje dalyje, sudėti chronologine eile, išskyrus minėtą kap. Žemaičio “sufrizuotą” tardymą. Atrodo betgi, kad pati mūsų tautos rezistencijos logika šaukte šaukiasi tuos sovietinius doku-

mentus, t.y. Lietuvos priešo dokumentus sutelkti į atskirą grupę, nemaišant jų su mūsų tautos rezistencijos ir neutralių institucijų dokumentais.

Politinis dokumentas Nr. 74, 45 baltiečių 1979 peticija, susieta su Ribbentropo - Molotovo suaktimi, atrodo, be pagrindo padaryta knygos epilogu. Nors tas dokumentas yra tikrai svarbus: jame labai aiškiai suformuluoti Lietuvos, Latvijos, Estijos nepriklausomybiniai siekiai ir reikalavimai, tačiau ir knygos antros dalies dokumentuose randame neblogiau atspindinčių nepriklausomybės reikalavimą, kaip, va, Lietuvos pagrindžio memorandumas Jungtinėm Tautom (Nr. 8), Nacionalinio liaudies fronto programa (Nr. 26), Lietuvos Revoliucinio išlaisvinimo fronto atsišaukimas (Nr. 39) ir kt. O jeigu knygos techniškai parengimas jau kliudė šį dokumentą įterpti į kitus antrosios dalies tautinės ir politinės opozicijos dokumentus, tai tuo atveju jo specialus išskyrimas privalėjo atitinkamos pastabos. Skaitytojas dabar gali susidaryti įspūdį, kad tai yra pastutinis dokumentas kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės apskritai. Nukrypstant kiek į šalį nuo temos, knieti paliesti ir šio dokumento turinį. Šioje baltiečių peticijoje, manding, yra įsivėlęs neteisingas teiginys, kad Ribbentropo - Molotovo paktas teisiškai tebegaliojās, todėl Vokietijos vyriausybė prašoma paskelbti jį nie-

kiniu ir negaliojančiu nuo pat pradžios. Pagal tarptautinę teisę Ribbentropo - Molotovo slaptieji protokolai nuo pat pradžios buvo niekiniai. Hitlerinė Vokietija ir Sovietų Sąjunga juos sudarė dar tebesant gyvai Tautų Sąjungai. O jos statute (102 str.) buvo numatyta, kad susitariančias šalis (valstybes) saistys tik tos jų sudarytos sutartys, kurios bus įregistruotos Tautų Sąjungos sekretoriato ir jo paskelbtos. Šioji procedūra nebuvo ir negalėjo būti atlikta Ribbentropo - Molotovo slaptųjų protokolų atveju. Taigi

tie protokolai nesukūrė net ir juos pasirašiusių valstybių — Sovietų Sąjungos ir Vokietijos — atžvilgiu, nekalbant apie Baltijos valstybes, saistančios teisinės normos. Be to, ir politiškai nėra tikslinga laikyti galiojančiais susitarimų, kurie teisės atžvilgiu yra niekiniai.

Nežiūrint kai kurių savo trūkumų, knygoje yra sukaupta daug svarbių dokumentų, vaizduojančių mūsų tautos nuožmiąją priešpaudą ir didžias iš pavergties išsivadavimo pastangas.

Gintė Damušytė: religinio disidentizmo dokumentai.

Prof. Tomo Remeikio knygos trečioji dalis yra skirta okupuotos Lietuvos religinio persekiojimo ir katalikų religinės bei tautinės opozicijos dokumentacijai. Sutelkti 25 atitinkami dokumentai.

Vertinant šiuos dokumentus, tenka atsižvelgti ir į knygos pirmąją dalį. Čia autorius, rašydamas apie praeito dešimtmečio opozicijos šaltinius okupuotoj Lietuvoj, teigia, kad katalikų opozicija susilaukia perdėto dėmesio. Katalikų pagrindžio spauda reguliariai išleidžiama ir atgabename į Vakarus. Tatai išpučia religinės opozicijos rolę. Susidaro įspūdis, kad autorius nelabai laimingas dėl to, kad kitų grupių opozicija nėra pasiekusi katalikų opozicijos lygio ir kad dėl to tar-

si katalikų opozicija būtų kalta. Atrodo, kad knyga būtų daugiau laimėjusi, jeigu autorius būtų išvengęs tokį įspūdį sudaryti katalikų opozicijos atžvilgiu. Autorius turi ir kitų rezervų katalikų opozicijos atžvilgiu. Pagal autorių katalikų opozicija kalba, kad religija ir nacionalizmas okupuotoj Lietuvoj eina ranka rankon, kad be religijos lietuvių tauta neišliktų gyva. Autoriui tatau nepatinka. Bet juk negalima paneigti, jog Katalikų Bažnyčia okupuotoj Lietuvoj yra dideliai reikšmingas tautos atsparumo veiksnys okupantui. Autorius tikina, kad katalikų opozicijai ateistai yra nesutaikomi priešai ne tik katalikybei, bet ir nacionalizmui. Tikrai, LKB Kronikoje dažnai už-

tinkame žodį ateistas. Bet argi neaišku, kad Kronikai tas žodis reiškia sovietinį ateistą. Ogi sovietinis ateizmas argi nėra ir religijos ir tautos priešas? Tokie subjektyvūs autoriaus pasisakymai vargu ar prisideda knygos reikšmei padidinti. O apie katalikų opozicijos nusistatymą netikinčiųjų liberalų atžvilgiu autorius galėjo į religinės opozicijos dokumentų skyrių įtraukti LKB Kronikos Nr. 35 straipsnį apie kūrybinį genocidą Lietuvoje. Ten aprašomas Glavlito įsakymas bibliotekoms bei knygynams išimti iš apyvartos Tomo Venclovo knygas. Ten Kronika ateistą Venclovą apibūdina kaip “drąsų žmogaus teisių gynėją”, o ne kaip tėvynės priešą.

Ir Lietuvos Helsinkio grupė yra gražus tikinčiųjų ir netikinčiųjų bendradarbiavimo pavyzdys. Šią grupę sudaro ateistas Venclova, klerikalas kun. Bronius Laurinavičius (perėmęs mirusio kun. Garucko vietą), žydas K. Finkelšteinas, liberalų opozicijos dalyvė Poškienė, katalikai Petkus, Jurevičius, Gajauskas, Statkevičius. Reikia daryti skirtumą tarp liberalų ateizmo, kuris pripažįsta sąžinės laisvę ir dėl jos kovoja, ir sovietinio ateizmo, kuris sąžinės laisvės nerespektuoja.

Autorius tikina, kad, remiantis LKB Kronika, Lietuvos Katalikų Bažnyčia nėra aiškiai priėmusi sąžinės laisvės principo ir nesirūpina kitų religijų padėtimi sovietinėje priespaudoje. Bet fak-

tiškai LKB Kronikos puslapiiai kaip tik liudija tikinčiųjų ir netikinčiųjų bendrą kovą už sąžinės laisvę ir bendrą rūpestį kitų religijų nukentėjusiais. Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komiteto dokumentas Nr. 37 skirtas pentakostininkui Eduardui Bulachui. LKB Kronikoje 35 katalikų kunigai protestavo pravoslavų kunigo Glebo Jakunino suėmimą.

Religinio disidentizmo dokumentų skyriuje paskelbtieji dokumentai visi yra svarbūs. Kova dėl Lietuvos jaunimo sielos yra didelis dalykas. Bene išimtinis Lietuvos tikinčiųjų rūpestis. Šią problemą pristato trys dokumentai: kunigų Antano Šeškevičiaus, Juozo Zdebskio ir Prospero Bubnio bylos. Jie visi trys buvo teisiami ir nubausti už vaikų katechizavimą. Tos bylos, atrodo, bus buvusios viena iš dingsčių LKB Kronikai išeiti. Į šios rūšies dokumentus apie ryškų religinių teisių pažeidimą labai būtų tikęs ir Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komiteto laiškas UNESCO tarptautinių vaiko metų proga. Tame laiške papunkčiui pateikiami tikinčiųjų vaikų persekiojimo vaizdingi faktai. O dar daugiau išryškinti sovietinius metodus tikinčiųjų teisių atžvilgiu knygoje būtų pravertęs okupuotos Lietuvos Švietimo ministerijos dokumentas, paskelbtas LKB Kronikos Nr. 34. Tame dokumente dėstoma, kokiais būdais mokyklose galima veiksmingai mažinti jaunimo tautinį bei religinį identitetą.

Apskritai religinės opozicijos dokumentų skyriuje esu pasigedusi Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komiteto bent vieno dokumento. Iš viso jų yra paskelbta jau 40 su viršum. Komitetas veikia nuo 1978 lapkričio mėn. Jį sudaro septyni nariai, įskaitant ir nuteistąjį, Vilniaus universiteto docentą Vytautą Skuodį.

Pasigendu knygoje ir daugiau dėmesio Religinių susivienijimų nuostatams, kurie labai varžo ir kliudo Lietuvos Katalikų Bažnyčios ir apskritai tikinčiųjų teises. Dėl šių nuostatų papunkčiui yra pasisakęs Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komitetas. LKB Kronikos Nr. 38 randame paskelbtas 522 Lietuvos kunigų ir dviejų vyskupų pasirašytas peticijas tų nuostatų reikalu. Šioji reakcija yra patraukusi dėmesį ir tarptautinės spaudos ir laisvojo pasaulio religinių bei politinių sluoksnių.

Apskritai knygoje paskelbti religinės opozicijos dokumentai, pvz. kad ir dokumentas Nr. 56 17,000 tikinčiųjų peticija Jungtinėms Tautoms, skaitytojui pateikia tam tikrą vaizdą apie okupuotos Lietuvos katalikų masinę opoziciją. Šie dokumentai taip pat informuoja skaitytoją įvairiais Lietuvos tikintiesiems rūpimais klausimais. Pvz. religinės opozicijos pirmasis dokumentas Nr. 49, partizanų laiškas popiežiui Pijui XII, su partizanu Juozu Lukša 1948 pasiekęs Vakarus, rodo, kokia svarbi yra Vatikano

moralinė parama persekiojamiems Lietuvos tikintiesiems.

Daugelis knygoje paskelbtų dokumentų ryškina liūdną naujų kunigų ruošimo padėtį, valdžios kišimąsi į kunigų seminarijos reikalus, į klierikų priėmimą ir jų skaičių, ir t.t. Dokumentai atskleidžia skaitytojui Sovietų Sąjungos Religinių reikalų tarybos įgalotinio Lietuvai vaidmenį, kaip jis, siekdamas vis daugiau ir daugiau kontrolės Bažnyčios reikaluose, gudriai ir grubiai stengiasi silpninti Bažnyčią iš vidaus. Knygos dokumentacija taip pat pavaizduoja okupuotos Lietuvos katalikų vyskupų padėtį ir kunigų bei tikinčiųjų pastangas susigrąžinti tremtinius vyskopus Stepovičių ir Sladkevičių, taip pat sovietinės valdžios pastangas įpiršti į vyskopus *sau tinkamus* kandidatus.

Knyga dokumentuoja visą eilę žmogaus teisių kovotojų teismų. Dokumentuoti Lapienio, Prancūzijos teismo procesai. Jie buvo nuteisti už pagrindžio spaudos spausdinimą ir platinimą.

Įdomios yra dvi analizės. Viena — kaip ir kada sovietinė valdžia šiek tiek atleidžia varžtus, ir kaip vėl suintensyvina tikinčiųjų persekiojimą. Pvz. prieš Belgrado konferenciją buvo atlydys. Antra — kokių veiklos metodų turėtų imtis kunigai ir tikintieji, siekdami religinės laisvės.

Knygos antraštė įtaigauja, kad knyga apima 1945-1980 laikotarpį. Bet faktiškai knygos doku-

mentai 1980 pagrindžio leidinių neapima. Knygos cituojamos LKB Kronikos vėliausias numeris yra tik 1979 liepos mėnesio. Atrodo, kad knyga buvo norėta išleisti iki Madrido konferencijos. Dėl to, keli mėnesiai prieš Madrido konferenciją Vakarų pasiekusi žinia apie 145,000 okupuotos Lietuvos gyventojų pasirašytą peticiją dėl Klaipėdos katalikų bažnyčios grąžinimo tikinčiųjų reikalams knygoje nedokumentuota, nors tai yra labai reikšmingas katalikų opozicijos reiškiny.

Kalbėdamas apie opozicijos šaltinius, autorius kartais pasiremia religinių reikalų sovietiniu specialistu Jonu Aniču ir vadina anti-Kronika. Anti-Kronika arba Bažnyčia ir LKB Kronika pasirodė 1977 ir tikino, jog LKB Kronika išpučia dalykus ir skaldo kunigus bei tikinčiuosius. Bet Los Angeles Times korespondentas Dan Fisher savo metu yra apie anti-Kroniką rašęs, kad tas leidinėlis pats save išdavęs, nes vartoja dvigubus tarpus tarp eilučių, ko joks pagrindžio leidinys nedaro. Šios knygos autorius tik pažymi, kad buvo įtarimų, jog anti-Kronika saugumo leidinys.

Knygos pradžioje yra pateikta

opozicijos pasiskirstymo lentelė. Nors autorius paaiškina tos lentelės pagrindus, jo vartojamų sąvokų rėmai, į kuriuos jis įstato vieną ar kitą opozicijos grupę, gali suklaidinti skaitytoją. Kai "lojalios opozicijos" rėmuose atsiduria LKB Kronika, Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komitetas, Lietuvos Helsinkio grupė, o jų veikėjai yra nuteisti sunkiomis bausmėmis už antisovietinę veiklą, tai skaitytojas negali galo su galu suvesti. Tokiam Petkui, ar Lapieniui, ar Gajauskui sovietiniame lageryje gali gana keistai skambėti, kad jie tik "lojalios opozicijos" atstovai. Kyla abejonė, ar sovietinio totalitarizmo režimui iš viso yra tinkama schema, kuri tinka opoziciją daugiau ar mažiau toleruojančiam režimui?

Žinoma, socialinės ir politinės studijos, netaip kaip tikslųjų mokslų studijos, yra neatsiejamos nuo autoriaus, nuo jo paties išgyvenimų ir nusistatymų. Todėl ir prof. Tomo Remeikio knygą tenka priimti tokią, kokią jo pastangomis ir rūpesčiu turime su nuoširdžiu linkėjimu, kad ji kiek galint naudingiau pasitarnautų okupuotos Lietuvos ir visų jos žmonių reikalams.

Vladas Šakalys: kaip atrodo tie dalykai iš anos pusės?

Kad nepamirščiau, pirmiausia noriu vieną momenčiuką stabtelėti prie prof. Nemicko pasisaky-

mo dėl 45 baltiečių pareiškimo Ribbentropo - Molotovo pakto atšaukimo reikalu, nes ten ir aš

esu nagus prikišęs. Prof. Nemickas sako, kad Ribbentropo - Molotovo paktas pagal tarptautinės teisės to laiko nuostatus nėra galiojantis, dėl to ir baltiečių pareiškimo reikalavimas jį panaikinti nėra nuoseklus, neįmanomas juridiskai apiforminti. Galimas daiktas, kad grynai teisiniu požiūriu reikalą vertinant, prof. Nemickas yra teisus. Tačiau man ir tiem kitiems 44 baltiečiams tas Ribbentropo - Molotovo paktas kitaip atrodo. Tuo paktu Ribbentropo - Molotovo sutartieji pasidalinimai buvo faktiškai įvykdyti ir to įvykdymo rezultatai tebėra išlikę ir po šiai dienai. Vadinas, savo rezultatais Ribbentropo - Molotovo paktas faktiškai tebegalioja, nors gal teisiniu požiūriu tas paktas niekada nebuvo galiojantis. Kaip prof. Nemickas sako, neatitiko savo laiko tarptautinės teisės normų. Bet kažin ar pagal tarptautinės teisės normas buvo apiforminti ir Jaltos susitarimai ir Potsdamo konferencijos kai kurie nustatymai, kur ir Jungtinės Valstybės dalyvavo, ir kurie turėjo ir tebeturi savo galią. Bet, jeigu Ribbentropo - Molotovo pakto panaikinimo reikalavimas teisiškai ir būtų sunku pagrįsti ir to reikalavimo teisinis atžvilgis gal galima ir ginčyti, tai negalima ginčyti fakto, kad jis faktiškai tebegalioja ir negalima ginčyti reikalo, kad jį turime kiek galint plačiau išpopuliarinti kaip tarptautinę neteisę. Baltiečių pareiškimui pavyzdžiu buvo Muenche-

no paktas, kuris padalino Čekoslovakiją. Jį maždaug prieš 10 metų Vokietija pripažino negaliojantį nuo jo pasirašymo momento. Bet Muencheno paktas taip pat prieštaravo tarptautinės teisės normom ir todėl teisiniu požiūriu lygiai kaip kad ir Ribbentropo - Molotovo paktas buvo buvęs niekinis nuo jo pasirašymo momento. Bet tur būt tas dabartinės Vokietijos paskelbimas to Muencheno pakto negaliojančiu Čekoslovakijai buvo reikalingas kaip Vokietijos atsisakymas nuo buvusių Hitlerio pretenzijų į Sudetus ir kaip Hitlerio kaltės pripažinimas. Jei anksčiau Vokietijos pretenzijų į Sudetus klausimas buvo atviras, tai po Muencheno pakto atšaukimo tam klausimui neliko vietos, neliko prasmės.

Tas Muencheno pakto panaikinimo precedentas lygiai tinka ir Ribbentropo - Molotovo paktui. Dėl to Ribbentropo - Molotovo pakto panaikinimo reikalavimas remiasi ne tiek juridiniais argumentais, kurie gal ir nėra kritikai atsparūs, bet pirmiausia praktiškais sumetimais. Baltiečių pareiškimas to pakto panaikinimo klausimu buvo reikalingas ir dabar yra reikalingas pirmiausia jo kuo platesnio išnešimo viešumon sumetimui. Net ir Vakaruose Ribbentropo - Molotovo pakto vaidmuo ir pasekmės lig šiol nepakankamai išaiškinta. Žmonės yra girdėję, kad Hitleris su Stalinu kažką ten dalinosi ir tiek. Bet kad tai

Hitlerio ir Stalino sąmokslas prieš taiką ir tautų laisvę, kad čia tikrai didžiulis tarptautinis nusikaltimas, kuriame sovietai yra lygiais dalininkais su hitlerininkais, apie tai žmonės tikro supratimo neturi. Jie žino, kad hitlerininkai buvo nubauti, bet kad jų nusikaltimų bendrininkai ne tik nenubauti, bet tebesinaudoja tų bendrų su hitlerininkais nusikaltimų vaisiais, apie tai žmonės labai mažai nežino. O ką jau besakyti apie Lietuvą! Ten Ribbentropo - Molotovo paktas griežtai slepiamas. Aš pats apie jį sužinojau tik 1974. Sovietų propaganda kalba tik apie išvadavimą iš hitlerinės vergijos, apie socialistinę revoliuciją. Bet kad Stalinas su Hitleriu bendrai socialistinę revoliuciją vykdytų apie tai jūs neišgirsite. Dėl to Ribbentropo - Molotovo pakto juo platesnis išpopuliarinimas ir juo labiau, jei pavyktų vokiečius įtikinti, kad jie paskelbtų tą paktą negaliojantį, sovietus pastatytų į labai didelę ideologinę ir politinę izoliaciją. Čia ir yra 45 baltiečių pareiškimo dėl Robbentropo Molotovo pakto panaikinimo prasmė.

(REDAKCIJOS PASTABA). Žinoma, kad Kremliui būtų labai didelis politinis smūgis, jei Vokietija paskelbtų Ribbentropo - Molotovo 1939 susitarimų panaikinimą. Klausimas tik, ar tokie mūsų norai ir siekimai yra realūs, ar kartais jų rezultatas gali

būti ir nepalankus Lietuvai. Muencheno pakto precedentas kažin ar tinka Ribbentropo - Molotovo pakto atvejui. Muencheno paktą pasirašė Vokietija ir išprievartauta Čekoslovakija. Po 11-ojo pasaulinio karo to pakto signatarų tarpusavio santykių balansas aiškiai pasiviro Čekoslovakijos pusėn. Su Čekoslovakija tuo klausimu buvo ne tik Sovietų Sąjunga, bet ir Vakarai. Kaip 1938 buvo išprievartauta Čekoslovakija Muencheno paktą su Vokietija pasirašyti, taip dabar Vokietija atsidūrė kampe to pakto panaikinimo klausimu.

Tuo tarpu Ribbentropo - Molotovo pakto panaikinimu nė kartas to pakto signataras — nei Sovietų Sąjunga, nei Vokietija — nėra suinteresuotos. Tuo pirmausia suinteresuotos tik sovietų okupuotos Baltijos valstybės. Bet neįtikima, kad NATO partneriai iš pagarbos teisei ir tautų laisvei imtųsi iniciatyvos Vokietijai spausti, kad ji Ribbentropo - Molotovo paktą pripažintų negaliojantį. Bet yra nuoseklu laukti, kad pačių baltiečių pastangos to pakto panaikinimo reikalu Vokietijos bus palaikytos nedraugingu gestu. Čia ir iškyla klausimas, ar tikslingos tokios baltiečių pastangos, kurių rezultatas nebus palankus, o tik suerzins Vokietiją.

Visai kitos rūšies dalykas Ribbentropo - Molotovo pakto išnaudojimas prieš Sovietų Sąjungą. Išeivija tatau nuo 1948 vykdo

kiekviena tinkama proga. Ir okupuota Lietuva tatau kiek galėdama turi vykdyti, bet tik tokiu būdu, kuris neantagonizuotų Vokietijos prieš Lietuvą.)

Dėl pačios knygos čia jau buvo pareikšta kai kurių kritiškų minčių. Amerikiečiai, sako, apskritai yra reiklūs. Nuo jų kritišku reiklumu tur būt apsikrėtę ir išeivijos lietuviai. Mano įspūdis — knyga kaip dokumentų rinkinys yra labai vertinga, nors dėl kai kurių jos dalykų ir aš pats turiu tam tikrų minčių. Tik iš anksto noriu pastebėti, kad kritiškos mintys neturi sudaryti įspūdžio, kad knyga niekam tikusi. Tai būtų nesąmonė. Knyga gera ir kritiškos pastabos to neužgoš. Kritiškos mintys tiktai gero vietoje stengiasi pavaizduoti dar geresnį, koks galėtų būti.

Knygos autorius nepriklausomos Lietuvos tur būt nedaug atsimena, o dar mažiau betarpiškai pažįsta šiuolaikinę Lietuvą. Jis Lietuvą tyrinėja iš tam tikro atstumo, tarsi Marsą. Apie mėnulį nekalbu, nes ten amerikiečiai jau laisvai galėjo tyrinėti. Autoriui Lietuva buvo įmanoma tyrinėti tik iš atitinkamų fotografijų ir dokumentų. Dėl to nenuostabu, kad žmogui, betarpiškai išgyvenusiam Lietuvą, knygoje jaučiamas betarpiško pažinimo trūkumas. Tatai juo labiau justi dėl to, kad autorius mažiau ar daugiau yra veikiamas savo gyvenamos aplinkos. Dar būdamas Lietuvoje esu girdėjęs apie tam tik-

ras nuotaikas Jungtinių Valstybių intelektualuose, ypatingai aukštesiose mokyklose. Man ir mano draugam tada tas amerikiečių tam tikro radikalizmo bangavimas atrodė kaip kažkas labai neįprasto, keisto ir nesuprantamo. Tik dabar, atsidūręs Amerikoje, aš pradedu amerikiečius suprasti. Laisvės perteklius jiems leidžia laisve žaisti, laisve išdykauiti. Kitaip nebūtų madinga. Lietuviai apskritai ir nereikšmingiems dalykam skiria rimtą dėmesį. O laisvės problema, laisvės supratimas, laisvės piknaudžiavimai ir to rezultatai lietuviui nuolat kelia rimto susirūpinimo. Lietuviam superliberalizmas visada buvo įtartinas. Bet taip pat galima suprasti ir aplinkos nusiteikimą tam tikrą atsiliepimą žmogaus nusistatymam. Man pavyzdžiui atrodo, kad savos aplinkos įtakoje ir knygos autorius bus susidaręs kai kuriuos dirbtinius kriterijus, kurie Lietuvai netinka. Imkime kad ir autoriaus skirstymą Lietuvos opozicijos į tam tikras ryškas sroves. Va, čia yra religinis pasipriešinimas, o čia, va, yra tautinis pasipriešinimas. Tokiame skirstyme tarsi justis noras vieną pasipriešinimą statyti prieš kitą, juos konfrontuoti tarpusavyje.

Bet toks skirstymas pasipriešinimo srovėmis Lietuvos dabartiniam pasipriešinimui netinka, nepritaikomas. Toks skirstymas srovėmis gal tiktų nepriklausomos Lietuvos gyvenimui, kai krikščionys demokratai turėjo

tam tikrų konfliktų su tautininkais ir tie konfliktai sudarė tarpusavio įtampą. Apie tai betgi aš tik čia, Amerikoje, išgirdau. Lietuvoj KGB tos praeities neleidžia prisiminti. Išeivijoje, žinoma, senosios tradicijos galima ir prisiminti ir praktikuoti. Bet tarp tradicijų yra ir labai gerų, ir ne-taip labai gerų. Mano supratimu, prie tokių nelabai gerų mūsų tradicijų priklauso ir įvairių praeities konfrontacijų bei įtampų tradicijos prisiminimas. O knygoje justti tos konfrontacijų tradicijos įtaka, nors šiuo metu Lietuvoje tos konfrontacijų tradicijos įtakos nejusti. Ji neegzistuoja. Jos nesu pastebėjęs. Pasitaiko nuomonių susikryžiovimo, bet jokių būdu ne konfrontacijos.

Peržiūrėkit autoriaus vadinamo tautinio pasipriešinimo spaudą, kiek į čia jos patenka, ir paieškokite joje kokių nors ateistinių motyvų. Užtikrinu, nerasite. Lietuvoje aš jos daug daugiau esu matęs, bet taip pat jokių ateistinių motyvų joje neradau. Ne. O jeigu katalikų pasipriešinimo pagrindžio spauda ir tvirtina, kad tikėjimas yra pagrindinis tautos išlikimo veiksnys, na, tai čia taip pat kokio antitautiš-kumo nėra. Ir čia skelbiamas rūpestis, kaip gelbėti tautą. Koks skirtumas, ar okupanto dusinama tauta atgaivos gaus iš katalikiško šaltinio, ar iš tautinio. Svarbu, kad tik gautų. Lietuvoje konfrontavimas religijos ir tautos reikalų visai nežinomas ir neįmanomas,

nes tautai yra būtina abiejų veik-snių pagalba.

Ir dar vieną Lietuvos pasipriešinimo bruožą norėčiau priminti. Lietuvos pasipriešinimas visą laiką buvo ir tebėra vientisas. Vis-tiek, ar jį imsime nuo 1944, ar net ir nuo 1940, jis nėra sudėtas iš atskirų gabalų, o ištisinis. Tik savo lygiu, savo intensyvumu jis tarsi bangavo, čia iškildamas iki partizaninio karo aukštumos, čia nusmukdamas, kaip autorius sako, į "lojalios opozicijos" plot-mę. Tik šiuo atžvilgiu yra Lie-tuvos pasipriešinimo etapai ryš-kūs.

(*REDAKCIJOS PASTABA*). *Pa-sipriešinimo vientisumo atžvil-giu būdingai pasisako (Tėviškės Žiburiai, 1981.IV.16) dr. A. Štro-mas. Jis cituoja rusų disidentą Bukovskį, kuris viename Britani-jos kairiųjų susirinkime be ko kita pareiškęs:*

— *Netaikinkite mums, disiden-tams, nei kairiųjų, nei dešiniųjų partijų kriterijų. Nesame nei iš dešiniųjų, nei iš kairiųjų stovyklų. Mes esame iš koncentracijų stovyklų. Turime koncentracijų stovyklų platformą.*

Nuo savęs dr. Štromas toliau aiškina:

— *Kalbėdami apie laisvojo pa-saulio ir savo problemas, ne-užimkime jokios specialios var-dinės pozicijos — nei dešinės, nei kairės. Visą laiką reikia kal-bėti iš pavergtųjų tautų pozicijos, iš koncentracijos stovyklų taško žiūrint.)*

Knygoje norėčiau rasti platesnę apžvalgą apie partizanines kovas. Šių kovų dokumentacija knygoje labai nepilna. Žinoma, autorius gal tik tokius dokumentus teturėjo.

Kada prasidėjo pasipriešinime vadinamos legalios kovos priemonių naudojimas, į pasipriešinimo vykdytojus autorius įtraukia ir Lietuvos komunistus. Va, aš apsiskelbsiu tikru lenininio komunistu ir dursiu Krekliui pirštu. Bet čia tik prisitaikymo taktika. Negalima to imti už tikrą pinigą, kad, va, žmogus čia iš tikrųjų stoja už kokią tikresnę komunizmą, nekaip Stalino, ar Chrusčevo. Prie Stalino prisitaikymas buvo neįmanomas. Tada, jeigu kas ne taip, kaip generalinė linija rodo, pasisakytų ir apie blaivybės draugiją, grėsė Sibiras. Tada visai nieko negalima buvo sakyti, nes reikėjo bijoti ne aplamai, kad kas užpyks, bet kad dėl nieko tave Sibire supūdys. Bet jau Chrusčevo laikais iš lenininio taško jei pasakysi, kad tas ar kitas nukrypsta nuo lenininio kurso, už tai Sibiras jau negrėsė. Gyvenant laisvojo visuomenėje tokių gudravimų nereikia. Čia tavęs į Aliaską ne nutrems. Todėl čia sunku tokią prisitaikymo taktiką suprasti.

Dar norėčiau atkreipti dėmesį į vieną tokią nesusipratimą, gal iš amerikietiško liberalizmo einantį, dėl okupanto kolaborantų. Buvo ir tebėra Lietuvoje kolaborantų sluoksnis valdžioje. Kol ejo partizanų karas, kolaborantų ma-

sė buvo tokie kvislingai, kurių rankos buvo kruvinos mažiausiai iki alkūnių. Vėliau, ginkluotam pasipriešinimui pasibaigus, kvislingų kolaboravimas nebuvo sąlygojamas savo artimo, ar kaimyno ar šiaip žmogaus sunaikinimo sąlyga. Kvislinginės niekšybės forma pasidarė netokia ryški. Ir dabar pavyzdžiui partinių sluoksnių yra išaugęs. Galima priklausyti kompartijai, nebūtinai tampant savo tautos budeliu. Dabar jau užtenka tik būti lojaliam valdžiai, nebūnant prieš. Bet iki 1955 kvislingas buvo besąlyginis niekšybės atstovas, ir to niekada negalima užmiršti. Ogi ieškoti opozicijos okupacijai pačioje kvislingų viršūnėje, tai tas pats, kas, anot poeto Šemerio, smarvėje užuosti aromatą. Pvz. Sniečkaus tariamas opozicingumas yra nesąmonė. Tas žmogus, kuris tiesioginiu būdu ir aktyviai dalyvavo šimtų tūkstančių Lietuvoje žmonių siuntime kančiai ir mirčiai į nasrus Sibire, jokių būdų negali tapti opozicionierium. Totalitariniame režime žmogus patekęs į Sniečkaus posto pakopą nebeturi kelio atgal. Jo kelias yra tik vienos krypties. Jis turi visišką laisvę ir valią daryti blogiui, bet jis nėra trupinėlio valios neturi daryti gėriui. Tokia yra totalitarinio režimo logika. Atsimenate nacių okupaciją Lietuvoje. Ar nacių komisaras Rentelnas, ir labai norėdamas, galėjo išgelbėti Lietuvos žydus nuo sunaikinimo? Kelis gal ir galėjo.

KENTO UNIVERSITETO LITUANISTIKOS PROGRAMA

Dr. VIKTORAS STANKUS

Ohio valstybės Šiauriniame rytu pakrašty, švelnios gamtos aplinkumoje driekiasi Kento valstybinio universiteto pastatai. Universitetas su nedideliu Kento miesteliu yra pačiame centre tarp didžiųjų Šiaurės Amerikos lietuviškųjų centrų, 40 mylių nuo Clevelando. Torontas, Rochesteris, Detroitas, Chicaga, Cincinnati, Clevelandas, Akronas, Pittsburghas, Washingtonas, D.C., Baltimore, Philadelphia, New Yorkas, Bostonas, Naujoji Anglija, Montrealis didžiulio spindulio ratu supa Kentą.

Universiteto geografinė padėtis,

iniciatorių grupė ir paties universiteto palankumas tur būt bus nulėmęs, kad čia, žymiai lengviau negu kur kitur, įsikūrė ir jau vienuolika metų veikia Lituanistikos programa. Čia sutelktas didžiausias lituanistikos rinkinys Šiaurės Amerikoje. Studentai iš Toronto, Chicagos, Los Angeles, Buffalo ir Clevelando studijavo, siekdami magistro ar daktaro laipsnių iš lituanistinių dalykų.

Apimtis

Lituanistikos programą Kente sudaro:

1. Lietuvių kalba. Šeši lietuvių

Mažiausias nepaklusnumas centro instrukcijom totalitariniame režime gresia sunkiausia bausme. Be to, reikia turėti galvoje ir ta aplinkybę, kad vokiečių okupacijos laikais administracijos aparate beveik išimtinai darbavosi dar nepriklausomos Lietuvos aparato žmonės, kurie, nors ir vokiečių spaudžiami, patriotiniais motyvais visaip stengėsi okupanto potvarkius apeiti, švelninti arba aiškiai sabotuoti. Sovietų okupaciniame aparate administracijos kadrai buvo naujai paruošti ir antilietuviškai indoktrinuoti. Maža to. Savo antilietuviškumą jie turėjo įrodyti. Todėl tautinių reikalų atžvilgiu yra didžiulis skirtumas tarp administracijos vo-

kiečių okupacijos metu ir tarp ją pakeitusios sovietų okupacinės administracijos Lietuvoje. Motyvas, kad ir sovietinėje administracijoje dirba lietuviai, kad ir jie gali Lietuvai kažką gero padaryti, deja, Lietuvos tikrovėje patvirtinimo neturi. Pasaka vaikam yra kalbos apie kukurūzų sabotavimą. Dėl asmeninių dalykų Sniečkus pykosi su antruoju kompartijos sekretorium Popovu. Bet argi tatai jau gali suteikti jam opozicijos statusą? Jau tas vienas faktas, kad Sniečkų protegavo toks tautų budelis kaip Suslovas, kuris gyrėsi, kad Lietuva bus be lietuvių, tur būt geriausia atestuoja ir paties Sniečkaus nuopelnus Lietuvai.

Lituanistikos programai remti komitetas Clevelande. Pirmoje eilėje iš k. į d.: dr. V. Stankus, A. Balašaitienė, dr. D. Tamulionytė ir dr. H. Brazaitis. Antroje eilėje dr. A. Idzelis, R. Saikus, P. Alšėnas, R. Bublys, V. Larpas, dr. K. Kliorys ir dr. A. Pliodžinskas. Trūksta R. Bridžiaus ir dr. K. P. Žygo. Nuotr. Julius Stankaus

kalbos kursai, 14 semestro valandų. Egzaminuoja prof. dr. A. Klimas. Lietuvių kalbos ir literatūros mokytojas Pranas Joga. Šešios kreditu valandos užskaitomos Pasaulio Lietuvių jaunimo sąjungos vasaros lietuvių kursams Loyola of the Lakes prie Kento.

2. Lituanistikos studijos — įvairių mokslų studijos lietuviškai kultūrai pažinti, 18 semestro valandų.

3. Vasaros tyrinėjimų programa. Skiriamos dvi stipendijos lituanistikos dalykų tyrinėjimui Kente.

4. Lituanistikos stipendijos programa. Jau surinkta 30.000 dol. stipendijoms. Norima dar šiais metais pasiekti 50.000 dol sumą, iš kurios gautos palūkanos galėtų pilnai apmokėti išlaidas studentams, siekiantiems daktarato ar magistro laipsnių lituanistikos srity.

5. Lituanistikos rinkinys, sudaręs sąlygas lituanistikos studijoms.

Vertingas lobynas

Lituanistikos rinkinys-archyvas jau šiuo metu turi per 10.000 įrištų, kataloguotų, kompiuteriuose įregistruotų lietuviškų knygų ir per 14.000 tomų užrašytų palikimuose. Be to surinkta, surūšiuota, įrišta į kietus viršelius arti 1.000 atskirų pavadinimų periodinės spaudos komplektų, daugiau kaip 20.000 jau mikrofilmuotų puslapių. Tai tur būt didžiausias pasauly lietuviškos spaudos rinkinys, išskyrus tik pačią Lietuvą.

Šis rinkinys svarbus istoriniams tyrinėjimams bei ateinančioms kartoms, norinčioms suprasti mūsų tautos vystymosi procesą Lietuvoje ir išeivijoje. Čia ne tik sutelkti laikraščiai, aplinkraščiai, kurie Pirmojo pasaulinio karo metu buvo spausdinami tokiose vietovėse, kaip pavyzdžiui, Smolenske, bet ir beveik pilni komplektai tos spaudos, kuri buvo leidžiama DP stovyklose Vokietijoje-

je, kur ryškiai pavaizduoja tuometinį socialinį, politinį ir kultūrinį lietuvių gyvenimą.

Lituanistikos rinkinys-archyvas saugo ir kitą svarbią medžiagą. Jame yra, pavyzdžiui, Vinco Kudirkos "Varpo" originalai, žydus gelbėjusios Onos Šimaitės autentiškas dienynas, antinacinės rezistencijos dokumentų dalis ir eilė kitų svarbių dokumentų, archyvų, privačių rinkinių, senų retų knygų.

Bet ne vien vertinga lituanistika randama šiame rinkiny. Tie, kurie domisi tarptautine teise, ar 20-jo amžiaus pradžios politinėmis nuotaikomis, čia ras tokius retus dokumentus, kaip Augustino Voldemaro kalbas, pasakytas Tautų Sąjungos sesijoje Ženevoje, ginant Lietuvos bylą. Jei į archyvą patenka daugiau negu vienas egzempliorius, Kento universitetas stengiasi juos perleisti kitiems universitetams, kad tuo būdu būtų išsaugojama lituanistinė medžiaga.

Truputis istorijos

Lituanistikos rinkinį pradėjo organizuoti Kento valstybinio universiteto Etninių studijų programos direktorius prof. dr. John Cadzow, pasikvietęs talkon dr. A. Izdelį ir šio rašinio autorių.

Dr. Cadzov yra trečios kartos lietuvis, kuris iš tėvo škoto tur būt paveldėjo užsispyrimą, siekiant savo tikslų, o iš motinos lietuvaits — meilę Lietuvai. Kaip modernus knygnešys, jis nenuilstamai per vienuoliką metų nuolatos iš visų Amerikos kampų atvairuodavo savo sunkvežimėlį, prikrautą lietuviškų knygų.

Ohio lietuvių gydytojų draugija įvertinojo pastangas, paskirdama jam savo kultūrinę 1.000 dol. premiją,

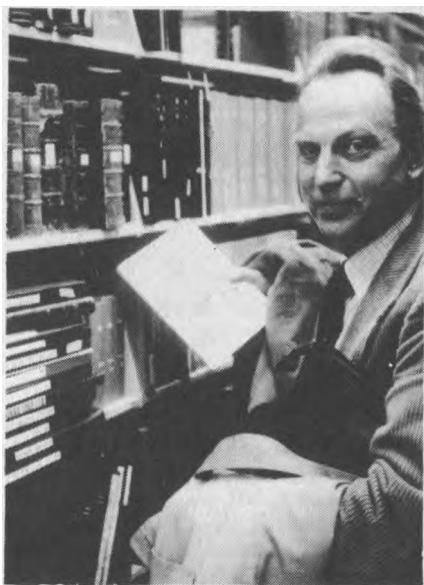
Dr. V. Stankus, estų poetas ir World Literature Today redaktorius prof. dr. Ivar Ivask ir dr. J. Cadzow apžiūri Lituanistikos rinkinio Kento valstybiniame universitete naujai atidarytą sekciją. Nuotr. dr. A. Pliodžinsko

kurią dr. Cadzow padovanojo Kento universiteto lituanistikos fondui. Iš dr. D. Kesiūnaitės memorialinio fondo taip pat buvo jam paskirta 1.000 dol. premija, kurią jis taip pat perleido stipendijų fondui.

Bet ir Clevelando lietuvių visuomenė įvertino dr. Cadzow pastangas, o šios kolonijos studentai ir pensininkai sudarė pirmąjį branduolį, kuris įgalino šį darbą pradėti ir tęsti toliau. Pensininkai aukojo knygas, o studentai, dr. Cadzow pavyzdžiu, jas vežė į Kentą, aukojo savo darbo jėgą, kataloguojant knygas, mikrofilmuojant spaudą, kol pagaliau pats universitetas pradėjo globoti rinkinį ir jį finansiškai remti.

Universiteto parama yra didelė ne tik nuoširdžiu bendradarbiavimu, bet ir finansiniu atžvilgiu.

Universitetas yra investavęs per 100.000 dol. šią instituciją plečiant ir gerinant ir kitus 100.000 dol. sudarant patį lituanistinį rinkinį. Universiteto pastangas įvertino ir Rocke-

Dr. I. Ivask apžiūri Kento universiteto lituanistikos lobyną. Nuotr. dr. A. Pliodžinsko

feller fundacija, paskirdama 56.000 dol. Lietuvių fondas yra davęs 2,000 dol., mikrofilmavimo išlaidoms.

Daktarai ir magistrai

Lituanistikos aukštųjų mokslo laipsnių programoje dr. J. Cadzow apgynė tezė iš 20-jo šimtmečio Lietuvos istorijos. Dr. A. Izdelis gavo magistrą iš Lietuvos geografijos, Audronė Tamošiūnaitė iš bibliotekos mokslo, Daina Kojelytė iš Los Angeles siekė bibliotekos mokslų magistro.

Abi daug prisidėjo kataloguojant lituanistinį rinkinį. Torontiškę Rasa Mažeikaitė, gal būt, vienintelė Šiaurės Amerikos jaunosios kartos viduramžių istorijos žinovė, parašė

darbą magistro laipsniui apie viduramžių Lietuvą.

Žiūrint į ateitį

Čia lituanistikos programa jau yra giliai įleidusi šaknis ir yra integralinė universiteto ateities planų dalis. Svarbu pabrėžti, kad lituanistikos programa Kento universitete nėra slavistikos skyriaus dalis, kaip kituose universitetuose, bet savistovi institucija, remiama universiteto ir privačių fondų. Be to, Kentas turi ne vien lietuvių, bet ir kitų Pabaltijo tautų rinkinį, kuriame randama ir papildoma lituanistikos medžiaga. Labai svarbu, kad Kentas turi intereso lituanistikos rinkinį globooti, jį plėsti, išlaikyti.

Be to, Lituanistikos programa yra Kento universiteto atninių studijų programos remiama. Be tiesioginės paramos, vadinasi, galima naudotis ir ištekliais, kuriuos turi Etninė programa.

Universitetas plečia šią programą. Ji yra stipriai remiama įvairių fondų ir etninių grupių. Ilgainiui Kentas gali tapti stipriausiu Etninių studijų centru Šiaurės Amerikoje. To siekia universitetas.

Lietuvių kalbos kursai Kente yra taip vadinamos Critical Languages programos dalis. Ir kadangi jų išlaikymo kaina nėra didelė ir nereikalaujama, kad, kaip kituose universitetuose, kad būtų tam tikras studentų skaičius (bent 30), duoda garantijos, kad tie kursai galės būti tęsiami ir ateity, nežiūrint, kiek lietuvių visuomenė juos rems finansiskai.

Kento universitetas taip pat turi tikslo plėsti lituanistikos tyrinėjimų centrą ir sudaryti sąlygas, kad daugiau mokslininkų galėtų juo naudo-

TĘSIAMAS LE LEIDIMAS

Pokalbis su LB Kultūros Tarybos pirm. Ingrida Bubliene

1. JAV LB Kultūros Taryba, kuriai pirmininkauja Ingrida Bublienė, vicepirm. Viktoras Mariūnas, sekretorė Rita Balytė, reikalų vedėjas ir išdininkas Jurgis Malskis ir nariai: dail. Nijolė Palubinskienė, prof. dr. Jonas Cadzoio, prof. dr. Augustinas Idzelis, prof. pianistas Andrius Kuprevičius, žurnalistas Algis Rukšėnas ir Tėvynės garsų radijo programos vedėjas Juozas Stempušis, per pirmuosius savo darbo metus parodė daug iniciatyvos ir įvykdė eilę kultūrinių užsimoji-

mų. Kokie, Jūsų nuomone, vertingiausi atlikti darbai, kurie savo pėdsakų paliks ir ateičiai?

— Materialiniai ar moksliniai remdami mūsų kultūrininkus ir padėdami jiems vykdyti savo užsimojimus, JAV LB Kultūros Taryba visada siekia, kad tai, kas mūsų kūrėjų sukurta, liktų gyva ir naudotina mūsų tautai kaip dvasinis maistas. Vadovaujamės mintimi, kad mūsų veikla visad būtų pagrindinis šaltinis tautinei gyvybei išsivijoje išlaikyti ir kad čia kuriama kultūra

tis. Kai lituanistikos katedros iniciatorių grupės atstovas L. Raslavičius teiravosi apie Lituanistikos katedros steigimą Kente, dekanas Buttlar jam atsakė, kad Kentas dėtų visas pastangas, norint sumažinti finansinę našta lietuvių visuomenei, tokią katedrą steigti rotaciniais — profesorių keitimosi pagrindais.

Būtų gera, kad tokie autoritetai, kaip Vardys, Gimbutienė, Remeikis, Šilbajoris ir kiti, gavę atostogų vieneriems metams studijoms, galėtų dirbti su studentais siekiančiais ma-

gistro ar daktarato lituanistinėje srityje. Iš kitos pusės, tuo pačiu jiems galėtų talkinti studentai, atlikdami specifinius mokslinius uždavinius. Be išvardintųjų garsių vardų, galėtų ir naujai įsigiję daktaratus padirbėti Kente, nes tai padėtų jiems lengviau kopti savo profesijoje.

Suinteresuoti dalyvauti Kento universiteto lituanistikos programoje, prašomi kreiptis į dr. John Cadzow, Director Ethnic Heritage Studies (K.S.U.), Kent State University, Kent, Ohio 44242.

Kultūros Tarybos pirm. Ingrida Bublienė kalba Kultūros darbuotojų konferencijoje Clevelande. Sėdi: V. Mariūnas, dr. J. Cadzow, dr. A. Idzelis ir dail. N. Palubinskienė. Nuotr. VI. Bacevičiaus

būtų gyva tos veiklos apraiška. Pagrindinis mūsų siekis, kad veikla ir mūsų kūrėjų darbai nebūtų vien tik archyviniai, bet kad tarnautų šių laikų išeivijos poreikiams ir ateinančioms kartoms.

Metų bėgyje suruošėme pirmąją Kultūros Darbuotojų konferenciją. 1980 metais kultūrinei spaudai paskyrėme paramą už pamėnėjimus sekančių sukakčių: Vytauto Didžiojo 550 metų, Kristijono Donelaičio 200 metų mirties sukakties ir Jono Jablonskio 50 metų mirties sukakties. Komp. D. Lapinsko "Tolminkiemio kantatą" esame įamžinę į juostelę. Baigiam mikrofilmuoti lietuviškus laikraščius. Įsigijom C. Matūzo archyvą. Remiam įvairių

knygų leidimą. Suruošėm Teatro Festivalį. Išeivijos mokslininkų ir kultūrininkų vardynas taip pat greit pasirodys. Paskyrėme penkias premijas. Džiaugiamės mūsų naująja premija, tai JAV LB Kultūros Tarybos Literatūros premija, kuri yra tęsinys Lietuvos valstybinės premijos. Rūpesčių turime daug ir darbų nestinga. Sunku viską išvardinti, nes mūsų darbų laukas platus. Tikimės neapvilti mūsų kūrėjų bei kultūrininkų ir esame vis pasiruošę jiems padėti. Tenka taip pat paminti, kad daugelį dalykų būtų neįmanoma atlikti be Lietuvių Fondo paramos, kurios dėka ir ateityje įvykdysim eilę vertingų darbų.

2. *Didysis lietuvių išeivijos pa-*

Balys ir Nastutė Gaidžiūnai pokalby su LE leidėju Juozu Kapočiumi
Clevelande. Nuotr. VI. Bacevičiaus

minkius — Lietuvių Enciklopedija su savo 36-jų papildomuoju tomu buvo užbaigta 1969 metais. Su pasididžiavimu ir pagarba vertiname šį atliktą kultūrinį darbą.

Bet laikas ir įvykiai nesustojo. Per paskutiniuosius 13 metų jau daug kas pasikeitė ir, norint mūsų Enciklopediją išlaikyti pilną laiko ir apimties atžvilgiais, jau reikia papildomo tomo. Kiek teko girdėti, Lietuvių enciklopedijos leidykla ir Juozas Kapočius nebeplanuoja imtis iniciatyvos vėl iš naujo suorganizuoti aparatą, kuris naujų papildomų tomų išleidimu rūpintųsi. Ar čia nebūtų Kultūros tarybos uždavinys: surasti leidėją, redaktorių ir bend-

*radarbių sekantiems Lietuvių enciklopedijos papildomiems to-
mams?*

— Džiaugiamės, kad išėivijoje turime savo Liet. Enciklopediją, už kurią visi esame dėkingi leidėjui J. Kapočiui. JAV LB Kultūros Tarybos paskatintas, šis neuilstamas mūsų kultūrininkas vėl ėmėsi šio darbo ir, suradęs tris redaktorius, sutiko paruošti papildomąjį tomą dar šiais metais. Malonu pasidžiaugti, kad darbas jau pradėtas ir Kultūros Taryba, kiek jėgos leis, šį darbą tiek moraliniai, tiek finansiniai rems.

3. *Lietuvių spaudos — periodikos prenumeratoriai ir skaitytojai drastiškai mažėja. Jūsų per-*

eitais metais gruodis buvo paskelbtas Spaudos mėnesiu. Atspausdintas įspūdingas dail. N. Palubinskienės plakatas, paskelbti atsišaukimai spaudoje. Visos šios akcijos tikslas, aišku, buvo padėti mūsų spaudai kuo ilgiausiai išsilaikyti: surasti naujų skaitytojų, ypač iš jaunesniosios kartos. Kas konkrečiai vykdė šią platinimo akciją ir kokie jos rezultatai?

— Kultūros Taryba ypatingai pergyvena dėl mažo domėjimosi mūsų spausdintu žodžiu, perijodine spauda bei knygomis. Tuo tikslu skelbėme spaudos vajaus mėnesį. Siūlėme tą mėnesį užsakyti laikraščių, žurnalų ir knygų kaip kalėdinę dovaną. Tuo reikalu buvo pravesta propaganda per spaudą, radiją ir tt. Tačiau rezultatai priklauso ne vien tik nuo mūsų pastangų, daug priklauso nuo mūsų tautiečių sąmoningumo ir jautrumo lietuviškiems reikalams. Tikimės, kad išėivijoje lietuviškoji sąmonė dar nėra užgęsusi ir mūsų kūrėjų pastangas neapvils. Šiaip vajaus rezultatus sunku pristatyti, bet manau, kad mūsų balsą didesnė dalis išėivijos išgirdo ir, jei ne spaudos mėnesį, tai gal ateity parems mūsų spaudą. O mes priiimam tą pareigą šį reikalą vis judinti.

4. Kokį vaidmenį turėtų atlikti patys periodikos leidėjai? Juk ir nepriklausomoje Lietuvoje buvo sudaromas platintojų tinklas, kuris, iš tikrųjų įpratino mūsų

tuometinę visuomenę prenumerotis laikraščiu?

— Turim pasidžiaugti, kad įvairiose lietuvių kolonijose sėkmingai veikia spaudos kioskai, kuriuos tvarko šių laikų mūsų knygnešiai. Platintojų tinklą lietuviškai spaudai tiesioginiai yra neįmanoma sudaryti Kultūros Tarybai, tuo turėtų daugiau susirūpinti patys leidėjai. Konkrečios paramos iš Kultūros Tarybos jie žinoma visuomet susilauktų.

5. Kultūra ir politika — gyvenimo apraiškos, kurios savyje turi daug tų pačių elementų. Todėl dažnai sakoma, kad sunku atskirti, kur kultūra pasibaigia ir prasideda politika ir atvirkščiai. Švietimas, socialiniai reikalai, politika ir kultūra Lietuvių Bendruomenės veiklos sritys. Ar sprendžiant kultūrinius reikalus, neįbėgate į “svetimus laukus” ir ar pasiseka išvengti kivirčių bei nesusipratimų?

— Manychiau, kad riba tarp kultūros ir politikos mums gana aiški ir savo darbą su politika nemaišom. Be to, kultūrinio darbo laukas yra toks platus ir tiek įvairių darbų turim, kad ir laiko nelieka kur nors nukrypti į šalį. Turime pakankamai darbo vien tik ieškant naujų idėjų mūsų planams įvykdyti, nes neužtenka vien tik kūrėjų pastangas įvertinti, bet reikia ir jų kūrybos vaisius realizuoti bei skleisti.

V. R.

STASIUI BARZDUKUI 75 METAI

PLB garbės pirm. Stasys Barzdukas balandžio 23 d. atšventė savo deimantinę amžiaus sukaktį.

Pats eidamas ir kviesdamas kitus eiti Lietuvos keliu, sukaktuvininkas paskutiniaisiais metais, ligų prispaustas (raumenų atropija ir beveik visiškas apakimas) retai nematomas aktyviame lietuvių gyvenime, kuris jam buvo „duona ir druska“, ir šią sukaktį norėjo praleisti patylomis. Padėkos Mišios lietuvių šventovėje — tai viskas, ko sukaktuvininkas pageidavo. „Savo gyvenime visada jaučiau Dievo Apvaizdą, o turėjau ir kritiškų momentų. Todėl noriu Dievui padėkoti už tą kelią, kuriuo jis leido man eiti ir kurį pažymėjo pakantos, pusiausvyros, nuosaikumo, darbo ir gėrio siekimais“ — kalbėjo Barzdukas prieš sukakties prisiminimą.

Ir komitetas, norėjęs padaryti didelį pagerbimą žmogaus, kuris visas savo žmogiškasias jėgas ir gabumus atidavė savo tautai, turėjo pasitenkinti labai kukliu prisiminimu jo gimtadienio dienos išvakarėse paprastą savaitės dieną.

Šv. Mišios buvo atnašautos Dievo Motinos N.P. šventovėje. Kunigai G. Kijauskas, J. Kidykas ir A. Saulaitis, specialiai atvykęs iš Chicagos, ir apypilnė šventovė meldėsi sukaktuvininko intencijai. Kun. G. Kijausko pamokslas apie sukaktuvininko gyvenimo viziją — Lietuvos, artimo, Dievo meilę, apie pasirinkto kelio tarnybą ir jos ištesėjimą. Kun. Saulaitis

Stasys Barzdukas,
Pasaulio Lietuvių Bendruomenės
garbės pirmininkas

meldėsi už Barzduką specialiai šia proga sukurta malda.

Tuoju po pamaldų parapijos sveitinėje per 150 žmonių susirinko trumpai programai. Clevelando LB apylinkės pirm. J. Malskis, pakvietęs

75-įjį gimtadienį švenčiant su JAV LB Krašto valdybos pirm. Vytautu Kutkumi ir LB Kultūros tarybos pirm. Ingrida Bubliene. Stovi iš k. į d.: dr. Antanas Butkus, Soc. reikalų komisijos pirm., Viktoras Mariūnas — Kultūros tarybos vicepirm., PLB pirmininkas Vytautas Kamantas ir Clevelando apylinkės pirm. Jurgis Malskis. VI. Bacevičiaus nuotr.

visus prie vaišių stalo, pasveikino sukaktuvininką.

Savo atsilankymu sukaktuvininką pagerbė PLB pirm. Vytautas Kamantas, iš Chicagos, LB Krašto valdybos pirm. Vytautas Kutkus iš Detroito, dr. Adolfas ir Jadvyga Damušiai iš Southfield, Mich., Liet. Enciklopedijos leidėjas Juozas Kapočius iš Bostono.

Gražiam pagerbimo aktui vadovavo Milda Lenkauskienė, kuri buvo viena iš jo organizatorių.

Žodžiu sveikino PLB pirm. Vyt. Kamantas viso pasaulio lietuvių vardu, JAV Krašto valdybos pirm. V. Kutkus ir giminių vardu jaunoji Rūta Staniškytė. Gautas telefoninis sveikinimas iš Lietuvos pasiuntinio Wa-

shingtone min. St. Bačkio, kur jis konstatuoja: "Nepailstamas darbštumas, pareigingumas, pasiaukojimas Lietuvių tautai ir savo tautiečių reikalams spinduliuoja Jūsų gyvenimo baruose" ...

Visi dalyviai pasirašė sveikinimą. Gauta per 60 sveikinimų laiškais ir telegramomis: kun. St. Yla, Vyt. Vaitiekūnas, LB Bostono apygarda ir apylinkė, dr. J. Girnius, prof. S. Sužiedėlis, dr. J. Gimbutas, kun. V. Katarskis, dr. V. Majauskas, dr. K. Ambrozaitis, kun. dr. K. Širvaitis, telefonu sveikinimą iš Kolumbijos perdavė Vacys Slotkus, šv. Kazimiero lit. mokykla, Pedagoginiai lituanistiniai kursai, Ateitininkų Federacijos taryba, LFB Taryba ir centro

valdyba, Ateitininkų Federacijos vad. J. Laučka, At-kų studentų C V, korp! Giedra, Clevelando at-kai, Detroito ateitininkai, prof. dr. J. Pikūnas, Chicagos LFB, Clevelando LFB, Detroito - Windsor LFB, A. ir M. Šmitai, LB Vidurio Vakarų apygarda, Lithuanian Village, Inc., Dainavos stovykla, Ateitis, Draugas, Tėvynės garsai, Jurgis Janušaitis, giminės ir artimieji ir kt.

Sukaktuvininkas savo su gražiu humoru žody, kreipdamasis: "Mielos seserys ir mieli broliai lietuviai, sukaktis atėjo be mano noro . . . Pamačiau, kad mane vertinote. Daug esu kalbėjęs įvairiomis progomis. Vėl užverčiamas gyvenimo lapas". Padėkojo iniciatorių grupei: kun. G. Kijauskui, Mildai Lenkauskienei, Jurgiui Malskiui, Stefai StaSienei ir visiems atvykusiems, ypač iš toliau.

Susirinkusiems parodytas spalvotas garsinis 27 min. filmas, susuktas Clevelande Lietuvių Foto archyvo, kun. Algimanto Kezio, S.J.

"Lietuva brangi" garsais buvo užbaigtas kuklus, bet nuoširdus Stasio Barzduko, didelio LB veikėjo, ateitininko, LF bičiulio, autoriaus, pedagogo, lituanisto ir visuomenininko prisiminimas.

Trumpai iš Sukaktuvininko biografijos ir jo darbų

Stasys Barzdukas gimė 1906 balandžio 23 Meškučių k., Marijampolės vls. ir aps. Baigė Marijampolės Rygiškių Jono gimnaziją ir Vytauto Didžiojo universitetą Kaune.

Mokytojavo Tauragės mokytojų seminarijoje, Prienų ir Alytaus gimnazijoje. 1941-44 m. Alytaus gimnazijos direktorius.

Vokietijoje 1945-49 Eichstaeto liet.

gimnazijos mokytojas ir inspektorius. Nuo 1946 iki 1949 m. Švietimo vadybos inspektorius lietuvių kalbai amerikiečių zonai.

1949 m. Clevelando lituanistinės mokyklos vedėjas ir lietuvių kalbos ir literatūros mokytojas iki 1978 m. Buvo Ateitininkų Federacijos valdybos narys, Ateitininkų F-jos Tarybos pirm., Kultūros Fondo narys.

Spaudoje pradėjo bendradarbiauti nuo 1924 m. Už visuomeninę veiklą apdovanotas Ohio lietuvių dygtyjų draugijos 1000 dol. premija.

Vienas pagrindinių Lietuvių Bendruomenės kūrėjų ir jos ugdytojas JAV-se.

1952-55 LB Clevelando apylinkės pirmininkas, 1955-61 LB Krašto valdybos pirm., 1961-64 LB Tarybos prezidiumo pirm., PLB seimų atstovas, 1963-69 PLB valdybos vykdomasis vicepirmininkas, 1969-73 PLB valdybos pirmininkas, 1963-75 "Pasaulio Lietuvio" redaktorius, 1973 PLB seime Washingtone išrinktas Pasaulio Lietuvių Bendruomenės garbės pirmininku.

Be daugybės straipsnių LB, kultūros, kalbos ir visuomeniniais klausimais mūsų periodikoje, Stasys Barzdukas parašė Lietuvių kalbos gramatiką (1946 m. Vokietijoje), 1950 kartu su prof. dr. Pr. Skardžiumi ir J. M. Laurinaičiu parengė Lietuvių kalbos vadovą, 1966 parašė - suredagavo Jaunimo metų kalendorių, 1973 išleista jo knyga "Lietuvis savo tautoje, valstybėje, bendruomenėje", 1974 kartu su prof. dr. Ant. Klimu suredagavo Lietuvių kalbos žodyną mokyklai ir namams. 1977 suredagavo "Ateitininko keliu". Daugelio stovyklų, kursų, seminarų dėstytojas, paskaitininkas.

V. R.

“Pagrindiniai Bendruomenės tikslai lietuviybė ir Lietuvos laisvė yra bendri visiems lietuviams, tad tautinė savo prasme ji siekia būti visuotinė. Ji yra atvira kiekvienam lietuviui, nes nestato ideologinių, srovinių, profesinių ir kitokių specifiinių reikalavimų jai priklausyti”.

“Kiti, palikę Lietuvą kaip žemę, nesijaučia palikę savo tautos. Todėl jie ir svetur yra savo tautai gyvi, siekia jai laisvės, rūpinasi jos kalba bei kultūra, džiaugiasi jos laimėjimais, sielojasi vargais”.

“Tautiniai savižudžiai visų pirma atsiranda iš tų, kurie suserga nebe-
pagydoma savo žemumo ar menkumo

komplekso liga ir ima gėdytis savo tautybės”.

“Gyvasis lietuvis” — Ėjom kartu su juo per savo tautą ir valstybę. Kartu su juo esam tautinėje savo bendruomenėje. Matom, kad visi turim tarpusavio pareigų: vieni kitus gerbti, vieni kitais rūpintis, vieni kitiems padėti ir t.t.”

“Bendruomenė — ne valstybė, tad negali pavartoti prievartos priemonių. Ji jungia tik savo valia apsisprendusius sąmoninguosius bei aktyvius lietuvius, nepraradama principinio savo visuotinio, nes rūpinasi visais lietuviais ir tautiniu jų likimu. Ir valstybėje ne visi piliečiai taip pat dalyvauja rinkimuose ar savo noru vykdo prievoles, bet dėl to nenustoja buvę piliečiais”.

Brangus Sukaktuvininke!

Nuoširdžiausi sveikinimai ir linkėjimai Jūsų garbingos 75-rių metų amžiaus sukakties proga.

Deimanto kietumu Jūs įrėžėte savo pėdas Nepriklausomos Lietuvos ir tremties švietimo, kultūros ir visuomeninio darbo baruose. Čia visas savo jėgas, laiką ir sugebėjimus atidavėte Gyvojo Lietuvio vizijai įgyvendinti.

Lietuvių Bendruomenė, lituanistinė mokykla, žurnalisto plunksna, knygos bei leidiniai ir gyvas žodis — Jūsų sėkmingos priemonės didžiųjų tikslų siekiant.

Lietuvių Fronto bičiuliai didžiuojasi ir džiaugiasi, turėdami Jus savo gretose ir dėkoja už viską, ką Jūs per ilgus metus esate davę mūsų sąjūdžiui.

Prašome Aukščiausiojo būti su Jumis dabarties dienose. Mūsų maldos teatneša stiprybės.

Visada su Jumis

LFB TARYBA IR CENTRO VALDYBA

NESAME UŽMIRŠTI

Valstybės departamento pasisakymas Baltijos valstybių klausimu

Lietuvos pasiuntinys Washingtone dr. St. Bačkis 1981 vasario mėn. gavo šią Pro Memoria, kurios vertimą čia pateikiame:

Jungtinės Amerikos Valstybės nepripažįsta prievartingo ir neteisėto Estijos, Latvijos ir Lietuvos 1940 m. įjungimo į Sovietų Sąjungą. Šios nepripažinimo politikos išdavoje, mes pripažįstame ir toliau palaikome santykius su paskutiniųjų trijų Baltijos vyriausybių diplomatiniais atstovais. Estų, latvių ir lietuvių Charges d'Affaires JAV-se pilnai naudojasi diplomatinėmis privilegijomis ir imunitetu. Jų vaidmuo yra išlaikyti laisvosios Estijos, Latvijos ir Lietuvos idealą.

Helsinkio baigiamasis aktas

1980 gruodžio 15 JAV delegacijos Madride pirmininko pavaduotojas apžvalginiam Europos Saugumo ir Bendradarbiavimo konferencijos posėdy padarė šį pareiškimą apie Helsinkio baigiamąjį aktą.

“Būtų neteisinga, jei per 40 metų vestos abipusiškos ir principinės JAV-bių politikos, nepaminėčiau vieno specialaus atve-

jo. JAV nepripažįsta nelegalaus ginklo jėga Latvijos, Lietuvos ir Estijos valstybių inkorporavimo į Sovietų Sąjungą. Aš taip pat priminčiau IV principo nuostatą (teritorinė valstybių neliečiamybė), kad nei okupacija, nei teritorinis pasisavinimas, pažeidžiąs tarptautinį įstatymą, nebus pripažintas kaip legalus

Aš taip pat pakartojau jau daug kartų patiektą mano vyriausybės vienodą interpretaciją, kad šis nuostatas taikomas Baltijos valstybėms”.

Nepripažinimo nauda

Mūsų (t.y. JAV) nuo 1940 metų nepripažinimo politika aiškiai byloja, kad daug Baltijos valstybių gyventojų į mūsų nepripažinimo politiką žiūri kaip į užuominą, kad mes jų neužmiršime ir taip pat, kaip į vilties simbolį ateiviai. Mes jaučiame, kad po baigiamojo Helsinkio akto — padidėjus susirūpinimui žmogaus teisėms visame pasauly — mūsų Baltijos politika pasilieka aiški ir svarbi bendriems JAV politikos interesams.

Baltijos diplomatinės misijos

Baltijos atstovybės JAV-se pasilieka kaip svarbūs simboliai Baltijos žmonėms, mūsų besitęsias pripažinimas ir jų diplomatinį atstovų akreditavimas yra vienas iš mūsų nepripažinimo politikos pasireiškimų. Bet mes atstovybių nelaikome egzilinėmis vyriausybėmis.

Trys atstovybės yra organai, nepriklausomi nuo JAV vyriausybės finansavimo. Jos finansuojamos Estijos, Latvijos ir Lietuvos vyriausybių fondų, kurie buvo užblokuoti JAV-se 1940 metais.

Politikos pritaikymas

Mūsų nepripažinimo politika pademonstruojama keliais būdais: Valstybės sekretorius kasmet, nepriklausomybės paskelbimo dienos proga, per Charges d’Affaires perduoda sveikinimus Baltijos žmonėms ir Valstybės departamento atstovai atsilanko visų trijų valstybių Nepriklausomybės šventės parengimuose jų atstovybėse.

Kadangi JAV vyriausybė nuolat tvirtai pasisako apie nepripažinimo politiką, stengiamės suderinti ir kitų JAV agentūrų veiksmus, liečiančius Estijos, Latvijos ir Lietuvos tikslų pa-

vadinimų ir vietovių vardus oficialiuose JAV valdžios žemėlapiuose.

Mes stengiamės kontaktuoti Baltijos žmones per Amerikos balsą ir Laisvės radiją jų gimtosiomis kalbomis.

Visomis tinkamomis viešomis progomis pakartojame mūsų politiką — teisiniai nepripažinti prievarta inkorporavimo trijų valstybių į Sovietų Sąjungą.

Mūsų ambasadorius Maskvoje ir kabineto lygio JAV vyriausybės pareigūnai negali lankytis Baltijos valstybėse.

JAV — Sovietų santykių palaikymo pasekmės

JAV tam tikromis progomis turi dirbti kartu su Sovietų Sąjunga, ypač kai tas liečia specifinius Amerikos piliečių interesus Estijoje, Latvijoje ir Lietuvoje. Pav., padedant šeimoms susijungti, palengvinant šeimų nariams gauti leidimus išvykti iš tų sričių, mums reikia dirbti su Sovietų pareigūnais. Taip pat JAV piliečiai, norį aplankyti Baltijos respublikas, turi gauti Sovietų vizas. Bet šie specifiniai reikalai su Sovietais, mūsų nuomone, nepažeidžia mūsų nepripažinimo politikos visumos.

Tėvynę mylėti ir jausti jos kančias turėtų kiekvienas sąžiningas pilietis”.

Doc. V y t a u t a s S k u o d i s

Los Angeles miesto tarybos narys Zev Yaroslovski Kudirkai ir Šakaliui įteikia specialius miesto žymenis; iš dešinės — V. Šakalys, Z. Yaroslovski, S. Kudirka, A. Mažeika (Informacijos centro direktorius) ir dr. R. Ferraro (Los Angeles miesto švietimo tarybos narys). Nuotr. A. Adomėno

INFORMACIJOS CENTRAS KALIFORNIJOJE

Paveiki informacija — vienas iš pagrindinių ginklų išeivijos tremties misijoje, deja, ilgą laiką efektingiau nebuvo panaudotas. Susidarytų stora knyga, jei surinktume straipsnius ir surašytume susirinkimuose, seimuose ir kongresuose pasakytas kalbas apie informacijos reikalingumą. Tuo klausimu priimta daugybė nutarimų ir rezoliucijų. Bet visi nutarimai ir rezoliucijos, jei neparemtos veiksmu, nuskrenda su aidu, neatnešdamos ne tik jokios naudos,

bet nepalikdamos nei jokio ženklo. Tačiau būtų neteisu sakyti, kad informacijos srityje nieko nepadaryta. Centralizuotą informacijos tarnybą senais laikais yra turėjusi Amerikos Lietuvių Taryba, vėliau JAV Lietuvių Bendruomenė, dabar plačios apimties informacijos darbą vykdo kun. K. Pugevičius, savo įstaigoje apjungęs tris ar keturias tarnybas; kun. dr. J. Prunskis Čikagoje, veikiąs Altos informacijos vardu, painformuoja vietinę spaudą. Vertingą rolę informa-

Vladas Šakalys ir Simas Kudirka atvyksta liudyti į Bražinskų teismą; iš dešinės — ABC televizijos korespondentas Larry Carroll, Vladas Šakalys, Simas Kudirka ir Algirdas Bražinskas. Nuotr. D. Barauskaitės

cijos srityje atlieka Lietuvos vyčiai, gerai suredaguojamos ALTA informacijos angliškos laidos, gi lietuviškos laidos visai blogos, nereikalingos, ir joms skirti pinigai tarsi išmetami į vandenį.

Per pastarąjį dešimtmetį neblogą veiklą informacijos srityje buvo išvysčiusi Kalifornijoje veikusi LB Tallos Lietuvai komisija, lietuviškais klausimais amerikiečių spaudoje paskelbusi keletą šimtų laiškų ir šiek tiek straipsnių. Nuo šių metų informacijos pareigas Kalifornijoje perėmė naujai susiorganizavęs Lietuvių informacijos centras, kuriam vado-

vauja trečios kartos lietuvis Antanas Mažeika.

Dar prieš formalų informacijos centro suorganizavimą, Los Angeles jaunimo aktyvas išradingai parėmė jaunimo demonstracijas Washingtone 1980 liepos 18 d. Maždaug valandą prieš tų demonstracijų pradžią buvo kontaktuoti didieji Los Angeles laikraščiai ir radijo stotys, pranešant apie prasidėsiančias demonstracijas Washingtone. Dėl to Washingtono demonstracijos Los Angeles amerikiečių spaudoje ir radijo pranešimuose susilaukė gan didelio dėmesio.

Informacijos centro darbuotojai Šakaliui ir Kudirkai suruoštame spaudos priėmime: iš dešinės — R. Mickus, R. Zelenytė-Matienė, A. Matulaitytė, A. Ambrazaitytė, I. Lukaitė, J. Matulaitis ir D. Gudauskaitė. Nuotr. D. Barauskaitės

Los Angeles Atletų klube pareiškimą daro Simas Kudirka. Nuotr. A. Adomėno

Spaudos priėmime Los Angeles arkivyskupui atstovavo Šv. Kazimiero parapijos klebonas prel. Jonas Kučingis ir sukalbėjo invokaciją; čia jis mato mas vaišių metu su Vladu Šakaliu. Nuotr. A. Adomėno

Savo patirtį informacijos srityje Los Angeles jaunimas pagilino, kai Reagano kandidatūrai remti Kalifornijos lietuvių komitetas 1980 spalio mėnesį į Los Angeles atsikvietė Simą Kudirką. Jie jam suorganizavo spaudos konferenciją bei kontaktavo radijo ir televizijų stotis. Nors spaudos atsiliepimas tada buvo gan ribotas (partiniai patriotai dėl to reiškė viešą džiaugsmą), bet per amerikiečių radijo stotis Kudirka atliko Lietuvos naudai svarbų vaidmenį.

Apsiginklavęs ta patirtimi, Los Angeles lietuvių jaunimas apsisprendė formaliai suorganizuoti informacijos tarnybą. Į organizacinį susirinkimą buvo pakviesti įvairių ideologinių pakraipų ir amžiaus lietuviai. Centro iniciatoriai buvo linkę nesusirišti nė su vienu veiksmu, bet lygiai

su visais bendradarbiauti ir visiems talkinti. Tačiau antibendruomeniškai nusiteikusi grupė iškart pradėjo nuo jaunųjų judėjimo izoliuotis, paskui pulti, ir nuėjo tiek toli, kad "tautinių namų" vadovybė užtrenkė duris informacijos centro susirinkimams, tarsi tautiškas girkšnojimas būtų patriotiškesnė veikla už tautinį darbą. Sekdami reorgų "visuomeninės veiklos" regulomis, antibendruomenininkai apkaltino frontininkus už informacijos centro suorganizavimą. Jei taip iš tikro būtų, frontininkai galėtų didžiuotis. Deja, — tai tik neužtarnautas komplimentas Los Angeles LF bičiuliams.

Nežiūrint tos grupelės priešišku- mo, Lietuvių informacijos centras ryžosi dideliame projektui: Vasario 16-sios proga į Los Angeles pasi-

Los Angeles miesto švietimo tarybos narys dr. Richard Ferraro sveikindamas Kudirką ir Šakalį pakvietė juos su pranešimais aplankyti visas Los Angeles distrikto mokyklas. Nuotrauka A. Adomėno

Mission Viejo (Calif.) aukšt. mokyklos mokiniai po paskaitos apsupę Simą Kudirką klausinėjo apie Lietuvą ir rusiškuosius koncentracijos lagerius.
Nuotr. D. Barauskaitės

kviesti Simą Kudirką ir Vladą Šakalį ir pabandyti Lietuvos klausimą kiek įmanoma plačiau iškelti amerikiečių visuomenėje. Šiam projektui vykdyti jaunieji aukėjo darbą ir laiką, vyresnieji nepagailėjo pinigų. Vien Antanas Adomėnas šį užsimojimą parėmė arti pusantro tūkstančio dolerių suma.

Visą mėnesį įtemptai darbavosi Informacijos centro nariai, ruošdami informacinę medžiagą, lankydami radijų stotis ir laikraščių redakcijas, susitikdami su atskirais laikraštininkais, kontaktuodami universitetus ir aukštesnias mokyklas, megzdami ryšius su politikais, Los Angeles miesto pareigūnais, unijų ir tautinių grupių vadais ir kitais atsakingais asmenimis. Kai Kudirka su Šaka-

liu atvyko, dirva jau buvo pilnai paruošta. Visą savaitę jiedu kasdien kontaktavo amerikiečius ir kitas tautines grupes: kalbėjo Kalifornijos universiteto Los Angeles ir Northridge studentams bei Beverly Hills ir Mission Viejo aukštesniųjų mokyklų mokiniams, buvo pagerbti ir kalbėjo lenkų ir latvių priėmimuose, ilgesnius pareiškimus padarė populiarioje George Putnam radijo programoje, Molotovo-Ribentropo pakto reikalu lankėsi vokiečių konsulate, kasdien turėjo susitikimus su laikraštininkais. Vasario 17 Kudirkai ir Šakaliui pagerbti buvo suruošti priešpiečiai — spaudos priėmimas prestižiniame Los Angeles Atletų klube, kur jie turėjo progos susitikti su spaudos korespondentais, miesto pa-

Dr. Richard Ferraro pokalbyje su Simu Kudirka. Nuotr. D. Barauskaitės

Spaudos priėmime Los Angeles Atletų klube Šakaliui ir Kudirkai pagerbti dalyvauja (iš dešinės) KIEV radijo reporteris Frank Beaton, aktorė Rūta Lee Kilmonytė-Loewe, East West News reporteris Jon Medina, (nugarą atsisukęs) Columbia Pictures aktorius Jack Blessing, vaidinęs Kudirkos filme "The Defection of Simas Kudirka". Nuotr. D Barauskaitės

Stud. Daina Gudauskaitė, Informacijos centro darbuotoja. Nuotr. A. Raulinaičio

Danutė Barauskaitė, Informacijos centro organizatorė ir darbuotoja. Nuotr. A. Raulinaičio

reigūnais ir kitais įtakingais asmenimis. Po pagerbimo, "Los Angeles Times" pakvietė svečius į dienraščio redakciją ilgam pokalbiui.

Jų atsilankymo proga straipsnius apie Šakalį ir Kudirką, aišku, ir apie Lietuvą paskelbė "National Catholic Register", "The Tidings", "UCLA Daily Bruin", "Twin Circ-

le", "Daily Sundial", "The Daily Breeze", "The Register", Beverly Hills ir Mission Viejo mokyklų laikraščiai. Kai kuriuose laikraščiuose straipsniai dar vis pasirodo. Todėl nesunku suprasti, kodėl Maskvos tarnai okupuotoje Lietuvoje prieš Šakalį pradėjo šlykščiausią šmeižtų kampaniją. Įdomu, kad Los Angeles

Dr. Zigmas Brinkis, davęs Inf. centrui patalpas (kairėje), Edmundas Arbas ir Juozas Kijelis — LB Talkos Lietuvai komisijos darbuotojai. Nuotr. L. Kanto

A. Skiriaus leidžiamas ir redaguojamas laikraštukas “Lietuviai Amerikos Vakaruose” irgi įtikinėjo, kad Šakalys į Vasario 16 minėjimą neturėtų atvažiuoti.

Jei ne Lietuvių infonnacijos centras, tai Vasario 16-ji Los Angeles amerikiečių visuomenėje būtų prąėjusi nepastebėta. Per pastaruosius kelerius metus Altos skyriaus ruošiami minėjimai pravedami labai primityviai. Vienintelė nauda, — kad minėjimų metu losangeliečiai laisvinimo veiklai suaukoja nemažas pinigų sumas.

Su savo gražiai įvykdytu projektu informacijos centras pasiekė bent kelis lietuviškus tikslus, būtent, ko-

vojančių už savo krašto laisvę lietuvių žinią perdavė amerikiečių visuomenei, informacijos centro darbuotojai (daugiau ar mažiau dalyvaujančių skaičius siekia arti 50 asmenų) įgijo naujos ir vertingos patirties ir pats centras prisistatė kaip rimta informacijos agentūra. Po šito įvykio, į centrą jau dažnai kreipiasi laikraščių korespondentai ir įvairios įstaigos, k. t., Amnesty International, Freedom's Foundation, Rand korporacija ir t.t.

Jaunųjų aktyvas nedelsdamas turėtų planuoti tokius informacijos centrus suorganizuoti visose didesnėse lietuvių bendruomenėse.

J. Kj.

PASAULIO LIETUVIŲ BENDRUOMENĖS INFORMACIJOS

Lituanistikos katedra

PLB valdyba per praeitus kelerius metus rūpestingai tyrinėjusi galimybes steigti lituanistikos katedrą kuriame nors JAV universitete, kovo mėnesį 1 d. posėdyje peržiūrėjo visus gautus siūlymus iš universitetų, lietuvių akademikų, kultūrininkų bei visuomenininkų ir po ilgų bei nuodugnių svarstymų nusprendė lituanistikos katedrą steigti Illinois Universiteto Chicago Circle padaliny. Nutarė prašyti visų pasaulio lietuvių paramos ir pagalbos šiam mūsų tautos siekimui įgyvendinti.

PLB valdyba sudarys komitetą lėšoms telkti, o jų lituanistikos katedros įkūrimui reikės per penkerius metus sutelkti 600,000 dolerių. Šios katedros steigimo iniciatyvinei grupei, susidedančiai iš L. Raslavičiaus, R. Sakadolskio, E. Sakadolskienės, prof. R. Šilbajorio ir adv. L. Rimkaus, PLB valdyba pavedė sudaryti sutarties su universitetu projektą. Universitetas jau anksčiau yra davęs pagrindinį sutikimą ir pasiūlymą.

Australija už Lietuvos išlaisvinimą

Australijos pabaltiečių taryba gavo raštą iš Australijos ministerio pirmininko Malcom Fraser, kuris, atsiliepdamas į pabaltiečių, gudų ir ukrainiečių raštą dėl jų tėvų žemių dekolonizacijos, rašo: "Kas liečia jūsų keliamą klausimą dėl Pabaltijo vals-

tybių dekolonizacijos, aš norėčiau nurodyti, kad vyriausybė yra viešai pareiškus, jog Australijos nusistatymu šios valstybės yra ir pasilieka nepriklausomi kraštai. Išeinant iš to nusistatymo, reikalas eina ne apie dekolonizaciją, bet apie išvaymą okupacinių jėgų".

Šiuo metu Australijos pabaltiečių tarybos pirmininkas yra R. Kalamae. Jis palaiko glaudų ryšį su Australijos gudų tarybos pirmininku dr. J. Malecki ir su Australijos ukrainiečių federacijos pirmininku Y. Denysenko. Kreipdamiesi į Australijos vyriausybę, jie kalba visų trijų tarybų vardu.

Palaiko ryšius su vyriausybe ir atstovybėmis.

Australijos LB krašto valdybos pirmininkas Albinas Pocius savo rašte PLB pirmininkui V. Kamantui dėiavias, kad jiems sekasi palaikyti gerus ryšius ne tik su Australijos vyriausybe, bet ir su kai kurių valstybių ambasadomis. Pvz. neseniai jie gavo raštą iš JAV ambasados, kuri pažymi, kad JAV nepripažįsta Lietuvos inkorporavimo į Sovietų Sąjungą ir palaiko santykius su nepriklausomų Baltijos valstybių atstovybėmis, taip pat palaiko ryšį su lietuvių tauta, duodant lietuviškas informacijas per Amerikos Balsą, per Radio Liberty ir JAV įstaigas padeda susijungti perskirtoms šeimoms.

Knyga apie išeivijos vaidmenį atkuriant Lietuvos nepriklausomybę.

Istorikas Vincentas Liulevičius yra parašęs veikalą: "Išeivijos vaidmuo nepriklausomos Lietuvos atkūrimo darbe". Knygos išleidimu ir finansavimu rūpinasi PLB Kultūrinių reikalų komisija, vadovaujama Vaclovo Kleizos. Knygos apipavidalinimas pavestas dailininkui Petriui Aleksai. Jis suprojektuos ir viršelį. Numatytas tiražas 600 egzempliorių, kietais viršeliais. Tekstą ir kalbą peržiūrėjo kun. Juozas Vaišnys, S.J. Spausdina Mykolo Morkūno spaustuvė Chicagoje. Iš Lietuvių Fondo knygai gauta 2,700 dol. paramos.

Visuomeninių reikalų planai.

Visuomeninių reikalų darbuotojų posėdyje Dainavoje sutarta skatinti, kad minint birželio trėmimus taip pat būtų minimas ir 1941 m. sukilimas prieš okupantus, partizaninė laisvės kova, rišant tai su dabartine rezistencija. Nuspręsta plėsti LB politinę veiklą. Atskirų kraštų valdybos skatinamos užmegzti ryšius su Jungtinių Tautų žmogaus teisių komisijos žmonėmis, su savo valstybių atstovais ir rūpintis juos reikiamai informuoti apie esamą padėtį Lietuvoje. ŠALFASS skatinamas panaudoti tarptautinius ir tautinius sporto renginius nušviesti Lietuvos pavergimo faktą ir atitaisyti Sovietų rodomą diskriminaciją. JAV LB Visuomeninių reikalų taryba ir jos pirmininkas Algimantas Gečys įgalioti rūpintis Lietuvos atstovybės pastatų Washingtono restauracijos galimybėmis, planu, sąmata ir praktišku to vykdymo plano paruošimu. Šiai iniciatyvai pritarė ir PLB bei Kanados LB valdybos. Aukštai įvertintas Lietuvių Informacijos Centro New Yorke ir

Lietuvių Amerikiečių Informacijos Centro Los Angeles veikimas ir iniciatyva bei siekimas sudaryti profesionalų branduolį žinioms apie Lietuvos reikalus skleisti. Kun. Kazimiero Pugevičiaus vadovaujamam Lietuvių Informacijos Centrai paremti JAV LB Krašto valdyba įteikė 2000 dol. ir PLB bei PLJS valdybos taip pat 2000 dol.

271,000 parašų

Australijos laikraštis "Advocate", leidžiamame Melbourne, pasirodžius Sovietų spaudos agentūros Novosti žiniai apie Lietuvos kunigų ištikimumą valstybei, kun. Pranas Daukynys tam laikraščiui parašė straipsnį apie tikėjimo persekiojimą Lietuvoje. Straipsnis išspausdintas per visą puslapį. Autorius pabrėžia, kad Lietuvos katalikų Bažnyčios kronikoje iki 42 numerio jis rado, kad net iš 142 vietų buvo pasiūsta Sovietų Sąjungos vadovybei prašymai su 271,600 parašų, skundžiantis dėl persekiojimų ir prašant atitaisyti katalikams daromas skriaudas. Straipsnyje primenamas nelemtasis Molotovo - Ribentropo paktas, primenami politiniai kaliniai: Antanas Terleckas, dr. Algis Statkevičius, Vytautas Skudis, G. Iešmantas, P. Pečiulionis, J. Stanelytė ir kiti politiniai kaliniai, kurie buvo nubausti ryšium su tikinčiųjų ir apskritai žmogaus teisių gynimu.

Naujas leidinys Prancūzijoje

Paryžiaus knygynuose jau pasirodė nauja dr. Bronio Kaslo knyga "Lithuanie et la seconde guerre mondiale" (Lietuva ir Antrasis pasaulinis karas). Leidėjai: G. P. Maisonneuve et Lazos, 15, rue Victor Cousin, 75005 Paris. Knygos leidimą finansavo JAV Lietuvių Bendruomenė.

NAUJI LEIDINIAI

Janina Narūnė. PIRMŪNĖS AKADEMIKĖS. Leidėjas — dr. Zuzana Šalnierė. Ilustracijos A. A. Tamošaičio. Spaudė Draugo spaustuvė Chica'goje, 1980. 200 psl. Kaina 12 dol.

Tai 18-ji autorės J. Narūnės-Pakštienės knyga. Pratarmėje gen. konsule Juzė Daužvardienė sako: "Apie kai kurias lietuves akademikes išskirtinai užtinkama užuominų bei žinių enciklopedijose ir įvairiuose leidiniuose, tačiau šis leidinys "Pirmūnės Akademikės", bene bus pirmoji kompiliacija, suteikianti pilnesnių žinių apie lietuves akademikes, kuriomis lietuvių tauta pagrįstai gali didžiuotis".

Knygoje surinkta duomenų apie 240 asmenų. Kaip autorė įžangos žody prasiitaria, tai užtruko 30 metų ir čia liečiamos "lietuvis akademikės ir nusipelnusios veikėjos tik tos, kurios gimė prieš 1905 metus". Leidinį puošia 102 retos nuotraukos.

Anatolijus Kairys. VYSKUPO SODAS ir KRYŽKELĖ, dvi dramos, 144 psl., kaina 6 dol. Išleido Lietuvių Literatūros Bičiuliai Chicagoje. Spaudė M. Morkūno spaustuvė. Gaunama — 3001 West 58th Street, Chicago, ILL 60632 ir pas platintojus.

Joseph Pajaujis-Javis. SOVIET GENOCIDE IN LITHUANIA. Manyland Books, Inc., New York, 1980, 246 psl. Kietais viršeliais kaina 10.95 dol. Išleidimą parėmė Tautos Fondas ir Emilija Pajaujienė. Gaunama pas platintojus ir Tautos Fondo įstaigoje: Lithuanian National Foundation, P.O. Box 21073, Woodhaven, N.Y. 11421.

Negausią anglų kalba literatūrą apie bausiuosius Sovietų nusikaltimus prieš lietuvių tautą papildė šis naujasis dr. J. Pajaujio veikalas. Knyga apima pirmąją Sovietų okupaciją — 1940-41 metais ir antrosios okupacijos pirmąjį dešimtmetį — 1944-1954. Knyga duoda ryškų ir kartu šurpų vaizdą, paremtą dokumentais, nuotraukomis ir gerai išstudijuotais duomenimis apie tautos politinį ir kultūrinį naikinimą, apie Sovietų politinių vergų stovyklas. Dr. Juozas Pajaujis (1894 - 1973), ekonomistas, dėstytojas, publicistas, buvęs Seimo narys, Laikinosios vyriausybės narys, dėstęs Klaipėdos prekybos institute, Vilniaus universitete ir Aliaskos universitete bei dirbęs Kongreso bibliotekoje Washingtone.

Balys Gaidžiūnas. MANO KARTOS LIKIMINIAI METAI. BNG and Co., 9038 Euclid-Chardon Rd., Kirkland, Ohio, 44094, leidinys, 1980 m., 104 psl. Kaina 5.00 dol. Įspūdingą grafinį knygos apipavidalinimą sukūrė ir paruošė spaudai dail. Jonas Račila. Tai penktasis poeto, žurnalisto, visuomenininko ir redaktoriaus poezijos rinkinys. Ankstyvesnieji jo poezijos rinkiniai: Jaunystė arimuose (1936), Žaliuojanti žemė (1937), Rūpesčių dienos (1946) ir Septyni paskutiniai Kristaus žodžiai lietuvių maldose (1980).

Šiame naujajame poezijos rinkiny B. Gaidžiūnas išsako mūsų tautos keturiasdešimt metų kančios kelią, skausmą, liūdėsį, maldą ir viltį. Tai poeto giliai ir nuoširdžiai išgyventas sugrįžimas į pavergtą Tėvynę, kuri jam tebėra gyva, miela ir nepamirštama.

Malonus Skaitytojau,

Prašome apsimokėti, jei dar nesi to padaręs, prenumeratą. Prenumeratos mokesčiu ir auka palaikai "Į Laisvę" tolimesnį leidimą.

PERMOS DARBO LAGERIAI

Lagerių kompleksas įkurtas pelkėse. Tose vietose, kur dirba kaliniai, vanduo negali būti naudojamas nei gėrimui, nei rūbų plovimui. Prausyklose vanduo yra visai rudas ir plovimo loviuose palieka purvinas nuosėdas. Todėl plaunami rūbai tik susipurvina. Komisija, kuri kaliniams reikalaujant buvo atvykusi, o taip pat ir lagerio medicinos skyriaus direktorius pripažino, kad vandens kokybė bloga, bet nieko tuo reikalu negalima esą padaryti, nes čia esanti bala. Išvietės nuo gyvenamųjų barakų yra keli šimtai metrų nuotolyje. Žiemos metu tai tampa svarbiu dalyku, ypač invalidams. Be to, išvietės nešildomos.

Darbo lagerių ir kalėjimų kameroje yra tokia vandentiekio ir kanalizacijos sistema: grindyse yra skylė, uždengta dangčiu. Virš tos skylės yra lovys, dugne užkimštas kamščiu. Virš lovio yra vandens vamzdis, bet vandens bėgimas kontroliuojamas iš koridoriaus. Rytą ir vakare vanduo leidžiamas trumpą laiką. Jei laisvalaikiu kas nori vandens, turi specialiai paprašyti prižiūrėtoją. Darbas paskirstytas į du skyrius. Vienas yra "karštas", antras — "nepavojingas". Darbas yra labai nešvarus. Nusiplovimui nėra dušų. Kartą savaitėje, šeštadienį, kaliniai gali maudytis. Sekmadienis — rūbų plovimo diena. Maudykloje naudojamas prastas muilas. Prausimosi muilo kai kada galima gauti lagerio krautuvėje.

Politinių kalinių lageriai be išimties yra priverčiamo darbo lageriai. Kaliniai sistematiškai prievartaujami. Jie kenčia nuolatinį alkį ir tuo pačiu metu turi pakelti sunkiausius

darbus. Dažni atsitikimai, kad prižiūrėtojai kalinius nuožmiai užmuša.

Mes tiksliai žinome 24 tos srities lagerių ir kalėjimų adresus (žiūr. žemėlapi). Taip pat mums žinoma, kad Polom vietovėje yra įkurtas visas lagerių tinklas miškų kirtimui. Šie lageriai yra žinomi "Bugepolom" vardu. Mes nežinome, kiek lagerių tam tinklui priklauso, todėl žemėlapyje jie atžymėti vieno lagerio (Polom) vardu).

Perm srities politinių kalinių lageriuose buvo ar tebėra įkalinta daugelis žinomų kalinių, jų tarpe prof. Orlow, Anatolij Ščaranskij, Aleksandr Ginsburg, Georgij Vins ir daugelis kitų.

Lagerio viršininkas: majoras A. G. Žukov.

Vice-viršininkas: maj. V. Fyodorov.

Polit. sk. vice-virš.: kap. Nelipov

Cenzorius: Belova.

Darbo komandų virš.: kap. Melen-
tei ir Dolmatov.

Med. sk. virš.: Petrov ir dr. Yu-
žaik.

KGB: kap. Čepkasov ir Ivkin.

KGB štabo virš. maj. Afanosov.

Kaliniui skambinant

a. prašyti Chusavoi miesto telef.
993827;

b. prašyti institucijos VS 389/36;

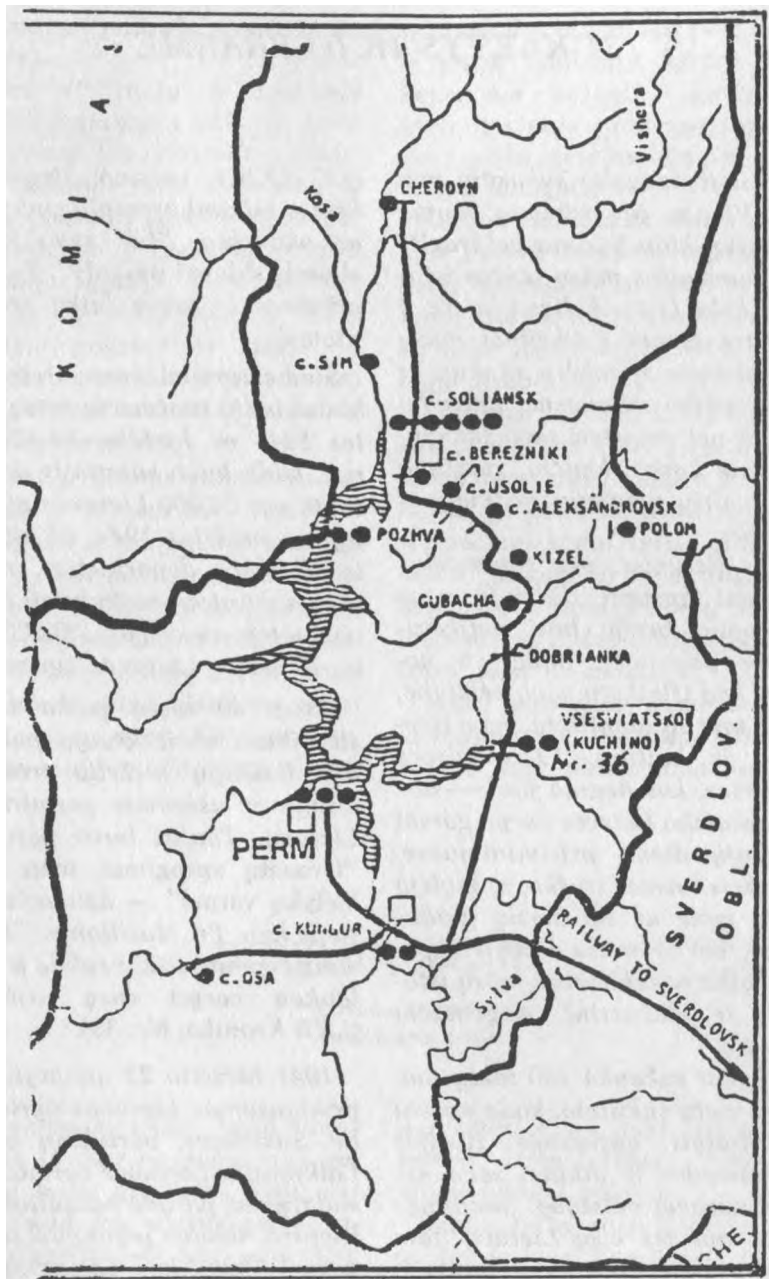
c. prašyti norimo kalinio.

Pastaba

Šiuos davinius pateikia Vokietijoje veikianti organizacija, kuri tyrinėja Sovietų Sąjungos politinių kalinių ir priverčiamų darbų lagerių klausimus. Šitame pragare yra žuvę tūkstančiai lietuvių, o dabar daugelis kalinami.

Lietuvių

Informacijos Centras

Permos darbo lageriai

SUKAKTYS IR JŲ PRASMĖ

1981-ji daugelio sukakčių metai. Vienos jų primena mums džiugius, kitos liūdnius bei tragiškus momentus mūsų tautos istorijos kely. O tas kelias į laisvę, į kultūrą ir net į tikėjimą mūsų tautai buvo ir tebėra sunkus. Ir pavasariško džiaugsmo epizodai negali net priartėti savo skaičiumi prie kovos, kančių, sukilimų bei įvairių nelaimių aritmetinės lygybės.

Bet lietuviai, per šimtmečius būdami apsupti didžiųjų savo kaimynų, turėjo būti netikėtumams pasiruošę, budėti ir kovoti, kad išlaikytų savo valstybę, savo tautinį identitetą, savo tikėjimą ir kultūrą. "Tas laisvės nevertas, kas negina jos" — dar tebeskamba Laisvės varpo garsai laisvųjų dienų prisiminimuose. Lietuvis laisvės troško, ją mylėjo ir ją gynė ne tik amžių glūduroje, bet ir mūsų laikais. Apie tai kalba nesuklastota mūsų istorija ir dabartinė pagrindžio spauda.

Šiomet sukanka 150 metų nuo 1831 metų sukilimo, kada norėta nusikratyti caristinės Rusijos priespaudos ir atkurti savo nepriklausomą valstybę. Sukilimas buvo apėmęs visą Lietuvą. Jam nepasisėkus, dalis sukilėlių buvo priversti pasirinkti tremties dalį, kuri, anot tų laikų istoriko ir sukilimo dalyvio Mochnackio

(LE XXIX), nebuvo išvykti iš krašto ieškant geresnio gyvenimo ar uždarbių, "bet savo krašto skundą skleisti pasauly". Tai priminimas ir mūsų laikų tremtiniams!

Šiomet prisimename ir tragiškiausias šio šimtmečio mūsų tautos 1941 m. birželio 14-15 dienas, kada buvo suimta ir deportuota per 34,000 Lietuvos gyventojų, o pridėjus 1944, 45, 46, 47 ir 48 metų deportacijas, mūsų tautos nuostolis nužudytais ir deportuotais siekė per 350.000, arba 10% visų Lietuvos gyventojų.

Prieš 40 metų įvyko tautos sukilimas, kuris krauju palaistė dar Baisiųjų birželio trėmimų krauju ir ašaromis permirkusių Lietuvą. Tautai buvo perdaug! "Granatų sprogimas man buvo Velykų varpai" — džiaugėsi lietuvis kun. Pr. Masilionis. "Tauta staiga spontaniškai sukilo ir šoko laukan varyti rusų armijas" (LKB Kronika, Nr. 38).

1941 birželio 23 atstatyta Nepriklausomos Lietuvos vyriausybė. Sukilimas, partizanų kovos, Laikinosios Lietuvos vyriausybės sudarymas parodė pasauliui, kad Lietuva nebuvo įsijungusi laisvu noru į "brolišką" valstybių tarpą, kaip melagingai skelbė sovietų propaganda. Šis istorinis faktas rengiamasi plačiai paminėti

laisvajame pasauly gyvenančių lietuvių.

Prieš 40 metų ir Lietuvių Frontas įsijungė į aktyvią kovą už Lietuvą. Šis rezistencijos darbas tęsiamas toliau Krašte, o laisvąjį pasaulį pasiekę nariai susiorganizavo į Lietuvių Fronto Bičiulių sąjungą, kuris šiemet švenčia 30 metų sukaktį. LFB sąjunginio pagrindinis siekis — savo darbu, mokslu ir turtu kovoti dėl Lietuvos laisvės ir valstybės nepriklausomybės.

Šioms ir kitoms sukaktims atžymėti ir šio žurnalo puslapiai bus atviri pozityviems svarstymams. Nors nebus vengiama laikas nuo laiko grįžti į praeitį, bet žurnalo turinys ir mintys koncentruosis į lietuvių tautos rezistencinės dvasios išlaikymą ir jos tolimesnį augimą. Kaip praeity, taip ir naujo redaktorius ranko-

se, žurnalas mielai leis pasisakyti ir mūsų jaunosios kartos žmoniems, nors kartais jų galvosena ir nesirikiuoja į jau nusistovėjusių sąvokų, veiklos būdų ar priemonių kategorijų.

Gyvoji lietuvių tremties dalis, kuri perims Lietuvos laisvės kovų ir lietuviybės išlikimo atsakomybę, turi skleisti savo idėjas ir su jomis supažindinti mūsų aktyviąją visuomenę. Naujoji, čia išsimokslinusi lietuvių karta kartais gan skeptiškai žiūri į kai kurias dabartinės mūsų veiklos formas. Laikai gi keičiasi, tai ilgai besitęsiančiam kovos keliui gali prireikti ieškoti ir efektingesnių veiklos priemonių. Tokių ženklų jau matome ir dabar mūsų patriotinėje laisvoje spaudoje.

Mūsų periodinė spauda šioje laisvinimo ir tautinio išlikimo kovoje neša didelę atsakomybę.

DIDVYRIŲ ŽEMĖ

Lietuva, tėvyne mūsų,
Tu didvyrių žemė!

Gyvename laikais, kada žinios beveik iš viso pasaulio mus pasiekia žaibo greitumu. Taip pat tiesa, kad jos užmiršamos panašiu greičiu. O yra gyvenimo įvykių, apie kuriuos sužinome tik gerokam laiko tarpui praėjus. Juos taip pat neverta užmiršti,

nesvarbu apie koki gyvenimo tempą bėgalbėtume. Kalbame apie įvykius Lietuvoje.

Sunku būtų rasti kitą kraštą pasaulyje kaip šiandien yra Lietuva. Per keturiasdešimt metų ten siaučianti rusų okupacija bandė pakeisti tautos istoriją,

žmonių tikėjimą, visą galvoseną, visas turimas jėgas naudojo sukurti naują žmogų. Sunkiai okupantui vyksta tai padaryti. Mus pasiekiančios žinios per asmeniškų susitikimus, per slaptąją spaudą, kaip Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronika, Aušra ir kita pagrindžio spauda mums byloja visai ką kita: apie naują didvyriškumą — vyrų ir moterų — mūsų krašte ir išvežtųjų į koncentracijos stovyklas Rusijos gilumoje. Sekant ir kitų kraštų pasipriešinimą komunistinei valdžiai, lietuviai čia lyg ir išsiskiria pasipriešinančiųjų skaičiumi, savo kovos dvasia ir kryptimi.

Viso to kartais galime ir nematyti, jei pasidavėme greitai ateinančių žinių manijai, kur naujienos yra vertos dėmesio tik tos, kurios televizijos ekrane pasirodo beveik tuo pačiu metu, kai įvykis dar “karštas”, bet tuo pačiu jos jau ne naujienos, kai praeina diena ar kita. Tokiu nusiuteikimu vadovaujantis, iš Lietuvos ateinančios žinios jau nėra naujienos, nes dažnai joms užtrunka savaitės ar mėnesius keliauti.

O vis dėlto Lietuvoje šiandien vykstanti kova yra kažkas nepaprasto. Ten vyksta žūtbutinė kova už žmogų, jo tikrąją vertę. Lietuvui laisvė pilnutiniam žmogui yra būtinybė. Lietuvis tai jaučia ir tuo tiki. Jis pasiryžęs dėl tokios laisvės aukoti viską, kartais net savo gyvybę.

Pasižiūrėję į pastaruosius 40 m. Lietuvoje, negalime nematyti tokio lietuvių tikėjimo ir nusiteikimo: virš 30,000 Lietuvos žuvusių partizanų —laisvės kovotojų, LKB Kronikos puslapiuose išskaičiuoti asmenys, pradedant nuo vaikų iki vyresnio amžiaus žmonių. Visų jų gyvenime yra kažkas tai ypatingo, nepaprasto, kilnaus ir švento. Net ir į savo engėjus, persekiotojus lietuvius žiūri su pagarba, ir juose lietuvius mato ir gerbia žmogaus veidą, nežiūrint, kad ten tas veidas sąmoningai suniokiotas ir sužeistas. O lietuviui žmogus kažkas švento. Todėl ir pati kova prieš okupantą lietuviui ne teroro kelias, o tyli, kantri ir ištverminga kelionė tiesos ir gėrio saugojime.

Šiuo klausimu yra įdomi dr. Juozo Girniaus parašyta studija “Lietuviško charakterio bruožai” (1947). Ten jis tvirtina: “Lietuviui aukščiausioji vertybė yra patys gyvas žmogus . . . Žmoniškumas — lietuvių didvyriškumo versmė”.

Sustoję kad ir prie Nijolės Sadūnaitės kalbos, pasakytos teisme, to negalime nematyti: “Ši diena yra laimingiausia mano gyvenime, kalbėjo teisiamoji. — Aš esu teisiamą už LKB Kroniką, kuri kovoja prieš fizinę ir dvasinę žmonių tironiją. Reiškia, aš esu teisiamą už tiesą ir meilę žmonėms! Kas gali būti gyvenime svarbiau, kaip mylėti žmones, jų laisvę ir garbę . . . Su džiaugsmu eisiu į vergiją dėl kitų laisvės ir

sutinku mirti, kad kiti gyventų” (LKBB, Nr. 17).

Ateinančios žinios iš Tėvynės kalba mums apie nepaprastą lietuvių tautos dvasią ir didvyriškumą. Ji pastebėjo ir kitų tautų kaliniai koncentracijos stovyklose, pavyzdžiui A. Solženicynas. Su dabartine gausia pogrindžio spauda neišvengiamai ryškėja

nuostabaus grožio paveikslas: koks šiandien yra kovojantis Tėvynėje lietuvis, kokia jo kova, kokie jo siekimai, kokios nenumalšinamos dvasinės jėgos veržiasi iš jo širdies gelmių. Tai stebėdami, ar galėtume abejoti, jog vieną dieną Lietuvai laisvės aušra vėl patekės?

Gediminas Kijauskas, S.T.

VEIKLA IR VEIKĖJAI

Naujasis Amerikos prezidentas Ronald Reagan santykius su Sovietų Sąjunga pasiryžęs reguliuoti vadinamu “linkage” principu. Tai reiškia, jog Washingtonas reikalaus, kad iš Kremliaus ateiną žodžiai būtų patvirtinti atitinkamais darbais. Jei Amerika iš tikro laikysis to nusistatymo, tai JAV - SSSR santykiuose prasideš nauja fazė, kuri viltinga kryptimi galės pakreipti pasaulio likimą. Iki šiol Washingtonas buvo linkęs greičiau išgirsti iš Kremliaus ateinančius žodžius, o ne pastebėti jo darbus. Dėl to per pastaruosius keturis dešimtmečius laisvės ribos pasaulyje smarkiai susiaurėjo, o ir pati Amerika patyrė daug skausmo ir prarado kraujo, nekalbant apie milžiniškus medžiaginius nuostolius.

Lietuviškame gyvenime mes irgi patiriame nuostolį, kai pasukbame atverti ausis žodžiams ir užmerkti akis faktams. Pats

naujausias pabėgėlis iš okupuotos Lietuvos, Vladas Šakalys, viename pranešime išsireiškė, jog Lietuvai pagelbėsime ne patriotinėmis kalbomis ar kokteiliais, bet konkrečiais darbais. Tai rezistentų kalba, nes pasipriešinimą okupacijai tauta veda ne lūpų, o darbų, aukos ir rizikos kalba.

Išėivija, prisiėmusi tautos laisvės kovoje pagalbinę rolę, turi priiimti ir rezistencinę veiklos taktiką. Vien tuščiavidurėmis gražbylių kalbomis savųjų tarpe Lietuvai nedaug padėsime. Iš tikro, ir žodis yra jėga. Net didelė jėga. Jis naudojamas ir pavergtoje Lietuvoje. Tačiau ten žodis, skelbiąs laisvę, yra surištas su rizika. Kūrėjo — rašytojo, poeto, filosofo mintyje gimęs žodis yra didelė jėga ir laisvajame pasaulyje. Tačiau profesionalų pamokslautojų žodžiai šioje pusėje, neturį “linkage” su darbais ir asmeniška auka, yra beverčiai.

Praėjo Vasario 16-sios minėjimai, ir jų aprašymai plačiai skelbiami spaudoje. Vienur kalbėjo darbo ir aukos žmonės, kitur — pamokslautojai, vienur — visuomenės valia pašaukti vadovauti veikėjai, kitur — manipuliacijų keliu į vadovietes įsiveržę “vadaai” ir jų aistringi rėmėjai, vienur — lietuviškos gyvybės pratęsėjai, kitur — praeities liudinininkai, pagaliau vienur daugiau aukota vienam veiksmui, kitur — kitam.

Auka — tai aukotojo valios pareiškimas. Sąmoningas aukotojas, skirdamas auką, žino, kokią veiklą jo auka finansuos. Ne taip sąmoningas nesigilina į atliktus ar atliekamus darbus, bet savo metinę duoklę į vieno ar kito veiksmo išdą nukreipia iš tradicijos, dėl asmeninių ar srovinių draugysčių ar dėl Vasario 16-sios minėjime kalbėtojo sukeltų jausmų. Sąmoningas aukotojas iš anksto pasirūpina susipažinti su veiklos faktais ir veikėjų darbais, nesąmoningas — užsikemša ausis, kad faktų kalba nedrumstų sąžinės ramybės.

Veiksniai, kurie prieš Vasario

16-ją apeliuoja į aukotojų širdis ir pinigines, turėtų visuomenei duoti praėjusių metų darbų apyskaitą. Artimos praeities atlikti darbai tampa ateities veiklos švyturiu. Į Vasario 16-sios aukas JAV-se pretenduoja trys veiksniai: Lietuvių Bendruomenė, Vyriausiasis Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas ir Amerikos Lietuvių Taryba. Tokių apyskaitų jau keleri metai duoda tik Lietuvių Bendruomenė, kurios vadovybėje stovi balsavimo keliu tiesioginiai iš tos visuomenės mandatai gavę žmonės. Kiti du veiksniai, Vlikas ir Alta, tokių apyskaitų neduoda: arba nemato reikalo, arba neturi ką pasakyti. Faktai kalba, kad arčiau tiesos antroji alternatyva, nes savo suvažiavimuose ir konferencijose šios dvi institucijos nei savo praeities darbų kritiškai nevertina, nei ateities veiklai planų nediskutuoja. Daugiausiai pasitenkina savigyra ir Lietuvių Bendruomenės veikėjų puolimų. Tačiau puolimai norimų rezultatų neatneša: Vasario 16-sios aukos Lietuvių Bendruomenei kasmet tolydžio auga.

Mielas Skaitytojai,
Pastabas apie šį “Į Lasivę” numerį siųsk redaktoriui iki
1981.VIII.1

“Į LAISVĘ” AUKOTOJAI 1980

Mecenatai; V. Balaišytė — 200 dol., P. A. Raulinaitis — 150 dol., A. Adomėnas, dr. Z. Brinkis, dr. P. Žemaitis — po 100 dol., Windsoro-Detroito LFB sambūris — 90 dol., V. Maželis — 60 dol., VI. Čyvas — 50 dol.

Garbės prenumeratoriai; Po 30 dol.: Kun. S. Morkūnas, V. K. Naudžius, P. Pamataitis, J. Žaliaduonis. Po 25 dol.: P. Gudelis, Prel. J. Kučingis, kun. dr. P. Ragažinskas, J. Žilionis. Po 20 dol.: E. Arbas, Vyt. Barisas, St. Džiugas, K. Gimžauskas, A. Grigaitis, Tėv. K. Gulbinas, A. Kulnys, C. Mikalajūnas, E. Milkauskas, kun. J. Pragulbickas, K. Račiūnas, V. Rociūnas, J. Vidmantas.

Aukotojai: Po 10 dol.: M. Kevalaitis, Ig. Medžiukas, B. Varnienė. Po 9 dol.: K. Barzdukas, B. Graužinis, V. Skladaitis. Po 8 dol.: V. Ake-laitis, K. Bružas, J. Mikeliūnas, P. Narutis, dr. Z. Prūsas, J. Vilinskas. Po 7 dol.: T. Alinskas. Po 6 dol.: J. Ardys, J. Baužys, dr. N. Bražėnaitė, kun. A. Bunga, R. Bureikienė, K. Dočkus, dr. K. Karnauskas, I. Mališka, A. Markelis, V. Maželis, VI. Palubinskas, B. Sakalas, kun. K. Sakalauskas, dr. J. Sungaila, kun. I. Urbonas. Po 5 dol.: A. Gailiušis, J. Žadeikis, Po 4 dol.: P. Gaučys, P. Juška, H. Kaladė, V. Šalkūnas, A. Vaitekūnas, P. Valonis. Po 3 dol.: J. Arštikys, A. Atutis, kun. Balčys, dr. L. Baltru-kėnas, L. Barauskas, V. Bulota, kun. M. Čyvas, V. Gečas, J. Gepneris, A. Giniotis, D. Jakas, prel. F. Juras, I. L. Kazlauskas, V. Kazlauskas, kun. L. Kemėšis, M. Kirkilas, kun. R. Krasauskas, J. Kuprionis, V. Kuz-mickis, V. Laniauskas, Liet. gen. konsulas N.Y., P. Matekūnas, J. Norkai-tis, J. Pažemėnas, V. Prižgintas, A. Reventas, St. Rudys, J. Salys, A. Sirutis, dr. J. Skrinska, S. Skripkus, A. Skučas, M. Slavinskienė, kun. Staškus, I. Straukas, K. Šakys, J. Šiaučiuonas, kun. J. Tautkus, J. Treška, F. Valinskas, J. Vidmantas, kun. J. Velutis, A. Viliušis. Po 2 dol.: A. Damijonaitis, A. Kareiva. Po 1 dol.: B. Barisas, J. Gylys, kun. St. Yla, dr. J. Jusionis, D. Kaškelienė, P. Malzinskas, kun. V. Pikturna, dr. P. Rasutis, E. Ribokienė, J. V. Rugelis, J. Strazdas, C. Surdokas, dr. V. Šaulys, V. Vaičiulis, A. Valavičius, V. Žiaugra, tėv. T. Žiūraitis.

VENEZUELOS AUKOTOJAI

Po 100 Bolivarų: A. Stapulionytė-Martinez. Po 60 Bolivarų: P. Krikš-čiūnas. Po 40 Bolivarų: B. Deveikis, dr. P. Dambra, kun. A. Perkumas, G. Orentas, G. Statkuvienė. Po 20 Bolivarų: A. Dugnas, E. Gutauskienė, dr. J. Hermanavičius, dr. A. Jaloveckas, VI. Mažeika, J. Menkeliūnas, A. Šulcas, M. Zubkus.

Leidėjai nuoširdžiai dėkoja visiems mūsų žurnalo rėmėjams! Ypa-tingai didelis ačiū LFB CENTRO VALDYBAI už 300 dol. ir suka-tuvininkui bičiuliui STASIUI BARZDUKUI už 100 dol. dovaną, kurią jis, gavęs savo 75 metų amžiaus proga iš Chicagos LFB sam-būrio, persiuntė “Į Laisvę” administracijai.